

భారతి

మాసపత్రిక

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సంపాదకుడు
(1938-1972)

సెప్టెంబరు 1973

సంపుటము : 50 :

సంచిక : 9 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

వి ష యా ను క్ర మ ణి క

సెప్టెంబరు 1973

స్వాగతమ్మిదె ! నీకు సుస్వాగతమ్ము	శ్రీ ఎన్. టి. పి. వి. రామానుజాచార్యులు	1
పండితరాయల వెక్కిరింపులు	డా. మహిధర నళినీమోహన్	3
జోలగోల	శ్రీ వి. మోహన ప్రసాద్	15
రామారావు చెప్పని కథ	శ్రీ పి. యన్. శాస్త్రి	19
సంశోధిత మహాభారతము - శాంతిపర్వము	శ్రీ విడుదవోలు వేంకటరావు	33
నీడలు	శ్రీమతి ఆర్. వసుంధరాదేవి	44
శ్రీ దేవి లాఠిత్వము - సౌందర్యము	శ్రీ దోర్నల విశ్వనాథ శర్మ	49
కలగూర గంప		57
గ్రంథ విమర్శలు		61

స్వాగతమిదే! నీకు సుస్వాగతము

శ్రీ ఎన్. టి. పి. వి. రామానుజాచార్యులు

నీల వింగిలో నెయ్యము పచరించి
పరుగుల పందెము మెరుపుదోచ
రాగాల రవళిలో రక్తి శక్తుల నిల్చి
మాయూర కలగీతి మైక మిడంగ
నిండురు మల్లెల నెత్తావి హత్తించి
దోసిళ్ళలో నీళ్ళ త్రుళ్ళుజేయ
పొంగారు జంటలో బువ్వల బాయించి
మధురైక్య భావనా మధువు నింపి
మిన్న దిగివచ్చి మా తెన్ను కన్నులనిడి
మోదవృష్టుల నార్ద్రమై భువి వెలుంగ
రమ్ము! వర్జన్! ముత్యాలరాశి పగుచు
స్వాగతమిదే! నీకు సుస్వాగతము.

చీకటి వేగునం బడలి, చక్కని గాలుల దూలితూలి—
లోక విలోకన వ్రభల, రోష విభీషణ గర్జనెత్తువో!
శోకదానల జ్వలిత శుష్క జనావళి జాలిం జూతువో!
తేకువ నిర్లయింపగల తెన్నొక యింతయుగాన రాదొకో!

చీకటి దాడులున్, కనులు చీల్చెడి వైద్యుల కాంతిరేఖలున్
భీకర ఘోషలున్, వ్రళయ భీకర వాయు విచార భ్రమల్,
వ్యాకుల పాటు సేయ, నమయార్చటేగా దలవంచు ప్రిణున్
జేకొని కాతువో! విమల శీతల ధారల దప్పిదీర్తువో!

చిలికిన వాన జల్లులకు జేవలు దీరిన ప్రికృతిద్యుతున్
తొలకరి మెర్పులన్ పులకితో జ్వల గాత్రీగ ధాత్రీం జేసెడిన్

కలిపిన కాలమై నిలిచి, కన్నుల వంటలు గుమ్మరింతువో!
విలయము తాండవించె బలువేదవలం బొలియింతువో! మమన్

గుండెలు బండబారె గను గూడుల నాశల నిల్చి, దీక్షతో
మండెడి యెండలోఁ దనువు మాడెడి కర్నకు ఘర్మబిందువున్
పిండిన రక్తబిందువుల! విశ్వ మహాదయ యజ్ఞకుండికన్
కుండల నిండుగా విడుచు కోటి మడుంగుల నాజ్య ధారలో !!

జీవనమార్గమిచ్చి, ముఖజీవన శాంతి లభింపజేసి, లో
కావన పావన ప్రభల భ్యాతి గడించిన వర్షరాజమా!
భావనలుల్లి పిల్ల, పమభావముచూపి, అనుగ్రహింపుమా!
దీవనలిచ్చి కావును! సుదీర్ఘ శుభముల నందజేయుమా!

బ్రతుకుట వెల్లరిచ్చి, పలుబాములఁ దీర్చెడి దీనబాంధవా!
నెలలను పారద్రోలఁ గనువిందుగ సర్వము నాట్యమాడుతన్
గతుకులు వూడి, యిల్యెలుగఁ గర్నకమితులుపైడి పంటలన్
బ్రతుకొక్కపూలబాట యయి వర్ష వినోదము నిండు ధారుణిన్.

పండితరాయల వెక్కిరింపులు

డా. మహిధర నళినీమోహన్

కుక్క

పండిత రాయలని పరాభవించాలనే వట్టుదల నానాటికీ పెరిగిపోతోంది కనక్‌లోలో. ఆ శక్తి తనకి లేదని నమ్మకం కుదరడంచేత భైరవస్వామి అనే చిల్లర పండితుణ్ణి జేరదీశాడు. పిస్తా, బాదమ్ వగైరాలు తినిపించేవాడు. ఎక్కడెక్కడి గ్రంథాలూ తెప్పించి అందించేవాడు. భైరవుడి ప్రగల్భాలు కోటలు చాట సాగేయి.

ఈ సంగతి పండిత రాయలకి తెలిసింది. శిష్యులు వారై మోసుకు వచ్చారు. ఆయన పకషకా నవ్వేడు.

వెనకటికి ఓ బోయవాడికి పింహాన్ని పరాభవించాలనే కోరిక కలిగింది. కసి పుట్టింది. వట్టుదల పెచ్చింది. ఆ పని ఎలా సాధ్యమో అని అవోర్‌తాలూ ఆలోచించాడు. అంతలో దారే పోతూ చెవులు గల్గి పడేలా అరుస్తూన్న పెద్ద కుక్క ఒకటి కనిపించింది. దానిని చూడగానే తన కార్యం నఫల మవుతుందని నమ్మకం తోచింది. దానిని చేరదీసి పెంచడం మొదలు పెట్టేడు. దానికి రోజూ పాలు, పెరుగు, వెయ్యి, గోమాంసం వగైరాలు పెట్టి బలిపించ సాగేడు. అన్నీ తివి అడ్డంగా బలిపిన ఆ గ్రామ పింహాన్ని వెంట బెట్టుకుని సింహం కావరం ఉండే గుహ ప్రాంతాలకు వెళ్లేడు. ఈ అలికిడి విని గుహ లోపల మాగమ్మగ పడుకుని ఉన్న సింహం తల యింనా ఎత్తుకుందా గుర్రమంది. అంతే. ఆ కుక్కతోక ముడిచి ఒకటే పరుగు. ఒకటే పరుగు. అది మళ్ళీ కనిపిస్తే ఒట్టు. పాపం ఆ బోయవాడికి గోహత్యా పాతకం మాత్రమే మిగిలింది.

శార్దూల విక్రీడితం

వంచాన్యస్య పరాభవాయ భషకో
మాంసేన గోరూపాయ పి
దధ్యన్నైరసి పాయస్సైః ప్రతిదివం
సంవర్షితోఽజ్ఞేవయః
సోఽయం పింహరవాత్ గుహంతర గతాత్
భీత్యాకులః సంభ్రమాత్
పాంతాశా వలయం గతో హత విరే!
లాభః పరం గోపదః.

శార్దూల విక్రీడితం

వంచాన్యంబు పరాభవించు పనికై
వంతాన మూర్ఖండు తి
న్పించెన్నిత్యము గ్రామసింహమునకున్
క్షీరాన్న గోమాంసముల్
చంచర్దిర్లు నటే కళార హరి
గర్జారావమాలించి చూ
పించెనే పిక్కబలంబు కుక్క—
తుదకున్ వెన్నంటె గోహత్యయే.

* * *

బూరుగుచెట్టు

కోటికి వడగలెత్తిన పెట్టి ఒకడు మట్టువక్కుల వంద ఆమడల దూరంలో తనంత ధనవంతుడు లేడని విర్రవీగుతున్నాడు. అస్తి చూసుకుని మోరుసు కుంటున్నాడు. కాని, అతడివల్ల ఉపకారం పొందినవాడు ఒక్కడంటే ఒక్కడు లేడు. ఆ ఊళ్ళోనే ఒక సామాన్య గృహస్థు డున్నాడు. అతడి చేతికి ఎముక లేదు. అతడి

అదరానికి హద్దులేదు. ఎక్కడ విన్నా అతడి వితరణ సంకీర్తనలే. ఎక్కడ చూచినా అతడి దయావర్షంలో తడిసినవారే.

ఈ విషయాన్ని మనస్సులో ఉంచుకుని పండిత రాయలు ఒక బూరుగుచెట్టు నిందిస్తున్నాడు.

చాలా పొడుగ్గా లావుగా ఉన్నాననీ, వయస్సులో నన్ను మించిన చెట్టు ఈ చుట్టుపక్కల ఎక్కడలేదనీ తెగనీలుగుతున్నావుగానీ ఓ బూరుగుచెట్టా! అదిగో అల్లా చూడు కళ్లుతెరిచి. ఆ మూలనున్న తియ్య మామిడిచెట్టు తాలూకు చిగుళ్ల రుచి మరిగిన గండు కోయిలలూ, దాని పూగుత్తులనుండి వరదలై పారు తున్న తేనెకలచే వరవశమైపోయిన తుమ్మెదలూ అడవి అడవిఅంతా ఆ మామిడిచెట్టు దాతృత్వాన్ని ఎల్లా పొగుడుతున్నాయో గమనించు.

శార్దూల విక్రీడితం

ఉచ్చై స్త్రోవ్యయసాచ శాల్మలీ తరో!
నిః సారమాగమదం
మా కందస్య నవస్య నాస్య విపినే
జానాసి సూనం గుణాన్
ఏతస్యైవ వనేవనే పరభృతా
వాదాస్యకం కాననే
మాద్యీక వ్యవదూర్మికా మధులిహా
గాయంతి గాథం యశః.

మత్తేభ విక్రీడితం

పాడపున్ పెద్ద వయస్సు చూచుకొని
ఈ పోకిళ్లు చాలించవే
వెడగుం బూరుగుచెట్ట! చూత విటపీ
విస్తార దాతృత్వమున్
అడవిన్ వల్లెన చాటుచున్న వనిగో
అలించవే తేనెలన్
కడుపుల్ నిండిన తేంట్లు, లేజిపురు
రేకల్ దిన్న పుంస్కోకిలల్.

* * *

ఆ సెట్టిగారి దగ్గర చాలాకాలం పడిగావులు అతడి చేష్టలు కొన్ని అవసరంగా ఉంటున్నాయిట.

పడిపడి, ఇహ లాభం లేదని విసిగి వేసారి వెళ్లిపో తున్నాడు ఒక యాచకుడు. ఇంతకాలం వ్యర్థం అయి పోయింది. ఇంతకన్న మరో చోటికి పోయినా కాస్త ఫలించేదేమో అని నిట్టూరుస్తున్నాడు.

రామచిలుక ఒకటి బూరుగుచెట్టు మీద చాలా కాలం వేచి ఉంది. కాని, ఏమీ దొరకలేదు. విసుగెత్తి ఆఖిరికి ఇల్లా అంది. ఓ బూరుగుచెట్టా! ఉలిసి కట్టలా ఊరికి దూరంగా ఉంటున్నావు. శరీరం నిండా నీకు ముళ్లు. నీడ శూన్యం. కోతులు కూడా నీవళ్లను నోట బెట్టవు. నీవి నిర్గంధకుసుమాలు. నీ చాయలికి తుమ్మెదలు రావు. సారవిహీనలైన నిన్ను ఇంతకాలం సేవించి అమూల్యమైన కాలాన్ని వృథా చేసుకున్నాను. నిట్టూరుస్తూ వెళ్లిపోతున్నాను.

మందాక్రాంతా

దూరే మార్గాన్ని వసపి పునః
కంటకై రావృతోఽసి
చ్చాయా శూన్యః ఫల మసీచతే
వానరై రప్య భక్ష్యమ్
నిర్గంధస్త్వం మధున రహిత.
శాల్మలే! సారశూన్యః
సేవాస్మాకం భవతి విఫలా
తిష్ఠ నిశ్చస్య యామః

ఉత్పలమాల

నీడ హుళక్కి, నీకు మెయినిండుగ
ముండులు, కోతులైన మా
చూడని పండ్లు, సారభము శూన్యము,
సారమునాస్తి, తుమ్మెదల్
పాడవు నీ సమీపమున, వ్యర్థపు
సేవల నింత కాలమున్
పాడయి పోయె—మాకు పెలవా
మరి బూరుగుచెట్టు వేస్తమా!
* * *

ఉమ్మెత్త

శివుడు సిశాచానికి భర్త. దానికి తగ్గట్టుగానే

బోలచంద్రుడికి నివాసయోగ్యమైన తన జటాజూటంలో
ఒక ఉమ్మెత్త పువ్వుని పెట్టుకున్నాడు. దానితో ఆ
ఉమ్మెత్తకి ఎక్కడలేని గర్వమూ పుట్టుకు వచ్చింది.

ఓసీ పిచ్చి ఉమ్మెత్తపువ్వు! చందమామ
వక్లవి స్థానం దొరికిందని, అందువల్ల చంద్రుడితో
సమాసురాలివనీ అనుకుంటున్నావా?

చంద్రుడు కనిపించేసరికి చెరువులోని కలువలు
కలకలలాడుతూ వికసిస్తాయి. ఆ వని నీవల్ల అవు
తుందా?

చీకట్లు పొరదోలగల శక్తి చంద్రుడికి ఉంది.
మరి నీకో?

చంద్రుణ్ణి చూడగానే సముద్రాలు పొంగు
తాయి. చంద్రకాంత శిలలు ప్రవిస్తాయి. నీవల్ల
ఏమవుతుందే ధూర్తమా!

షాజహాన్ చక్రవర్తి ఏ కళని ఉన్నాడోగాని ఒక
నాడు కనక్ లాల్ కి పండితరాయలతో సరిసమానమైన
స్థానాన్ని ఇచ్చారు దర్బారులో. అంతమూతంచేత కనక్
లాల్ జగన్నాథుడికి సమానం అవుతాడా? పండితరాయల
లాగ గంగాలహరి చెప్పి గంగని ఉప్పొంగించ గలడా?
అమృత్యు దీక్షితులకి భట్టజీ దీక్షితులుకీ ఎదురు నిలిచి
తొడచరిచి సవాలు చేయగలడా? ఏకసంధాగ్రహియై
'కురాసు' వప్పగించగలడా? అవూర్వమైన కవిత్వం
చెప్పి సరస్వతీదేవి చేత వీణ వాయిచడం కూడా
మాన్యించగలడా? ఈ పనులు కనక్ లాల్ వల్ల ఏమవు
తాయి?

వసంతతిలక

ధుతూర! ధూర్త! తరుణేందు నివాసయోగ్య
స్థానే పిశాచ పతివా వినిశేతోఽసి
కింకైరవాణి వికసంతి? తమః ప్రయాతి?
చంద్రోదోపరిః ప్రవతి? వార్ధిరుపైతి వృద్ధిమ్?

చంపకమాల

తలవయి చంద్రుడు డుండ దగు
స్థానమునందు పిశాచ భర్తనిన్

నిలిపె వటంచు ధూర్త! కడు నిక్కెడు
నీల్గెడు—చాలు—నీ ప్రభన్

కలువలు విచ్చునో? దెసల గ్రమ్మిన
చీకటి విచ్చిపోవునో?

జలధులు పొంగునో? జలము
చంద్ర శిలాతఃముల్ ప్రవించునో?

* * *

ఒక కవి సమాట్టాగరున్నారు. ఆయనకి వల్ల
మాలిన గర్వం. అయితేనే? వారి కవిత్వం ద్రాక్షారస
సన్నిభం. కమక తద్రసా స్వాదన తత్పరులైన రసకులు
ఆయన తల బిరుసుదనాన్ని చూచి చూడనట్లు ఊరు
కుంటున్నారు. కాని, వాడి తస్మా గౌర్యా కట్టు
పాగరు బోతు తనమే తప్ప ఆదికృత ఎందులోనూ లేని
ఈ అబ్బునిలోని ధూర్తత్వాన్ని ఎల్లా సహించగలరు
(వజలు?

పెదనికి తగిలితే చాలు అమృత ధారలు చిప్పిల్లే
వనసకి పైన ముళ్ళ ఉన్నప్పటికీ పోనీతే అని జనం
సహించుకుంటున్నారు గానీ, నోటికి తగిలితే పిచ్చి
ఎక్కించే ఈ ఉమ్మెత్తకాయ మీది ముళ్ళని ఎల్లా
సహించుకుంటారా?

ఉపజాతి

మాధుర్య సారా ధరితా మృతస్య
తత్కంట కిత్వం వనసస్య సహ్యమ్
ఉన్నాదినో మాతుల పుత్రకస్య
కథం సహవో బత కంట కిత్వమ్?

తేటగీతి

అధరమంటిన మాత్రాన అమృతధార
లొలుకు పనసకు ముండ్లున్న నోర్వనచ్చు
దాని సిగిగొయ్య! ఉమ్మెత్త మేననున్న
కంటకముల నెట్లోర్వ గలరు జనులు?

* * *

నీడ

పండితరాయల వేషిస్తే, అలవాట్లనీ అనుకరించే
కుపానా పండితులు కొందరు బయలు దేరేరు. ఆయన

నడిచినట్లే నడవడం, ఆయనలాగే చేయి వినరడం, ఆయన లాగే వంచె కట్టడం, ఆయన లాగే చూడడం, ఆయన లాగే గండపెండేరం తొడుక్కోవడం వగైరా వసులు బాగా అనుకరించగలుగుతున్నారు. ఇవి అన్నీ చేశారు సరే మరి వండితరాయలలాగే కవిత్యం చెప్ప మమ చూద్దాం.

రాజాంతఃపురంలో ఒక రామచిలుకని పెంచు తున్నారు. నిగనిగామెరిసే మణిస్తంభాలలోనూ, గోడల లోనూ ఆ చిలుక తాలూకు ప్రతిబింబం కనిపిస్తోంది. ఆ ఛాయాకారాన్ని ఉద్దేశించి జగన్నాథుడు ఇల్లా అంటున్నాడు.

ఆ అనలు చిలుక మెడ ఒరగేసి చూస్తే మవ్వు అచ్చంగా అల్లాగే చూస్తున్నావు. అది ఒయ్యారంగా కూర్చుంటే నువ్వు అల్లాగే కూర్చుంటావు. అది ఎగిరితే నువ్వు ఎగురుతావు. ఆ చిలుక చేష్టలన్నింటినీ చక్కగా అనుకరించగలుగుతున్నావు సరే గాని ఛాయా కీరమా! ఆ చిలుక ముద్దు ముద్దుగా మాట్లాడితేమాత్రం నువ్వు ఆ విధంగా మాట్లాడ లేక, నోరు మూసుకుని ఊరుకుంటున్నావు. అవునులే అనుకరింపులు ఇల్లాగే ఉంటాయి మరి.

శార్దూల విక్రీడితం

యాతే యాత ముత స్థితే స్థిత
ముపర్యాలోకితే లోకితం
యద్యదాజశుకోఽయమా కలయతే
శుద్ధాంత మధ్యస్థితః
తత్సర్వం మణిభిత్తిమేత్య భవతా
ఛాయా శుకాంగీకృతమ్
తస్మిన్ కర్ణసుఖం వితవ్యతి గిర
నూత్నస్థిం త్వయా స్థీయతే.

శార్దూల విక్రీడితం

చూడన్ జూతువు, నిల్చినన్ నిలుతువు,
ఎచ్చో పోయినన్ పోదువు, ఏ
జాడన్ పెంపుడు చిల్చుచేసిన

మణిస్తంభాంతరా బింబితా
రూఢీన్ జేసెదుగాని, తీయనగు
వల్కల్ వల్కిన్ వీవు మా
టాడం జాలవు రాజసౌధమున
ఛాయాకీరమా! మూగవై.

* * *

బొమ్మ

భామినీ విలాసాన్ని చూచి, దానిని అనుకరిస్తూ చిల్లరికవులు కొందరు శ్లోకాలు వ్రాయడం మొదలు పెట్టారు. ఆ శ్లోకాలకి నాలుగేసి పాదాలైతే ఉన్నాయి. ఛందస్సు కూడా సరిగ్గానే ఉంది. వ్యాకరణ దోషాలు లేకపోవచ్చు. కాని వాటిలో రసం లేదు. మాధుర్యం లేదు అనలు జేవమేలేదు.

చిత్రకారుడు చిరకాలం శ్రమపడి అందమైన పువ్వుల బొమ్మను రంగులతో గీస్తే గీయవచ్చు. ఆ పూలు అందంగా కనిపిస్తే కనిపించనూ వచ్చు. కాని, అనలు పూలవానన ఆ బొమ్మలకి ఎల్లా వస్తుంది? తుమ్మెదలు వాటిలో దూరి తేనె ఎల్లా తాగుతాయి?

కాలఛారిణీ

కుసుమాని లిఖంతు నామ చిత్రే
కతి చిత్రాల విశేష రూఢ శిక్షాః
సురభిత్వ మమూని కిం లభంతే?
కథ మేతేషు రసం పిబంతి భృంగాః?

తేటగీతి

చిత్రకారుడు చిరకాల శిక్షణమున
సొంపుగా సుష్ణములను చిత్రించవచ్చు
కాని యా పూలకెట్లు సౌగంధ్యమబ్బు?
తేటు లేరీతి వానిలో తేనె త్రాగు?

* * *

ఏనుగు

వంశిధర మ్మిశుడు అనే వండితుడొకడు జగ
న్నాథుని మీదికి కత్తిదూయడానికి వ్రయత్నాలు

పండితరాయల వెక్కిరింపులు

చేశాడు. షాజహానుని ఆస్థాన పండితులలో అతడొకడు. ఏదో ఓ పాటి కవిత్వం చెప్పగలవాడేగాని అతడికి తనతో వాదం ఏమిటి తిని కూర్చోలేక అనిపించింది పండితరాయలకి. అతడికి నలహా ఇస్తున్నట్లు వెక్కిరిస్తున్నాడు.

నీ పరాకాశం కమ్మని భోజనం చేయడంలో చూపించుకో. ఓనమాలు సరిగారా! పండితమ్మమ్మలున్నారు. వారితో వాదించుకో నీనోటి దురద త్రీటట్లు. పోనీ యవన యువతులున్నారు. వారిమీద ప్రకటించుకో నీమగతనం. అంతేకాని, నాతో పోటీకి దిగుతానంటా వేమిటయ్యా! తప్ప. తప్ప.

ఓ ఏమిట! సరోవరాల్లో నవనవలాడే తామర పువ్వులు కోకోల్లలుగా ఉన్నాయి. వాటిని నీ ఇష్టం వచ్చినట్లు మెక్కు. కొండ కొమ్ముల మీదనుంచి జలతారు తీగలలా జారిపడే పెలయేళ్లు ఉన్నాయి. అక్కడికివెళ్లి నీ చిత్తం వచ్చినట్లు స్నానం చెయ్యి. మాంచి నయస్సులో ఉన్న ఆడ ఏమిగులు తొండంతో నీ ఒళ్లంతా నిమరుతూ ఉంటే కలిగే అమర సౌఖ్యాలను అనుభవించు. అంతేకాని, మృగరాజుతో యుద్ధం చేయాలనే పిచ్చి ఆలోచన కట్టిపెట్టు.

వసంత తిలక

కేలిం కురువ్వ పరిభుంక్ష్య
నరోరువోణి
గా హస్త శైలతట
నిర్వరిణీ వయాంసి
భావాసురక్త కరణీ
కర లాలితాంగ!
మాతంగ! ముంచ మృగరాజ
రణాభిలాషమ్.

చంపకమాల

ఉదరము నింపు కొమ్ము లలితోత్పల
పంకజపాలి, చెమ్మటల్
వదలగ శైల నిర్వర జలమ్ముల
స్నాన మొనర్చుము; ఆత్మ కిం

పాదవ ప్రయాంగనా గణకరోచిత
లాలన సౌఖ్యమందుమో
మదగజ వాయకా! విడుపుమా
మృగరాజ రణాభి లాషమున్.

* * *

కాకులు

షాజహాన్ చక్రవర్తి అండచూచుకొని అల్లులు కొందరు పండితరాయలకు నమజ్జీలమన్నట్లుగా పండితానాలను ఆక్రమించారు. ఆ పని అయితే చేయగలిగేరు కాని ఆపాత రమణీయమైన కవిత్వధారతో పండితరాయలు రసీకలోకాన్ని ముంచెత్తేస్తూ ఉన్న సమయంలో ఈ అలిగా జనం అంతా పళ్లు పిండు కోవడంతప్ప ఏం చెయ్యగలరు పాపం.

ప్రభువుల అండచూచుకుని కాకులుకూడా కోకిలలతో కలిసి మామిడి చెట్లమీదికెక్కి సహపంక్తిని ఆ పుష్పరసాన్ని జ్వరకోవచ్చుగాక. అందులో ఆశ్చర్యవదనంలేదేమీ లేదు. కాని వసంతకాలంలో కోకిలలాగ జగదానందకరంగా పంచమ రాగాలాపన చేయగల శక్తి కాకులకి ఏదీ?

వసంత తిలక

కాకా: ప్రభువ్రణి హితా:
పిక పంక్తి బృందై
ర్మాకంద బృంద మకరంద
రసాన్ పిబంతు
ప్రసాప్తే వసంత సమయే
కథ మాచరంతి
కర్ణామృతాని కలపంచమ
కూజితాని?

మత్తేభ విక్రీడితం

పలుగాకుల్ నరవాళు నండగొని
త్రావన్ వచ్చు మా కంద ని
స్తుల సారమ్ము పికాళితో కలసి
బంతుల్దీరి-వాసంత వే

శలలో నమ్య వికర్ణ పేయముగ
నాలాపింపగా నేర్పు నే
కలకంఠోచిత పంచమస్వర
కుహంకార ప్రకారంబునన్

* * *

పాము

సామర్లకోట సంస్థానంలో కాలానుకోడానికి
స్థానం దొరుకుతుందేమోనని ప్రయత్నిస్తూన్న జగ
న్నాధుడికి ఫణిభూషణుడు అడ్డు తగిలేడు. అతడు
బహు అల్పుడు. విషపురుగు. కాని, రాజాచారికి
దగ్గరలో ఉంటూఉండడంచేత తనంతవాడు లేడని
అందరిమీదా ఖమ్మ బమ్మమంటూ ఉంటాడు.

పాము ఉంది. అది బహు కుద్రమైన జంతువు.
కాని, మహేశ్వరుని కంఠాన్ని చుట్ట బెట్టుకుని, తనంతది
లేదని సాగరుగా బుసలుకొడుతోంది. అవునులే, స్థానం
ప్రధానంగాని శక్తిసామర్థ్యాలతో పనిలేదు! ఉన్నత
స్థానంలో కూర్చోబెడితే వట్టి చవట కూడా సింహం
అవుతాడు కదా!

ఇంద్రవజ్ర

జానామి నాగేంద్ర! తవ ప్రభావం
కంఠే స్థితో గర్జసి శంకరస్య
స్థానం ప్రధానం నబలం ప్రధానం
స్థానస్థితః కా పురుషోఽపి సింహః.

ఉత్సాహ

నేను తెలిసికొంటినోయిస్తే ప్రభావమంతయున్
స్థానం మెడనుజాట్టి సర్పనాథ! హంకరింతువా?
స్థానమే ప్రధాన మెన్ని శక్తులున్న దండుగే
స్థానబలిమియున్న వట్టి చవట కూడా సింగమే.

* * *

మిడుగురులు

మిడుగుతు పురుగుల మిలమిలలు చంద్రో
దయం అమోదాకానే. చంద్రకాంతిలో అవి కావరావు.

తూర్పున సూర్యుడు ఉదయించాడంటే మిడుగురులూ
లేవు, చంద్రుడూలేడు. ప్రచండమైన ఆ సౌర తేజ
స్సులో అన్నీ మునిగి అంతర్ధానమైపోతాయి.

వంశీధర మిత్రుడు పాజహాను ఆస్థానంలో చేర
గానే అక్కడ అంతకు ముందున్న చిన్నకారుకవులు,
వండితులూ వెలవెలబోయారు.

ఆ దర్బారులో జగన్నాథ పండితరాయలు
అడుగుపెట్టే పెట్టాగానే ఆ అల్పకవులూ, వంశీ
ధర మిత్రుడూకూడా నోళ్లు మూసేశారు.

అనుష్టుప్

ఖద్యోతో ద్యోతతే రాతౌ
యావన్నోదేతి చంద్రమాః
ఉదీతేతు నహస్రాంశౌ
నఖద్యోతో న చంద్రమాః

తేటగీతి

మిడుగురులు రాత్రినేళల మెరయు చుండు
తుహిన కరు డాకనంబున తోచుదాక
అర్కబింబంబు ప్రాగ్దిశ నవతరింప
మిడుగురులు లేవు, శిత రశ్మియును లేడు.

* * *

చిన్నచిన్న రాజులు

అర్ధిస్తే ఢిల్లీశ్వరుణ్ణి అర్ధించాలి. లేదా జగ
దీశ్వరుణ్ణి అర్ధించాలి. వీరిద్దరే యాచకుల కోరి
కలను తీర్చగలవారు. లోకంలో ఇంకా రాజులు లేకేం.
ఉన్నారు. ఉప్పు, పప్పు, చింతపండు, కూరగాయలు
వంటి వస్తువులు మాత్రమే కావలసివస్తే వాళ్లని
యాచించవచ్చు.

ఉపజాతి

ఢిల్లీశ్వరోవా జగదీశ్వరోవా
మనోరథాన్ పూరయితుం సమర్థః
అన్యైర్నృపాలైః పరిదీయమానం
శాకాయాస్యా ల్లనణాయ వాస్యోత్.

తేటగీతి

విశ్వనాథుండో లేక ధీశ్రీశ్వరుండో
అర్చులను తృప్తి పరున నమర్చులెన్న
ఇతర నరపాలకులము నర్థింపవచ్చు
శాక పాకాల కొరకు వెచ్చముల కొరకు.

వెడితే మృగేంద్రుడి గుహకే వెళ్లాలి. మత్తేభ
కుంభస్థలాలలోడిండే అపురూపమైన ముత్యాలు దారుకు
తాయి అక్కడ. గుంటనక్కల బొరియలు వెలికితే
ఏముంది? ఏ దూడతోకో, డెక్కో, తోలుముక్కో
దొరకవచ్చు.

రథోద్ధతా

గమ్యతే యది మృగేంద్ర మందిరమ్
లభ్యతే ద్విరద కుంభ మోక్తికమ్
జంబుకాలయ గతేవ లభ్యతే
వత్సపుచ్చ ఖర చర్మ ఖండనమ్.

ఆటవెలది

పింహమందిరమ్ము చేరిన లభియించు
మహిత కుంభి కుంభ మోక్తికములు
చిక్కవచ్చు కొంకి నక్క బొక్కను జేర
దూడతోక, డెక్క, తోలుముక్క.

మేఘం

రాజమహేంద్రవర సంస్థానంలో ప్రవేశం
దొరకక విసుగెత్తి ఉన్నాడు జగన్నాధుడు. ఆ రాజు
మంచివాడే. చెరువులు తవ్వించడం, సత్రములు కట్టించడం వంటి పుణ్యకార్యాలు చేయిస్తూనే ఉన్నాడు. ఆయనవల్ల లాభం పొందినవాళ్లు లేకపోలేదు. వేట గాళ్లు, పగటివేషగాళ్లు, గారడీ విద్యలవాళ్లు ఎందరెందరో ఆయన అండని వృద్ధిపొందుతూనే ఉన్నారు. కాని, తనకూ తనబోటి ఇతర విద్యతృపులకూ మాత్రం అక్కడ స్థానంలేదు.

అషాఢమేఘం కుంభవృష్టి కురిసింది.
భూమండలం అంతా మెత్తబడింది. వనములన్నీ పచ్చబడ్డాయి. పదులు వరవల్లతో నుడిగుండాలతో ప్రవహిస్తున్నాయి, సరస్సులన్నీ నీటితో విండేయి. ఓ మేఘుడా! నీ రాకవల్ల మంచి పనులు ఎన్నెన్నో జరుగుతున్నాయి కానీ, నీ చర్యలలో కొన్ని దోషాలు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. కప్పల బెకబెకలతో చెవులు హోరెత్తిపోతున్నాయి. కోకిల కూతలు ఆగిపోయాయి!

శార్దూల విక్రీడితం

స్నిగ్ధాభూదవనీ పనీ మరకత
శ్యామాచ కల్లోబినీ
నానావర్త విహారిణీ జలధర!
స్వచ్ఛాంబు పూరం సరః
నర్వం సాధుతవోదయే కిమివా
తద్దుర్బీతి మా లోకయే
యద్దేవా ముఖరీ భవంతి విరళీ
భూతాశ్చ పుంస్కోకిలాః

మత్తేభ విక్రీడితం

అవనీ మండలి స్నిగ్ధమయ్యే, వనముల్
శ్యామంబు లయ్యెన్, సరః
ప్రవరంబుల్ జలపూర్ణ మయ్యే,
నదులూ వర్షజ్వలంబయ్యే, ఓ
వననీలాంబుద! నీ సదుద్యమమునన్
కప్పట్టే దోషంబులున్
చెవులన్ దిబ్బడవేసె కప్పల రొదర్,
చెల్లెన్ పికారావముల్

ఖడ్గ మృగం

దాదాషికోతో కలిసి అసోము అడవులలోకి పోటకి వెళ్లి, ఎత్తైనన మంచెమీద కూర్చున్న పండిత రాయలకి ఖడ్గమృగం కనిపించింది. చిత్రమైన దాని ఆకారాన్ని చూచి నవ్వుతున్నాడు.

ఓనీ ఖడ్గమృగమా! నీ కాళ్లు చూస్తే ఏనుగు జ్ఞానకం వస్తోంది, నీ రూపం చూస్తే దుష్టపోతుడా

ఉంది. నీ చర్మం చూస్తే మెట్టతాబేలు గుర్తుకు వస్తోంది. పైగా మదుటి మీద కొమ్ము ఒకటి. ఎవరికి పుట్టిన బిడ్డవే నువ్వు?

భుజంగ ప్రయాతా

అరే ఖడ్గ ! పాదాగజస్వైవ రూపం
లులాయేన తుల్యం లలాటేఽస్తి ఖడ్గమ్
స్థలీకూర్మ తుల్యస్త్వచా క్రూరజంతుః
కుతస్థే జ నిర్వహనీయా తవైషి

భుజంగ ప్రయాతం

కరిన్బోలు పాదాలు, కాయంబు దున్నన్
న్మరించున్, స్థలీకూర్మ సామ్యమ్ము చర్మం
బరే ఖడ్గమా ! ఖడ్గ మబ్బెన్ మొగానన్
ఎరింగింపరా జన్మ మెందుండి నీకున్

* * *

బడాయి

వదవాక్య ప్రమాణ సాటిణాలని పేరమభట్టుకి
గల బిరుదును చూచి, చిల్లర వండితులు కొందరు
ఆ బిరుదును తాము కూడా ధరించడం మొదలుపెట్టిన
సంగతి జగన్నాథుడికి తెలియవచ్చింది. వాళ్ళని వేలా
కోశం చేస్తున్నాడు. అందుకు శ్లేషని ఉపయోగించు
కున్నాడు.

వనికిమాలినవాళ్ళు కొందరు గొప్పకోసం మంచి
మంచి పేర్లు పెట్టుకుంటున్నారట.

అంబరం అంటే బట్ట అని కదా అర్థం. శూన్య
మైన ఆకాశం కూడా తానూ అంబరాన్నే అంటోందిట!

విష్ణువు అని అర్థం వచ్చే పారి శబ్దాన్ని
గోదురుకప్ప తగిలించుకుంది !

బ్రాహ్మణుడనే అర్థం వచ్చే ద్విజ శబ్దాన్ని కాకి
తగిలించుకుంది !

భోగి అనే పేరును పాము పెట్టుకుంది !

పంచదార అనే అర్థం వచ్చే శక్మరా శబ్దాన్ని
గండ్ర ఇసుక కూడా పెట్టుకుంది !

ఈవి అనే అర్థం వచ్చే దానశబ్దాన్ని తగుదు
నమ్మా అని ఏమగు మదజలం తగిలించుకుంది ! ఈ
విధంగా అల్పులకు ఆడంబరాలు ఎక్కువ.

సగ్ధరా

ఆకాశాశ్చాంబరాభ్యో హరిరితి గహనం
దర్శురస్యభి ధానం
కాకస్యాసిద్విజత్వం విషమ ఫణిపతే
ర్నామభోగీ భుజంగః
శుద్రాశ్చా శర్మరేతి ద్విరద మదజలం
దాన మర్థేన శూన్యం
కేచిన్నామాని చైత్రం దధతి తనుభృతః
సంతి సాడంబరాని

ఉత్పలమాల

ఆకసమంబరం బనుచు, హస్తీ మదమ్మది
దానమంచు, ప
ల్గొకి ద్విజంబటంచు, హరులంచును
కప్పలు కోతులు, ఉగ్రద
ర్వీకరజాతి భోగులని పేరులు
కొన్ని నిరర్థకంబుగా
చేశాని డాబు సేయుదురు
చేవ యెరుంగని అల్పు లిద్దరన్.
* * *

వానవాక

పేరమభట్టుతో వాదించడానికి వచ్చిన పారి
డిక్షితులు అనే ఆసామీ తాను ఉభయ విద్యాధురం
ధరుడనని గర్వంగా కుండవాలు ఊగినలాడేటట్లు తల
ఎగరేసుకుంటూ మాట్లాడడం చూచి జగన్నాథుడు
ఆతడిని అవపాళన చేశాడు అన్యాయదేశంగా.

మహామహాపాద్యాయులూ, షట్పాస్త్ర పండి
తులూ ఆయిన పేరమభట్టుగారితో తలవడడానికి
వచ్చావా? నీ కర్మకి ఎవరు బాధ్యులు—నరే ఏదో
ఆహారించుకో. కాని, ఒక్కటి మాత్రం జ్ఞానకం
ఉంచుకో. నీ యీ బిరుదావళిని మాత్రం ఆయన

పండితరాయల చెక్కిరింపులు

ముందు వల్లించకు సుమా! ఇదే నేను నీకు ఇచ్చే నలహా.

నాలుగు వర్షాలు గట్టిగా కురిస్తే ఒళ్ళాపై తెలియకుండా వరవళ్ళ తొక్కే వాన వాగూ! గంగా నదిలో దూకాలి అని నీకు అంత ఋచుటగా ఉంటే మధ్యలో నా అభ్యంతరం ఏముంటుంది? కాని, నీ తరంగ కోలాహలాన్ని మాత్రం ఆ వియద్వాసాని ముందు వ్రకటించబోకు సుమా!

ఉపజాతి

నవారయామో భవతీం విశంతీం
వహ్నానది! సోతసి జహ్ను జాయాః
నయుక్తమేతత్తు పురోయద స్యా
నరంగ లీలాం వ్రకటీ కరోషి.

ఆటవెలది

నీకు గంగలోన దూక కోరికయేని
వానవాక! అడ్డుపడము మేము
కాని, నీ తరంగ గర్వమ్ము మాత్రమ్ము
దాని ముందు చూసదగదు సుమ్ము.

కొంగ

ఊరి బయట రావిచెట్టు కింద పాతాత్తుగా బ్రహ్మానంద స్వాములవారు వెలిశారు. వద్దాననం వేసు కుని, ముక్కు కొనని చూపులు కేంద్రీకరించి, మాన వ్రతం ఆవలంబించి, తపోనిష్ఠలో ఉన్న ఆయనని సేవించుకోడానికి జనం వస్తున్నారు. ఆయన మహత్తు లమ శిష్యులు ప్రచారం చేస్తున్నారు.

ఆయనని దర్శించుకుని ఇంటికి తిరిగి వచ్చిన కామేశ్వరి పెదవి విరిచింది నిరసనగా, భక్తుర్రాండ విూద ఆయన ఆదరం అధికాధికంగా చూపిస్తున్నా డంది. జగన్నాథుడికి నవ్వొచ్చింది.

‘అల్లాచూడు’ అని చెరువునైపు చూపించాడు. అక్కడ కొంగ ఒకటి ఒంటికాలి జపంచేస్తూ కని పించింది.

ఆ కొంగ ముక్కు కదవదు. కళ్ళు తిప్పదు మెడ ఆడించదు. రెక్కలు కదిలించదు. ఒంటికాలి మూద నిలువబడింది. ముక్కు కొనని చూపులు నిలి పింది. బహుకష్టసాధ్యమైన ఈ తపశ్చర్యలన్నీ ఒక స్వాములవారికి చేప దొరికేవరకేనే సుమా!

శార్వాల విక్రీడితం

వ్రభూణాం స్ఫురణం వచంచు
చలనం నోచూలికా కంవనం
వ్రగీవా చలనం మవాగ
పివయత్వక్షద్వయోత్తేవణమ్
వాసాగేక్షణ మేకపాద దమనం
కష్టైక నిష్ఠం వరం
యావత్తి వ్యతి హీన మివనదన
స్థానదృక స్థాననః

మత్తేభ విక్రీడితం

శిరసూగింపదు, కంఠమున్ కదువదు,
అక్షిద్వంద్వమున్ త్రిపుదు, ఆ
తురతం జూనదు, ముక్కునెత్తుదు,
ఎరకల్ తూగింప దావంతయున్
గురుకష్టస్థిత మొంటికాలి జపమున్
ముక్కుంగొనన్ జూపులన్
నెరపున్ కొంగ ఝషమ్ము చిక్కువరకున్
నిష్ఠన్తపశ్చర్యలన్.

* * *

అవ్యయ్య దీక్షితుల వారికి అనర శంకరుడని ప్రఖ్యాతి. ఆయన వకల శాస్త్రాలలోనూ నిధి. శత్రా ధిక గ్రంథకర్త. ఆయనకి వేలకొద్దీ శిష్యులున్నారు. పైగా కొండవంటి మహారాజుల అండ ఉంది. ఇన్ని ఉండగా తనకింక అడ్డు ఏమిటని నిశ్చింతగా ఉంటు న్నాడుగాని ఇంతలో సింహాప్పిల్లలగ వండితరాయలు రంగంమీదికి దూకుతాడని ఆయన కలగన్నాడా? సావం!

ఈ విషయాన్ని సూచిస్తూ అన్యవదేశంగా చెప్పిన మూడు శ్లోకాలను ఇక్కడ ఉదాహరిస్తాను.

మహావృక్షం

ఓ మహావృక్షమా! నీ మొదలు బహుస్థూలమైనది. నీ వందలాది కొమ్మలు బహు బలిష్ఠమైనవి. నీవు ఉండేది దుర్గమమైన వర్షతాగ్రావ. నీ కింక భయం ఏమిటి? కాని నా మనస్సును ఒక కంక పీడిస్తోంది. అదేమిటంటే, అడ్డా అవూ డయా దాక్షిణ్యం లేకుండా అన్నింటినీ కబళించేసే ప్రచండమైన దావాన్ని ఎక్కడ ప్రజ్వరిల్లుతుందోనని.

శార్దూల విక్రీడితం

మూలం స్థూల మతీవ బంధవ దృఢం
శాఖాశతం మాంసలాః
వాసోదుర్గ మహేధరే తరువతే!
కుత్రాస్తి భీతిస్తవ
ఏకః కింతు మనాగయం జనయతి
స్వంతే మమాధి జ్వరం
జ్వాలాభీ వలయాభవన్న కరుణో
దావానలోఘస్మరః

ఉత్పలమాల

కొమ్మలు పెద్ద పెద్దవని కొల్లలుగా
కలదాననంచు, కాం
డమ్మ మహాబలిష్ఠమని, వా నిలయ
మృచలౌగమంచు, వృ
క్షమ్మ! భయమ్ము జెందవు-అగుగాక
ననున్ భయపెట్టు నొక్కటే
చుమ్మలు చుట్టుచున్ కరుణ చూపని
ఘస్మరదావ నప్పోయే

* * *

నందనవనం

స్వర్గలోకానికంతకీ నీవే మకుటంవంటిదానివి. నీలోనే కల్పవృక్షాలు పెరుగుతున్నాయి. ఇవి, ఇంద్రుల పూర్వపుణ్య ఫలమవు నీవే. ఇవి అన్నీ బాగావే ఉన్నాయి కానీ ఖండవ వనరంగంమీద ప్రచండ

తాండవంచేసిన అగ్నిదేవుణ్ణిమాత్రం నీ జోలికి రాకుండా చూడవలసిందని సహృదయులు బ్రహ్మదేవుణ్ణి నిత్యమూ ప్రార్థిస్తూ ఉన్నారు తెలుసా?

శార్దూల విక్రీడితం

స్వర్లోకస్య శిఖాపటేః సురతరు
గ్రామస్యధామాద్భుతం
పాలో మీ పురుహూతయోః
పరిణతిః పుణ్యావలీనామసి
నత్యం వందనః కిం త్వదం సహృదయై
ర్నిత్యం విధిః ప్రార్థ్యతే
త్వత్తః ఖండవరంగ తాండవనటో
దూరేఽస్తు వైశ్వానరః

మత్తేభ విక్రీడితం

పెరుగున్ నీ యెడ కల్ప వృక్షములు,
నీ వే మాళి స్వర్వాటికిన్
పురుహూతేంద్ర పురంద్రికా కృత
పురాపుణ్యంబ పిపు-అన్నియున్
పరియేగాని, ప్రచండ ఖండవ నటల్
స్వాహాపతిన్ నీ కడన్
దరియన్నీ కనిగొల్తు రుత్తములు ధాతన్
నందనో ద్యావమా!

* * *

సముద్రం

ఓ సముద్రుడా! నీ నీళ్లు తాగి మేఘాలు గర్జిస్తాయి. ఇంద్రుడు వజ్రాయుధంతో వర్షతారెక్కలు తెగ నరుకుతూ ఉంటే వాటికి అభయం ఇచ్చిన వాడివి నీవే. కల్ప వృక్షానికి జన్మభూమివి నీవే. గాంభీర్యంలో నిన్ను మించినది లోకంలో లేదు. అయినప్పటికీ నిన్ను చూస్తే నాకు జాలి వేస్తోంది. ఓ సలహా ఇస్తాను విను. ఏ ఉపాయం చేతనైనాసరే అగస్త్యమహర్షిగారి కృపా వీక్షణాలు నీ మీద ప్రసరించేలా చూసుకో.

సగ్ధరా

సీత్యా గర్జంత్యవస్తే దిశిదిశి జలదాస్త్యం
శరణ్యో గిరీదాం
నుత్రానుత్రాన భాణాం త్రిదశ విటపీనాం
జన్మభూమి స్త్యమేవ
గాంధీర్యం తచ్చ తాదృక్ త్వయి సలిఃవిరే!
కింతు విజ్ఞాప్య మేతత్
సర్వోపాయేన మైత్రావరుణి మేవికృపా
దృష్టయః కాంక్షణీయాః

మహాసగ్ధర

జలదంబుల్ నీ జలంబుల్ చవిగొని యురుమున్,
తైలముల్ వ్రజిభీతిన్
తలదాచన్ నిన్ను జేరం దలచెను, మొదలన్
కల్పవృక్షంబు నీలో
వెలసెన్, గాంధీర్య సంపద్య భవుడవు—
సరే—విన్నవం బొండు సేయన్
వలతున్—పాదోదీ! కుంభోద్భవముని కృపకున్
పాత్రతన్ గోరుకొమ్మా.

కిరాతి

ఒకసారి జగన్నాధుడు వీరవిల్లిపాలెం అనే
చిన్నారిపల్లెటూరికి వెళ్లవలసి వచ్చింది దూరపు
బంధువుల ఇంటల్లా పెళ్లికి. అక్కడి పాటకపు జనం
ఇతడి వేషభాషలు అట్టహాసంచూచి వ్రళ్ళ చెప్పించు
కోడానికని ఎంతో ఆశగా వచ్చారు. తనకు వ్రళ్ళ
చెప్పడం చేతకాదు అన్నాడు జగన్నాధుడు. అర్క
వ్యాకరణాలంకార వేదాంత ధర్మశాస్త్రాల్లో ఏదైనా
కావలిస్తే చెప్పగలనన్నాడు. చిన్నవ్రళ్ళే చెప్పలేకపోతే
ఈ వేషం గీషం అంతా ఎందుకన్నట్లు నిరసనగా
చూచి, పెసవి విరిచి, ఒక్కొక్కరే అక్కడినుంచి
జారుకున్నారు. వాళ్ళ అమాయకత్వం చూడగా పండిత
రాయలకి జాలేసింది. నవ్వొచ్చింది.

సింహం అప్పడప్పడే ఓ మత్తేభాన్ని చంపింది.
దాని కంభస్థలంలోని ముత్యాలు కొన్ని సింహం గోళ్ళ

వందుల్లో గుచ్చుకుని, ఆ మృగరాజు వెళ్లిన దారిలో
రాలివడ్డాయి. మరి కాంచెం సేవటికి అటువైపుగా
ఒక కిరాత స్త్రీ వెడుతూ, దారిలోనడిచిస్తూ రక్త
సీక్తములైన గజముత్యాలను చూచింది. అవి రేగు
వళ్ళు అనుకుంది! పిల్లలకి ఇవ్వం తింటారు అని
వాటిని ఏరి కొంగున మూట కట్టుకుని, గుడిసెకు
చేరుకుని, శుభ్రపరచడంకోసం నీళ్ళల్లోవేసి కడిగింది
దానితో రక్తం అంతాపోయి తెల్లని స్వచ్ఛమైన
ముత్యాలు మిగిలేయి. అవి రేగువళ్ళ కాదని అప్పటికి
గ్రహించింది ఆమె. హయ్యో! నా తెలివి తెల్లారా,
వీటిని ఇంతదూరం వ్యర్థంగా మోసుకువచ్చానే అని
నిట్టూర్చి, పెంటకుప్పమీదకి విరేసింది!

మూలినీ

హరి వఖర విముక్తా రక్తసిక్తాహ ముక్తా.
పరిణత బదరాణి త్యాదరే శోప గృహ్య
వపది సరసి ధౌతాః ప్రత్యభిజ్ఞాయ ముక్తాః
పరికిరతి కిరాతీ హంత కాంతార వివ.

చంపకమాల

హరినఖముక్త రక్తమయ హస్తీ
శిరస్థిత మౌక్తికములన్
పరువపు రేగుబండులను భ్రాంతి
వవేచరభామ యోర్తు సం
బరమున నింటి కేరుకొని వచ్చి,
జలమ్ముల గుమ్మరించి, నె
త్తురు దొలగంగ మున్నురని
దూరమునన్ వడవైచె వానినిన్.

కోతిమూక

ఒకప్పుడు ఒక పండితుడు కాశీమంచి
స్వగ్రామం వెడుతూ దారిలో పెద్దమల్లు అనే మన్యం
దొంగు దర్శించబోయాడు. తోళ్ళపరిచి కూర్చోమని
ఆహ్వానించాడు ఆ దొంగ. తాగడానికి వసందైన ఇప్పు
కల్లు ఒక గేదె కొమ్మునిండాపోసి అందించాడు. ఆ

పండితుడికి ఒళ్లువట్టి స్నానం చేయించమని ఇద్దరు వస్తాడంటికి పురమాయించాడు.

కోతుల సభలో చెట్టుకొమ్ములే మృదులాస నాలు. కిచకిచలే సుభాషితాలు. పళ్లతో కొరకడమూ, గోళ్లతో బరకడమూ ఆతిథేయాలు. వ్యాయమే మరి.

ఉపజాతి

యుక్తం నభాయాం ఖలుమగ్కటా నాం
శాఖాన్తరూణాం మృదులా సనాని
సుభాషితం చిత్కృతి రాతి థేయా
దంతైర్నఖా గ్రైశ్చ విపటనాని

ఆటవెలది

చెట్టుకొమ్ము లుచిత సింహాసనములు
కిచకిచల్ మనోజ్ఞ వచన రచన
పళ్లగోళ్ల కొరికి బరుకుటాతిధ్యంబు
కోతిమూక తీరు కొలువులోన.

* * *

సముద్రుడు

జవీందారుగారి దినాణం చాలా పెద్దదీ, ఖజానా చాలా బరువైనదీ అనివిని ఒక పండితుడు ఆయనగారి దర్శనంకోసం వెళ్లేడు. అతగాడు విన్నది విజమేకానీ, అక్కడ అతడికి దక్కినది ఏమీ లేదు. పైగా అసూయా పరులైన దినాణపు ఉద్యోగులు అతడికి దేహశుద్ధి చేయించాలని చేసిన ప్రయత్నాల మంచి ఎల్లాగో తప్పించుకుని బయటపడేసరికి తల ప్రాణం తోకకివచ్చింది. 'ప్రాణాలతో నన్ను బయటికి వెళ్లనిచ్చావు అంతే చాలునయ్యా జవీందారూ!' అనుకున్నాడు.

ఓ సముద్రుడా! నీలోని పగడాలను, ముత్యాలను, మణులనూ ఏరుకుందామనే వెర్రి ఆశతో వచ్చాను, వాటికన్నీటికి వెయ్యేసి దండాలు చాలు చాలు. అని అన్నీ నాకు దొరికినట్లే సంతోషిస్తున్నాను. నీలోని దారుణమైన జలచరాలు నన్ను ఉట్ర వడియంలా నమిలి మింగేయ్యకుండా ప్రాణాలతో వదిలి పెట్టేయి. అంతే చాలు. సెలవు.

వసంతతిలక

స్వస్త్యస్తు విద్రుమవనాయ
నమోమణిభ్యః
కల్యాణమా వహతు
మౌక్తిక శుక్తిమాల
ప్రాప్తంమయా నకలమేవ
ధనం వయోధే!
యద్దారుజైర్జల చరైర్న
విదారితోఽస్మి

చంపకమాల

జలనిధి! నీ ప్రవాళవన వంతతి
కొక్క నలాము! రత్న రా
శులకు నమ శృతంబులు!
విశుద్ధ మనోహర మౌక్తిక ప్రజం
బుల కొక వేయి దండములు!
ముట్టివయల్లే తలంతు నన్నియున్
జలచర కోటి నన్ నమిలి చంపక
వీడెను, చాలునంతయే.

* * *

(ఇందులోని తెలుగు పద్యాలు డాక్టర్ మహీ ధర సశినీమోహన్ అనువదించిన భామినీ విలాసం లోనివి.)

జోల గోల

శ్రీ వి. మోహన ప్రసాద్

నిద్ర మాతర్లు నాలు గేనుకొని
మూలిలోంచి నీళ్లు తోడుతూన్నా.

ప్రాణాలు తోడి తోడి
నీళ్లన్నీ ఒంపేసేస్తూ
శ్రీ మ దరబిందో కచిత చదివివట్టూ
కబాడి చావు గీతమీద రాలివడివట్టూ
ఇటార్చిదాకా జీ. టీ.లో తోరణంలా వేలాడివట్టూ
గంగ అవలి ఒడ్డున నీల్లాడి వట్టూ
మూలిలోంచి నిద్రమ తోడి తోడి
ఒంట్లోంచి ఊపిరిని వొంపే వొంపే
ఒక్కొక్క ఆపురింతలోనూ ఒక్కొక్క కు
బాదెలేర్ మలార్కే రిం బాడ్ల అమభవ వేదాల తుంపుల్ని
నెత్తిమీద పోసుకొని చలి కొలుకుతూ
నిద్రలేని మాత్రలు నాలుగు మింగి
వరాలలో పేనిన చాంతాడు నజ్జ నజ్జపుతూంటే
వగరాలలో నా మీదకు వొంగివ నానా గగనాల
తుంపురి మంచుని చీల్చుకొంటూ వొస్తున్న జ్ఞాపకాలు
శిల్పానందలోఉన్న శిశిర ప్రమావాలు
ముఖ్యంగా చిర్లామందిరం ముందు రోజూ ఉదయాలు
ఈ క్షణానా
కొన్ని యుగాల వాటి ఓ క్షణానా గుర్తు.
మానవునిలో ప్రవహించే రోజూ రంగూ
ఓ ఎర్రని కలా
కొంక్డా

ఎంతకూ ఒట్టివోని యీ మూలిలోంచి
బిందె తర్వాత బిందెగా
జన్మ తర్వాత జన్మగా

కాగ్నిష్వ తర్వాత రికగ్నిష్వగా
నమ్మా నా అనుభవ వేదనమా తడుపుతూంటే.

నిద్ర మూతలు నాలు గేసుకొని
పైకిలు తొక్కినా
వడన మీద వడుకొన్నా
పోలీసువాడి టోపీ తన్నినా
వర్యత్తే రైలుమీద శీర్షానవం వేసి నుంచున్నా
క్రీస్తు మరణశయ్య మీద పలాకాలు చల్లుకు వడుకున్నా
డాక్టర్ ఎక్కడో ఓ వక్క నవ్వునినూది గుచ్చినా
పేరుపేరునా క్షమా ప్రేమల ఉత్తరాలు రాసి ఉంచినా
ఇంకేం చేసినా గాని
నిద్ర మూతలు 4 వేసుకో నట్లే లెక్క,
స్పృత్య మందహాస వ్యనవానికి లోపయి
కిల్ కిన్ కిల్ కిన్ అంటో
నిద్ర మూతలు నాలుగైదారేడెనిమిత్తొమ్మిది
వేల మాటవదార్లు తీసుకోవాలి.
వేలమీది ఆ నానా మాన ప్రమాదాల్ని
మబ్బుల్లో విరివెన్నెల్లో పూయించాలి.
మలారేక్కీ అరదించోకి శ్లీక్ హం డిప్పించాలి.
రాజ్ మహల్లో ఓ కల్కటా ఆడించాలి.
అగ్రియన్ ప్యాసికి ఆదికవి నవ్వుయ పాదాభివందనం చేయాలి.

కాలం ప్రవహిస్తుంది
మన మానసిక భావజాలం కాల జలంలోకి
కాగిత పృథవలా కదలిపోతుంది.
చెడిపోయిన గడియారమూ
ఏదో ఒక నమయం చూసిస్తుంది.

అనుభవ సారాన్ని మాటల్లో చెప్తామా
అవ్యక్తాన్ని వ్యక్తంగామా
నిద్రను స్వప్నంగామా చెప్తామా
అది చివరికి వ్యక్తవ్యక్తంగా లీనా లీనంగా
కువికిపాట్ల అలికిడిలోకి
నిదానపు వప్పుల అలలోకి మారిపోతుంది,
అందుకే మనం నిద్రలో నీళ్లు
తోడుతూంటాం బావిలోంచి,

కల విజం కాదు కాని
కలలోని బావి నిజం
కల కలకాలం నిజం కాదు గాని
కలలోని కాలం విజం
తోడిన నీళ్లు నిజం కాదు గాని
ఊరిన కన్నీళ్లు నిజం.
నిజం నిజం కాదు గాని
అబద్ధం కానంతవరకు నిజం.

జీవన దార్శనికోద్వేగాన్ని
గగన భూస్థంలో సారజే నీలంగా
కాగుతూన్న తేనీటి అవిరిగా
అట్లు పెనంమీద వేయించిన మంచు ముక్కగా
షేప్స్ యిర్ బట్టతలమీంచి మొలిచిన గరిక పూవుగా
కరుణగా
ఓయగా
తీరుపు కూతగా
వేకువ వాచగా
చింతలతోపులో కురియు చిమ్మలకున్ తడిముద్దయైన బా
లింత యెబడిన్ శయించు వసిరెక్కల మొగ్గా
సోలీసులు మేకులు గుచ్చిన క్రీస్తుగా
రాద్ర భీకర విప్లవారణ్యాలలో వేల రాలిన త్యాగమూర్తిగా
సాణాన్ని యాచించని చట్టాయుక్ గా
జీవన దార్శనికోద్వేగాన్ని
అరివాన్తవికంగా రిఫ్లెక్ట్ సారోలో చెప్తావా నేను
అందులోనూ నిజం ఉన్నది
కాల్చే నిజం కాదు కరగించే నిజం
కార్సో షెర్లెంగెట్టి గిన్నబర్
ముత్యాలమ్మ సారాబట్టి
బితు వర్షియసి
గేదెమ్మటే పేడకడికేవం వర్షేట్టే వడేళ్ల పిల్ల
కూలీతోని మున్నీ లందరిలోను నిజం ఉన్నది
కాల్చే నిజం కరిగించే నిజం.
తెలీదా
విద్రలించి నీళ్లు తోడటమంటే

బిందె వడివీయిన మరజేచ్చనీ
జీవన భయ విహ్వలతనీ తోడిపాల్పొటం.
నో దెస్ డట్—
ఎన్ని మాత్రర్లు వేసుకొన్నా
చివరికి బ్రతికే ఉంటాం
ప్రాణాన్ని గుటుక్కున మింగలేం

మొగల్బరాయిలో విమానం దిగి రిక్ష్వా ఎక్కి
కాశీ వచ్చి వీధువుగొట్టు వీధులన్నీ తిరిగి
తలంటు పోసుకొన్న జాట్టు దాబామీంచి వేల ముఖానికి తగిలి
చలనం లేని శవాల వక్క కొత్తిగిలిన నిద్రముఖాల్నీ
కొబ్బరి ముక్కల్నీ బంతిపూలనీ తింటున్న కుంకం పెట్టుకొన్న ఆవుల్నీ
కాలాన్న రోడ్డుమీద కాళ్లకు తగిలే గంగ అలల్నీ
దాటుకొంటూ చివరకు గంపెడాశతో
కాంక్రాసుమాలకోసం వచ్చిక రుమాబుకోసం
చప్రాసీ ప్రాఫెసర్ కోసం రైబ్రీలో ఏకాంత మనస్సుకోసం
ఊ అదే పనిగా తిరుగుతూంటాం
కాకపోతే
నో దెస్ డట్—
ఎన్ని మాత్రర్లు వేసుకొన్నా
చివరికి బ్రతికే ఉంటాం.

రామారావు చెప్పని కథ

(చైతన్య స్రవంతిలో రచన)

శ్రీ పి. యస్. శాస్త్రి

(గత సంచిక తరువాయి)

భాగం 3

అబ్బ! అమ్మ! హాయిహాయిగా వుంది కదా! వేళ్ళల్లా స్నానం ఎంత బావుం దెంతబావుంది!.. ఏమిటి నా లోలోని వేదాంతి? గుడుగుడుమంటా వెండుకు? అల్పనంతోషినా నేను? 'మాయామేయ జగంబె విత్య మని' అని ఎవరో కవిగారు చెప్పినట్టు దేహానికి కలుగు తున్న ఆత్మల్ని సుఖములకే ముగ్ధుడనై మోఢ్యములో నడుచుంటినా? ఆత్మకు ఈ శరీర సుఖదుఃఖాలు అంటవా? బావుంది నాయనా! ఆత్మ యీ శరీరంలో వుండదూ? వేళ్ళల్లా మరీ వేడిగా వుండి వోళ్ళ మరుక్కుమంటే ఘొళ్ళమని గోల పెడతాం గదా! మరీ అవ్వడం? అది ఆత్మ ఘోష కాదూ?... 'లేదు మిత్రమా రాము! ఆత్మ సర్వదా సాక్షిరూపియై చిదానందమున సర్వమును తిలకించు చుండును! నీవు మాయలో ములుగుటచే భ్రమలోపడి ఒక చురుక్క మున్నట్టు భావించెదవు అంతే!... ఒహో! ఆదైవతం తలకెక్కింది!' అర్థం కానిదల్లా ఆదైవతం' అని వో మ్మితుడి నిర్వచనం! నిజమేనా? పోనిదూ వేదాంతం ఆదైవతాల సంగతి యిప్పుడెందుకు! 'నాన ప్రస్థా శ్రమమున విశ్రాంతిగా కూర్చుండి గంభీర ఆదైవత గ్రంథముల పఠింపనోపు!...' అది అదీ మిష్టర్ రామారావ్! అచ్చమైన భారతీయుడవని

పించావ్! చేసే వెధవ పన్ను అన్నీచేసి అప్పుడూ పాప ప్రక్షాళనం!...' కాదయ్యా వేదాంతీ! కంగారు పడకు నే చెప్పేది వినిపించుకో! సంసారములోనున్న యువ కులకు వేదాంతం, ప్రత్యేకం ఆదైవతం అనలు కుదరదు! 'ఏకమేనా ఆద్వితీయం బ్రహ్మ' అను కుంటూ సర్వం నీలోని పరమాత్మే అని తెలిసీ తెలియని వేదాంతంలోకి వెడితే పెళ్లాంతో కావరం చెయ్యటం కష్టమే, పిల్లల్ని కోపుడటం కష్టమే! 'నేనైతం ఆదైవతం మనకొదు ప్రస్తుతం!'

'ఓయ్ ఓయ్! వస్తున్నామహీ! ఒక్కనిముషం!' 'తొందరపడవయ్యా రామారావ్! లేకపోతే దోసెలు చల్లారి పోవటం తధ్యం! దోసెలు చల్లారినా శ్రమతి వాక్కులు వేడివేడిగా వుండటం సత్యం!'

...అమ్మయ్య! 'దోసెలు పులిహోర దద్దో నాలతో ఆరగింపవయ్య రామారాయ!' పద్యంగా రాయబోయి గేయంగా మార్చాను'గాయంతి గేయం! కనుక పాడుకో గలిగింది గేయమే! నేటి కవుల కెవరికీ తీసిపోను నేను! వెనకాల రాగతాళాలు ఏర్పరిచి ఆరనై రకాల వాయిద్యాలు పెడితే అమోఘంగా అనిపిస్తుంది. ఏ చెత్త అయినా! ఇప్పటి సీనిమాలు చూడరాదూ? దోసె వెనుక ఒక డోసు కాఫీ 'ఓహో! అద్భుతంగా వుంది! స్వర్గం కనిపిస్తోంది! 'మాయ! మాయ' అని వేదాంతి గాడెంత ఏడ్చినా సరే! ఈ సుఖాలే నా కిష్టం! ఓహో! జీవితం సంసారం ఎంత సుఖప్రదములు

రైట్ బావుంది! బ్రహ్మాండంగా వుంది! కొద్దిగా వక్కుపాడికూడా సేవిద్దాం! 'నైన్ ఫినిష్గో ఫరె నైన్ బ్రేక్ ఫాస్ట్!' 'కమాన్ ప్రాసీడ్ టు ఆఫీస్!' ఆలస్యం అమృతం విషం! కాస్పేసాగితే శ్రీమతితో యేదేనా పేచీ రావచ్చు. ఏ యూనియన్ వాళ్ళో 'బంద్' కాని పార్ట్ కాని ఏర్పాటు చెయ్యచ్చు! అన్నడు చస్తే ఆపీసుకు వెళ్ళలేం, ఆ వెనకాల చచ్చి నట్టు ఆపీసుకు కెంపు పెట్టాలి!....

... 'హమ్మయ్య! ఉదయం కార్యక్రమం పూర్తి చేసాం!' 'ఇంక మార్నింగ్ ట్రాన్సిమిషన్ షి! ఆంధ్రదేశంలో తెలుగు కాలేజీల్లో మాధ్యమం (వీడియోకు తెలుగులు!) కనుక 'ఉదయ ప్రసారం' అందాం ఆకాశవాణి విజయవాడ కేంద్రంలా!... 'రాళ్ళారపుల; గతుకుల; గోతుల రోడ్డు పై మన రాల్ పైకికే పోనిద్దాం!...' ఏదో సినిమాలో యన్టీలా నాకూ ఎవరేనా అడపిల్లతో పరాగలాడుతూ నరదాగా ఆపీసుకు వెళ్ళామని వుందిగాని మ్మీ!.. కుదరదు! ఇంపాసిబుల్! యన్టీకైతే బోల్డు డబ్బిచ్చి (నిజమా కాదా? 'రహస్య వీరుని' అడుగుదామా?) బాబూ అల్లా ఏక్కు చెయ్యండి అని కాళ్ళు నట్టుకుని బ్రతి మాలుతారట. ఆ తరవాత నాలంటి వాళ్ళంతా బోల్డు డబ్బు తగలేసి ఆ సినిమాల్ని చూస్తాం. అలానే చెయ్యబోతే 'ఇన్నేల్లోచ్చి పెళ్లాం బిడ్డలూ సంసారం పెట్టుకుని నీ కిదేం వెధవ వని?' అని తిడ తారు... కనుక మన ఆశ, అలా 'మదీయ వూహ' వధంబువ నిత్యమై సత్యమై వెలుగొందవలసివదే!

బాబూ, నిజంకాని ఆశలు కలల్లో ఫలిస్తాయట... నిజమేనా? మరి నిత్యజీవితంలో జరగడానికి వీలులేని చాలా విషయాలూ సినిమాల్లో జరిగినట్టు కనిపిస్తాయి! కనుక సినిమాలూ కలలూ ఒకటేనా? అవునవునూ! ఒకటే! సినిమాలూ యాజ్ఞాయాక్ష్వత్తులూ కలలు! ఓహో! 'వాటెఫైన్ పీస్ ఆఫ్ డిస్కవరీ!' ఈ సిద్ధాంతం మన సొంతమేనా?... మేనా? ఎక్కడో నో సినిమా పోస్టర్ లో! పంచరంగుల కలలుంటాయా? ఉన్నాయి! 'వాటిని మా సినిమాలో చూడండి' అని

చదివిన గుర్రే! ఏ సినిమా అబ్బా అది! 'ఇద్దరమ్మాయిలా?' కావచ్చు! కావచ్చు! అయితే యీ విషయం నాకంటే ముందు పాళ్లే కనిపెట్టినట్టున్నారు! సో! చివరకు తేలిందేమిటయ్యా అంటే టెక్నికల్ సినిమా యాజ్ఞాక్షత్తులు టెక్నికల్ సినిమాలంటే కల! కనుక కలలు కల్లలైనట్టే సినిమాలూ కల్లలే! ఇంకో ఆ యిమిటేషన్ వనికెరాదు! 'సినిమాల వసుకరించబోకు నేనం' ... తప్పకోవయ్యా బాబూ! ఓ చక్కకి! ఆరక్షణిరే లేటయితే నువ్వు వేనూకూడా ఆ పీటీ బస్సుక్రిందవడి చచ్చేవాళ్ళం! పాపం అతనూ నా లాంటి బావుకుడేమో! అయినా చస్తే చచ్చేవాళ్ళే, ప్రాణంమీద యంత తీపి యెంత కో! 'అబ్బే! నాకేం తీపి లేదు సార్! వెనకాలవున్న బార్యా బిడ్డలకోసమే, నా బాధంతా! వాళ్ళేం కష్టపడతారో' అని భయం కొద్దీ బ్రతికటానికి యీ జాగ్రత్త! 'ఓహో! ఏం చెప్పాన్ మైడియర్ రామరామ!' అదేమిటి! 'రామా రావు' బడులు 'రామరామ' అంటున్నాడు యీ నాలోవాడు! నేను చెప్పిన కారణంలోని అసత్యం గ్రహించి అహంస్యం చేస్తున్నాడా? ఓ రకంగా చూస్తే యీ పైకి చెప్పేది వాట్టి నాన్ సెన్స్! చచ్చిన వాడికి బ్రతికివున్నా వాళ్ళ కష్ట సుఖాలు అవసరం! తన ప్రాణంమీద తనకున్న తీపిని చెప్ప కోలేక ఎవళ్ళునో తోసేస్తూ వుంటాడు! 'వాకు చాలాని లేదు! నాకోసం నాకు బ్రతికాలని వుంది!' అని ముఖామఖీ చెప్పే వాళ్ళు ఎంత తక్కువో! పాపం స్వర్గంలోవున్న (స్వర్గంలోనే వుంది అనుకుందాం! నష్టమేం వుంది!) సినిమాతార మధుబాలమాత్రం యీ సంగతిని నిర్మోహమాటంగా చెప్పేసింది! 'నాకు చచ్చిపోవాలని లేదు! నన్నింకో డాక్టరు దగ్గరకు తీసుకు వెళ్ళండి' అని! అదీ ఆఖరి క్షణాల్లో! 'బ్రేహ్ మధుబాల!' 'ప్యార్ కియాతో డర్నాక్యా' అని ధైర్యంగా మొగ్గల్—యి—అఘమ్ 'సినిమాలో పాటపాడటం నీకే చెల్లింది! విజ జీవిత మందుననూ, సినిమాల యందునూ, నాకే విధమైన ప్రాత్రంమ నిర్వహించిన మధుబాల ధన్యజీవి! ఇందువల్ల ఆమె కుటుంబమే

కాక భరత వర్షమును, అసియా ఖండమును, ధవ్య మైనవి అబ్బి! మళ్ళీ యీ చిన్నప్పటి వాక్యాల ధోరణి! 'ఎవిధంబుననూ, యీ చిన్నతనము వారి లించుకొనుట, యీ పెద్దతనంబున నాక సాధ్యంబు గాకున్నదే' పాతివిధి! యింకేమి చేతును!.. ..

పోసిలేదూ! ఈ సంతోషపు జ్ఞాపకాలైనా లేకపోతే జీవితమే ఛందాలమై నీవుది! పెద్దవాళ్ళ మైనప్పటినుండి చేపేనన్నీ ఛందావు ననులే! ఇవి అస్తమానం జ్ఞాపకంవస్తే ముందుచెయ్యవలసిన పరమ ఛందాలను చెయ్యలేముగా! కనుకనే భగవంతుడు పెద్దవారికి చిన్నతనముమాత్రమే గుర్తుండునట్లు పరమిచ్చెను!

హమ్మ! ఆఫీసు గేటాచేసేది! అబ్బో నా టైము వది వదిపాను అయినా ఆఫీసరుగారి కారు ఆఫీసు ముందుందే అన్నదే! నా గడియారమే తప్ప ఆఫీసరుగారు ముందే వచ్చుట నాకు ముప్పో ఎవరి కెరుక? చెమటనట్లు పరకును అగి తుడుచుకొనుట శ్రమజీవుల కర్తవ్యము. దాన్ని మెల్లి మెల్లిగా కర్చి పుతో అడుక్కోవాలి! దానిచూసి ఓహో వేనింత శ్రమించి దేశము మద్యరించుచుంటినికదా అను కోవాలి! వీరైతే కాపిని కన్నీళ్లుకూడా! ఓహో! ఏం సినిమా టీకగా వుంది! ఇవి సరేగాని అవలు ఎండా కొండా అనక పనిచేసే 'ఉప్పరి' వెంగిలేవి! వాడికి వంటిమీద గోచిలిపు ఏమీ వుండదే! ఇంక కర్చిపు ఎక్కణ్ణించి వస్తుంది తుడుచుకోడానికి! 'పుర్మ ధారలు సలిల ప్రవాహంబుల భంగి పాగిపోవు!' వాడి చెమట ధారల్ని వర్షించి కపులు డబ్బు చేసుకోవడానికి తప్పితే అవి వాడికి యింకెందుకూ పనికి రావు! లేని చెమటను తుడుచుకొన్నట్లు నటించేందుకు సినిమా తారలకెంత డబ్బిస్తారో! దాన్ని చూడ్డానికి వెళ్లి మనంయెంత తగ్గరెయ్యం! నిజంగా ఉప్పరి పని చేస్తూంటే చూడమే! వాడి స్థితిలో మనం వుంటేనో అన్న భయంతో అరమైలు ముందుకు వెళ్ళేవరకు వెనక్కి తిరిగి చూడం! కనుక మనకు నిజంకంటే నటన అంటేనే ఎక్కువ మోజున్నమాట!

నిజాన్ని చూడలేవి, భరించలేవి, దీమలం! హీమలం! భీరువులం!... సైకిలుకి స్టాండువేసి తాళం వెయ్యడానికే వది నిముషాలైందే! ఆఫీసరు మహా ప్రభువులు ఆఫీసులో కడుగుపెట్టిన మరుక్షణంనుండి క్షణక్షణం నన్ను పిలవక మానరుగదా! అటునంటప్పుడు యిప్పుడి కెన్నిసార్లు పిలిచి పుంటారో! 'హరియన్! రామారావ్! స్కూల్లో వంద గజాల పరుగు పందెంలో ఎన్నిసార్లు ఫస్ట్ రాలేదూ?' 'కమాన్ క్విక్! రామారావ్ కమాన్!' ఎవరినీ మాటలు సుజాతవా? ఎక్కడందో పాపం వెల్లెపిల్ల! వేసన్నడు స్పోర్ట్స్ లో పాల్గొన్నా ఎంకరేజ్ చేస్తూ వుండేది! నైస్ గర్ల్! పి. యూ. సి. అయిపోయాక వాళ్ళ నాన్న గారి ట్రాన్స్ ఫర్ మూలాన్ని విశాఖనట్టుణం వెళ్లి పోయింది. పెద్దపెద్ద (అమాయకత్వాన్ని వెల్లడిచేసే) కళ్ళు! దట్టమైన నల్లటి జాబ్బు! అచ్చం బాపు బొమ్మలా వుండేది! పరుగు పందెం రోజున నాకోసం అరిచి అరిచి గొంతుక పోగొట్టుకుంది! 'సుజాతా ఎక్కడున్నావ్? ఎక్కడున్నా, మువ్వ నీ భర్తా పిల్లలతో కులాసాగా వుండాలి! మే గాడ్ బ్లస్ యూ!'

... 'ఓయ్ ఓయ్ వెంకటయ్యా! సంతకం పెట్టుకుందానే రిజిస్టర్లు తీసుకెడతావే? ఇంకా పది పలబై కాలేదుగా! అయ్యగారు పదిన్నరకి ఎంతమంది వచ్చారో చూడ్డానికి తెమ్మన్నారా? సరే తీసుకెళ్ళ!' అంటాడు అంటాడు! అనడూ! ఆయన సామ్మేం పోయింది? ఈయన పదిన్నరకి వచ్చి అయిదు గంటల పరకూ ఎన్నిరోజులు వున్నాడో ఎవరేనా లెక్క అడిగితే బాగుండును! ఊహో! ఎందు కడుగుతారు! వాళ్ళూ అలాంటి వాళ్లేగా! 'కుంచెయే చేను మేసిన మంచె యేమి చేయును!'

ఓహో! ప్రాసకోసం కాస్త స్వంత కనిత్వం కూడా కలిపినట్లున్నాను! తప్ప కనిపించులలేదు కాని మంచె బదులు మంచెమీద వాడు అని వుండాలేమో! అలా ఉంటే అప్పుడు 'కుంచెయే, మంచెయే' అనే 'యమకంపు సొంపు' దెబ్బ తింటుందే! పోనిద్దా! ఎవడేనా అడిగితే 'మంచె' అంటే మంచెమీద వాడు

అని ఆర్థం చేసుకోవాలి అని డబాయిద్దాం! ఎంతమంది పెద్దపెద్ద కవులే అల్లా చెయ్యటంలేదు!...

... 'ఓహో! అయ్యగారు రమ్మంటున్నారా వెంకటయ్యా వస్తున్నా నొస్తున్నాను! ఒస్తునానవ్వెవ్వ!' వస్తాను సార్! రాక చస్తానా! తమ అడుగులకు మడుగులొత్తవలసినాడిని! తమ పాదరవింద రజాన్ని శిరస్సున ధరించవలసినాడిని! యువర్స్ మోస్ట్ ఒబీడియంట్లీ!

..... 'అమ్మయ్య! ఈసారికి అయ్యగారు ప్రసన్నంగానే వున్నారు. దాం తగలెయ్యా! ఆయన గారి ఎదురుగుండా వెళ్ళేసరికి ఆలోచనలన్నీ ఆకాశంలో కెగిరిపోతాయో యేమో! ఒక్కటి గుర్తుండి చావదు బయటకొచ్చేసరికి! అమ్మ! ఈ పూటకీ పిడుగులు, ఉరుములు, కురియింపు లేదు! 'కురియింపు' అన్న ప్రయోగం రైటేనా? అయ్యేవుంటుంది! కాకపోతే యివ్వడవుతుంది! 'కాదన్న మాదన్న' యెవడు అని మనమూ వో ఛాలెంజి విసిరితే సరి! కాదనబోయేవాడు కూడా నోరుమూసుకు పూరుకొంటాడు. ఎంతమంది ఎన్ని క్రొత్తపదాల్ని తయారించటం లేదు తెలుగులో! ఈ తయారించు అన్న మాటని మూడు పీకీల్లో చవవలేదూ!... ..

'ఓయ్ ఓయ్ రామారావ్! అయ్యగారికి పైలు ఆగంటలో యివ్వకపోతే నీ బుర్ర రామ్ రామ్!' అబ్బ తిట్టేది సరిగ్గా తిట్టవోయ్ నాలోని మనిషీ! 'నీ బుర్ర రామకీర్తన' అనాలి కాని 'రామ్ రామ్' అనకూడదు! నీకూ నాకూ మాటలు చెల్లు అన్నప్పుడు మాత్రమే మననాళ్లు రామ్ రామ్ అంటారు. గుర్తు లేకపోతే సరళని గుర్తుతెచ్చుకోరాదూ! సెకండ్ ఫోరమ్ లో రామ్ రామ్ అన్నాక మళ్ళీ నాతో యింత వరకూ మాట్లాడిందా సరళ, యీ పూళ్ళోనేవున్నా? ఇంతకీ ఆసలు యీ పైలులో యేమింది? కాయితంలో ఏం వుంది? ఆరునాగారేదో పని చెబుతున్నా 'దిగిరాను, దిగిరాను, దివిమండి భువికి!' అన్నట్టు మనం పూహలోకంలోంచి క్రిందకు దిగకపోతే ఆయనెం చెయ్యమన్నాడో మనకేం గుర్తుంటుంది?.....

..... 'సరే! ఏం చేస్తాం! వచ్చిన కాగితాన్ని బట్టే నోట్ పెడదాం!'... అమ్మయ్యా! గుర్తులేనన్ని ఆలోచనలమధ్య మొత్తానికి పైలు పూర్తిచేసా!' 'కంగ్రాట్స్ రామూ' ఆయనగారిచ్చిన టైముకన్న పదిహేను నిమిషములు ఎక్కువ టైములో మాత్రమే పూర్తిచేసి రికార్డు సృష్టించావు! రికార్డ్! రికార్డ్! రికార్డు! వద్దాదేనీ! ఎక్కడుంటున్నారు మీరు? నేను చేసిన ప్రాక్టికల్స్ అన్నీ నా రికార్డునుంచి చక్కగా ముత్యాల కోవలాంటి అక్షరాలలో కాపీచేసి, ప్రాక్టికల్స్ లో నాకంటే ఎక్కువ మార్కులు సంపాదించేవారు! అఫ్ కోర్స్! మీ సంగతి తెలిసినా ఆ విషయం మొహం లెక్చరర్ గాడు మీ, నవ్వనే, నమ్మోహా నాస్త్రంలోండి వొళ్లు మరిచి నోరు మూసుకు ఊరుకునేవాడు! ఇంకా నయం! పద్మాదేవి రికార్డు నేను కాపీ చేస్తున్నానని నన్నే డబాయించపోయాడు వో సారి! 'డర్టీ స్క్వాండల్!' దగ్గరనుంచో బెట్టు కుని ప్రాక్టికల్ చేసి రిజల్టు చూపించాక నోరు మూసుకుపోయాడు! దొంగపీనుగ! ఇంకా ఆ కాలేజీ లోనే లెక్చరర్ గా 'రాట్' అవుతున్నాడు. నా ఖర్మ బాగోహాయి రిజల్ట్స్ రాకపోతే అబ్బాయిలు అమ్మాయిల ముందర నా పరుచేమయి వుండేది! నాదే సత్యము కనుకనే నా పరుపు నిలబడినది! సత్యమే దేవుడు! కనుక దేవుడున్నాడని పూర్వ ఆయిండి! ఓహో ఏం బావుంది రీజనింగ్! 'తర్కాగ్రేసర, తర్కవంచానన!' అగాగు! అగవోయ్ రామారావ్! ఆ పైలు వెంకటయ్యకిచ్చి, ఆపయన, పైటిల్స్ యిచ్చుకో!

..... 'వెంకటయ్య! అఫీసరు వెనకటి ఆయ్యా! ఈ పైలు లోపలికి తీసుకెళ్లు!' పాపం మంచి ముండావాడు. వాడికి రావలసింది వాడికి ముడితే, ఎవడిమీదా చాడిలు చెప్పడు! లేదో గోవిందో గోవింద! 'అయ్యయ్యా! అలా ఆరుస్తా వెండుకయ్యా!' అఫీసరు తిట్టడా! నన్ను పిలుచుకు రమ్మన్నాడా! బాబోయ్! కొంప ములిగిందిరా దేవుడా! ఆపద మ్రొక్కులవాడా అలిమేలు మంగా పతి! ఆర్తతాణ పరయణ! నువ్వే నాకు దిక్కు! 'ఒస్తున్నానయ్య.. పది!'

.....'అమ్మయ్య! లోపలికికెళ్లి బయటకొచ్చే సరికి తుఫానులోంచి బయట పడ్డట్టేర్పాది! కాగితంలో తాసిల్దార్లు రికమెండ్ చేసిన ప్రకారం ఆ పోరంబోకు భూమి రంగయ్యకు యివ్వడానికి నోటు పెట్టాను! ఆయనగారు వాటికి యివ్వకుండా రమణయ్యకి యిచ్చేలా పాయంట్లు 'లాగి' నోటు పుటవ్ చెయ్యమన్నాడట! ఆయన చెప్పింది మనం తిన్నగా వినిపించుకోలేదు కదా! చిత్తము మాయత్తమైనప్పుడు యిటువంటి విపత్తులే సంభవించును! ఇంకో పది నిమిషాల్లో అలా నోటు రాసి యివ్వకపోతే కలెక్టరేట్ నుండి తాలూకా ఆఫీసుకు ట్రాన్స్ ఫర్ తప్పదుట.

.....'మై గాడ్!' ఎల్లాగో వోలాగ ఆయన చెప్పినట్టు నోటు పెట్టేర్పాది! ఆ తాసిల్దార్లు నమిలి మ్రింగేస్తారట, క్లర్కుల్ని! అయినా నోటు మార్చటం ఎంతసేపు? ప్రతి రూలుకూ వెనకా ముందూ ఉంటాయిగా! అందులో ప్రస్తుత ప్రభుత్వంవారి రూల్సు మరీ ప్రత్యేకమైనవి! అవ్వయించేవాడి చాతుర్యాన్ని బట్టి అర్థాలు మారుతూ వుంటాయి! వడ్డించేవాడు మనవాడన్నట్టు, ఆయనే మార్చుకుంటే నాకేం! రెండు నిమిషాల్లో మార్చిపెరెయ్యనూ! క్విక్, క్విక్, రామారావ్! 'టేబిల్ ఆఫ్' ఒడ్డుద్దులే! డ్రాయరు సారుగులో పడెయ్య! ఎందుకేనా మంచిది! 'క్షణక్షణముల్ ఆఫీసర్ల చిత్తముల్!'

...'పూర్ రంగయ్య! మై కండ్సాలెన్స్ ... 'ఏం వెంకటయ్య అప్పుడే వచ్చావు అయ్యగారు రమ్మంటున్నారా?...ఏమిటి? వివన్నావ్! ఓహోహో! అయ్యగారు ఫోనోచ్చి యింటి కెళ్లారా? పైలు తీసుకుని అరగంటలో నన్నింటికి రమ్మన్నారా!.....'థాంక్యూ రంగయ్య! థాంక్యూ!' అమ్మయ్య! మనం మళ్ళీ యింకో పది నిమిషాలు గాలి ఫ్లైన్ పూహలు మెయ్యచ్చు! అయ్యగారికి నేను లోకువ! అయ్యగారు అమ్మగారికి లోకువ! కనుక మనం అమ్మగారికి లోకువే! 'అమ్మగారికి' ఏమిటోయ్ వెర్రి రామారావ్! నీకు తప్ప నువ్వందరకీ లోకువే! ప్రతి వాళ్లు నిన్ను శిక్షించుటకు, భక్షించుటకు ప్రయత్నిస్తారు!

వరండాలో ఎవడా దీనుడు? చినిగి చినిగి గని వస్త్రాలతో, చెమటచే తడిసే తడియని కండువాతో ఏమా వాలకం! 'ఓ యీ దీనుడా! నీవు, 'మేము నీ కంటే అధికులమని ఆత్మ సంతృప్తి కలిగించుటకు యేతెంచిన దేవుడవా?... 'వెంకటయ్యతో ఏదో మాట్లాడుతున్నాడే వాడు! వాడి చేతిలో వో రూపాయికూడా పెడుతున్నాడు! ఇదేమిటి! నా దగ్గిరకే వస్తున్నాడే!...

..... 'అవునయ్యా! నేనే రామారావును! ఏం కావాలి?' హావిదీ! ఏ రంగయ్యకైతే యింతకుముందు మనసులో కండ్సాలెన్స్ చెప్పకున్నావో ఆ రంగయ్యట యితను! తన పేర ఆ పోరంబోకు భూమి దఖలు పడేలాచూస్తే ఏదో తోచింది యిచ్చుకుంటాట్ట. 'పూర్ ఫెలో!' ఆ చినిగిన గుడ్డలు తప్పితే యేమున్నాయో వాడి దగ్గర యిచ్చుకోడానికి! వాడి కథ విని యింకా మూర్ఛపోకుండా ఎలావున్నా నబ్బా? వీడికే భూమి యిచ్చేలా నోట్ పెడితే ఏం చేస్తాడు ఆఫీసరు? 'వన్ను ట్రాన్స్ ఫర్ చెయ్యొచ్చు! రమణయ్యకి ఫర్ గా వేరేవాడిచేత రాయించొచ్చు' ఆశాచేస్తే చెయ్యసినా ఆత్మ సంతృప్తినా మిగులుతుంది! ఆత్మసంతృప్తి చాలదూ ఎవరు సంతోషించకపోయినా? ఔనాను! అదే రైటు! 'రంగయ్యా! ఎవరు నీకు న్యాయం కలిగించినా, కలిగించకపోయినా, నేను పంటిక్కి నీకు న్యాయమే చేస్తాను! వెల్లిరా! వెళ్ళు!...'హా! వెల్లి పోయాడు, మెల్లిగా జాలి కలిగించేలా!...ఇతనికి న్యాయం కలిగించకమానను. 'హరిహర బ్రహ్మదు లడ్డము వచ్చినను రానీ!' అదగ్గదీ! బ్రేహ్ రామారావ్! మువ్వన్నాళ్ళకి మంచి మనిషిగా, మానవతా ప్రతినిధిగా మారావు! కమాన్ డ్రాయరులో కాగితం సైకిలిసి, పైలు చంకన పెట్టుకెళ్లి ఆఫీసరును ధైర్యంగా ఎదుర్కో! ఎన్ని సినిమాల్లో హీరోలు, విలన్లు వుంటున్నా కొడుతున్నా అరగంట లెక్చర్లివ్వటం చూడలేదు! స్టార్ట్! సైకిలును రథంలా తోలుకుపో! నిరస్త్రీ భూషితుడవై ఆఫీసరు రాక్షసి నెదుర్కో! 'కారేజిపై పైలుకట్టి వడివడిగా సైకిలు తొక్కి!...

వెదవది ప్రతిపనికి సినిమాలోలా తోడుగా పాటవుంటేనే కాని కుదరదేమో! నా స్వంత పాటల్లో మరి బోరుకొడుతోంది. అయినా మానడు లోపలి కవి గాడు! దుర్విదీ నాకీ పాటల పీడ తప్పదా! త్రొక్కు, త్రొక్కు! త్రొక్కువయ్యా బాబు సైకిలును తొందరగా!

.....అమ్మమ్మయ్యా! అయ్యగారి బంగళా వచ్చేసింది. వచ్చేసింది దొచ్చేసింది! మెల్లిమెల్లిగా, అల్లనల్లన, దీనుడిలా హీనుడిలా, చెప్పకొంద తేలలా, కాలికింద నల్లలా వెడదాం, వెడదాం, లోపలి వెడదాం! చచ్చ! ఇదేం ఉపమానం దెబ్బలాట కెడుతూ! భద్రా చలం పెద్ద పులిలా, కోస్తాలో తుఫానులా, విరుచుకు పడదాం! ఆఫీసరు నెదిరిద్దాం! ఆదగ్గరీ! అలా వుండాలి! నాలోపలి తెలుగు కవిగాడికి మరిపోతోంది. మరుపు పెరుగుతోంది. ఎంతసేపూ జాలి కవిత్వం, ప్రేమ కవిత్వం తప్ప నిష్టన కవిత్వం అంటే చచ్చే భయం! నోరు పెగలదు! పాపం వాడినని ఏం ప్రయోజనం! ఆంధ్రదేశమే అలా అపోరిస్తోంది! వాడు మాత్రం నలుగురుతో వాడు కాదూ!

భాగం 4

...అబ్బో! ఇంద్ర భవనమే యిది! ఎన్నిసార్లు చూసినా క్రొత్తగానే వుంటుంది. అయ్యగారు క్రొత్త గాని, మనకి బంగళా పాతదే కదా! అయినా ప్రతిసారి క్రొత్తగానే వుంటుంది! ఇంద్ర భవనమున దేవతలు వసించురు కదా! కదా ఏమిటి! అయ్యగారు దేవుడు! అమ్మగారు దేవత! పిల్లలు బుల్లిదేవతలు! నేను! నేను మాత్రం వరుణ్ణి! నరాధముణ్ణి! అధమాధమ నరాధముణ్ణి! ... 'ఛ! వచ్చిన పని మరిచిపోతున్నా!' ఈ రాక్షస దేవత నెదుర్కొని, అదేమిటి? రాక్షస దేవత? సరిక్రొత్త పదాన్ని పుష్టింపినట్టున్నానే! ఇంద్ర భవనంలో ఉండేవాళ్ళు దేవతలు. కాని మాఆఫీసరు ఇంద్రభవనమున నివసించుచునూ మానవుల పీడించ నెంచుచున్నాడు! కనుక రాక్షసుడు! సో! నా క్రొత్తపదమేరైతే 'రాక్షస దేవత'! లేక దేవతా రాక్షసు

డైన, అవునవును అంతే! వ్యవసాయశాఖవారి సంకరజాతి విత్తనాలలాగే ఇదీ వో సంకరజాతి! కనుక 'ఓరీ రాక్షస దేవతా! ఇదే నే యేతెంచుచుంటిని! కానుకొనుము! మదియ్య 'నోట్'తో నీ ఆశల కూల్చదోసి, నీ రమణయ్య కేను నగ్ని పొల్గొనించి, రంగయ్యకే భూమి నిప్పించెదను!'.....

'సుబ్బన్నా! అయ్యగారెక్కడున్నారు? డ్రాయింగ్ రూములోనా, ఆఫీసు రూములోనా? మంచి మూడోలో వుంటే చెబుతానీ!' ఛ! వెధవ అలవాటూ నేమాను! దెబ్బలాడటానికి వెళ్తూ, ఆయన మంచి మూడోలో వుండట మెందుకో!...' ఏమిటి? ఇంట్లో లేరా? మరి నన్ను రమ్మన్నారే పైలు తీసుకుని! ఆఫీసుకే రమ్మన్నారా?...లేదా?...పోనీలే అక్కడికే వెడతా!... ఆఫీసుకే వస్తారేమో ఆయన! ఒద్దయ్యా మొగడా! నే చెప్పేది విను! ..నే నొచ్చానని అమ్మగారికి చెప్పకు! ఒద్దయ్యా వాయనా!

...అబ్బబ్బ! వెర్రి ముండాకొడుకు! నా ప్రాణం తీస్తేనే కాని వదలడలావుంది! వెల్లిపోయాడు!... ఇప్పుడా అమ్మగారు ననా లక్ష్మ ప్రశ్నల్లో నా ప్రాణం తీస్తుంది. వన్నీ పురుగులా చూస్తుంది! తన భర్త పుట్టడమే ఆఫీసరుగా పుట్టినట్టుగా, తాను నిన్నప్పటి నుంచీ ఆఫీసరు పెల్లాంగానే బ్రతికినట్టుగా నటిస్తూంది!...ఎలాగెలాగ ఆ చూపు భరించడం?..... ఏం దారేం దారి; నాకేది దారి? 'క్రూర విధి! నా పరిస్థితి చూసి అపహసించుచుంటివా? అపహసించు, మనహసించుము! నే నివ్వ డెదుర్కొనబోవు దుర్బర పరిస్థితికంటే నీ అపహాస మధికము కాబోదు! హూ! పోవిదూ! 'కామవృద్ధి కాకమానదు!' 'నీతి చంద్రికలో' చదువుకోలా?'లేకపోతే యేవో పెద్ద చెయ్య గలిగిన వాడిలా వెధవ స్టైల్లా నేమాను!' చింత చచ్చినా పులుపు చావ దన్నది యివ్వడు కదా ప్రూఫ్ అయింది! నేటికీకదా అనుభవంలో కొచ్చింది! ఒచ్చేస్తోంది అమ్మగా రొచ్చేస్తోంది! తుఫానులా కాళికాదేవిలా, విరుచుకు పడుతోంది! శూర్యణఖ చెల్లెల్లా వచ్చేస్తోంది! కళ్ళు మూసుకుని, మెల్లి మెల్లిగా తెరిచి, ఆపాయాన్నెదుర్కొందాం!

...నీమిటి! 'ఎవరు? మవ్వ రామారావ్!' అని వలకరిస్తోందేమిటి యీవిడ! మతిపోలేదుగదా ఈవిడకి. లేకపోతే మబ్బన్నగారు నా పేరు చెబితే నేనాకోళం చేస్తోందా! కాదు కాదు! యీవిడ, యీవిడ యీవిడ కందుకూరి అరుణకూడూ! అవునవును! నా కాలేజీ మేట్ అరుణే! ఆమె! అడుగో ఆ పెద్ద కళ్ళు, గుండ్రని మొహం చక్కటి ముక్కు! ఆమె అవిడ, యీవిడ! వలకరించనా? 'మవ్వ అరుణ! అనచ్చా?...' అప్పు తప్పక రాయ్ రామారావ్! అవిడ నీ అసీనరుగారి భార్య!... 'మీరు...మీరు..' నా తడ బాలునుచూసి నవ్వుతోంది! ఇప్పటికీ మారని అదే నవ్వు! 'ఛ! ఇప్పటికీ మారని వెదన కంగారు నేనూను!' వెర్రి వెదనలా విలబడ్డట్టున్నాను!...

'అయ్! అయ్! ..నేను తమరి క్లాస్ మేట్ రామారావు నేనండి! ఇక్కడ యు. డి. సి గా అయ్య గారి అసీనులో పనిచేస్తున్నా! అబ్బే వద్దండి! కూర్ (డింకునద్దు! నాకు అలవాటు లేదండి. ఒక్క మంచి నీళ్ళు చాలండి!.....

.....అబ్బో! అరుణ ఏమీ మరిచి పోలేదే! కాలేజీలో నేనంకాలం కూర్ (డింక్స్ తప్ప ఏం త్రాగే వాడివి కాదుకదా అంటోంది! ఆడవాళ్ళకు, వాళ్ళ స్నేహితుల్ని గురించి యెంత గుర్తే! అందరికీ యిలాగే వుంటుందా? ఉండడేమో! కాని అరుణ! అరుణ వేరు! అరుణకు ఎందుకో ముందునుంచీ నేనంటే యిష్టం! ఎప్పుడూ కాలేజీలో వున్న న్నాళ్ళూ ప్రతివిషయానికీ నన్ను ఎంకరేజీ చేసేది, 'పేసులో' తప్ప! అయినా ఆమెను చూస్తూంటే, ఆమె మట్టునట్లు వుంటేనే లచ్చా, గిచ్చా లాంటి అభిప్రాయాలే వచ్చేవి కావు! తన కూడా, ఆడ స్నేహితులున్నా, నేను నడిచాస్తూ దారిలో కనిపిస్తే, కారెక్కించుకుని, కాలేజీకి తీసుకు వెళ్లేది! అఫ్ కోర్స్! ఆ రోజుల్లో నేనూ వో ఆడపిల్ల లాగే మసిలేవాణ్ణిగా ఆమె దగ్గర! 'నోమాస్టి యిన్ ప్టింక్స్ యిన్ మి!' చదువులో పెన్ వార్షియల్ అన్నింటిలో నన్ను ప్రోత్సహించిన దేవతామూర్తి! అరుణ!

నీ సాహచర్యం మరువలేని ఒక చక్కటి కల! అవునూ యీవిడ కాలేజీ చదవగానే వాళ్ళ వాన్నగారిలో 'స్టేట్స్' వెళ్లింది కాదూ! మళ్ళీ యిప్పుడు యిక్కడ! 'అరుణ! ఎన్ని రోజులు నిన్నూ నీ సాహ చర్యల్ని గుర్తుకు తెచ్చుకుని బాధపడే వాణ్ణో తెలుసా!' 'బాదా' అవును బాదే! ఆస్థాయితా పూర్వక ఆకర్షణవల్ల కలిగిన బాధ! 'దేవుడా! నువ్వు నిజంగా దేవుడివే అయితే ఒక్కసారి అరుణని నా కళ్ళపడేయ్యి' అని ప్రార్థించానే! ఇవన్నీ ఆమెకు చెప్పాలని ఉరకలు, పెడుతోంది మనస్సు! కాని అవి బయటపెడితే చుర కలు తగలొచ్చు! 'మైడియర్ మట్టి బుర్ర రామా రావ్! ఇప్పుడమె నీ అసీనరుగారి భార్య! వదేళ్ళనాటి పాత పరిచయాన్ని గుర్తుకు తెచ్చుకో ప్రయత్నించావో జాగ్రత్త! అవిడ ఆయన నిన్ను శంకర్ గిరి మన్యాలు వట్టించొచ్చు!.. ...

'అయ్! అయ్! ఈ పూళ్ళోనే వుంటున్నా నండి! పెళ్ళయింది. ఇద్దరు పిల్లలు! శ్రీవతి పేరు శారదామణి! మా యింటికి వస్తామంటారా? తప్ప కుండారండి! అంతకంటేనా! మీ రొస్తే మా యిల్లు పావనంగాదూ!...అలాగేనండి! కూర్చుంటున్నా!... కూర్చుంటున్నా' 'ఎన్నాళ్ళకీ అసీనరుగారింటి సోఫాలో కూర్చో గలిగానో!' అది నరేకాని, అమ్మ బాబోయ్! ఇప్పుడిదివస్తే మా యింటల్లో యీవిణ్ణి సత్క రించటానికి తగిన సాధనాలుకూడా లేవే! అయినా మా యింటి కెందుకు?...నన్నూ నా సంసారాన్ని చూసి గేలివేయడానికా? 'ఛ! అయ్యండదు!' మరి మావనత్వంవీర విశ్వాసం సన్నగిల్లిపోతోందో వ్రాకు! అరుణ కళ్ళల్లో కాలేజీ రోజులనాటి స్నేహ భావం కనిపిస్తూనే వుందికదా! 'అరుణ! అరుణ! కాలేజీ రోజుల్నించీ నా మనసులోవున్న నీ పవిత్ర స్వరూ పాన్ని యిప్పుడు మార్చకేం! నువ్వు నా స్నేహితురాలిగా, నా 'గైడ్'గా ఆరాధ్యమూర్తిగా, చక్కటి కలలకు ప్రతిరూపంలా విలించవు! అల్లాగేవుండు అరుణ! నువ్వు మారకు! నువ్వు మారితే నేనా 'షాక్' తట్టు కోలేను! అరుణ! అరుణ!.....

'అ! అ! అహహ! లేదు! మీ పేరు గుర్తుకు తెచ్చుకుంటున్నా! మెల్లిగా వోట్లో అనుకుంటున్నాను మీరు గుర్తులేకేం! చక్కగా గుర్తున్నారు! నా కాలేజీ జీవితానికి 'సిల్వర్ లైనింగ్' మీరేకదా! (బాబోయ్! ఇలా అన్నానేమిటి? కోప్పడదుకదా యీవిడ!) అమ్మగ రొస్తున్నారంటే ఎంత భయపడ్డానో!.....

.....'నన్ను చూసి భయంలేదా?' అని నవ్వుతోందేం యీవిడ! నవ్వుతూనే, నన్నుచూసి భయపడాలి సుమా' అని హెచ్చరించటం లేదుకదా యీవిడ? ఆయ్యండదు! అయినా ఆడవాళ్ళ నెవడు నమ్మచున్నాడు. 'క్షణక్షణముల్ జవలండ చిత్తముల్' పద్యం గుర్తులేదా! ఈవిడా మారి వుండొచ్చు! అయినా పది సంవత్సరాల క్రిందటి పాత పరిచయాన్ని పట్టుకు ప్రాకులాడే వాడిని చూస్తే ఎవరికేనా నవ్వొస్తుంది!...తప్పదు! తప్పదు!...'నా సీనియారిటీయాండీ! చచ్చినంత వుంది! రెండుసార్లు డిప్యూటీ తాళిల్దారు యిచ్చి వుండొచ్చు యీ పాటికి! నా సంగతి మీకు తెలుసుగా తల్లి దండ్రులవ్వ ఎవరూ లేనివాణ్ణి! నా కెవరు రికమెండ్ చేస్తారు? రికమెండ్ చేసేలేనిదే ప్రమోషన్ వారిస్తారు'

...'ఏమిటి! నిజంగానే రెనియూ బోర్డులో వాళ్ళకి, వాళ్ళ వాన్సుగారిచేత రికమెండ్ చేయించి ప్రమోషన్ నిప్పిస్తుందా!' 'అరుణ! నిజంగానా! నిజంగా నేనే అరుణా? అప్పటినుండి యిప్పటివరకూ మారనే లేదా సువ్వు! 'అరు...అరు.. అరుణాదేవీ! నీకు నా కృతజ్ఞత ఎలా చెప్పకోను! 'ఎందుకు యింత అప్యాయత నేనంటే నీకు, అరుణా దేవీ?'...అరుణా! అందుకో నా మూగ నమస్సులు

'అయ్! అలాగేనండి! నా ఉద్యోగపు 'డిటెయిల్స్' తరువాత యిస్తాను!' థాంక్యూ వెరీమచ్! అయ్యగారు అదే ఆఫీసరుగారు క్రొత్తగా పచ్చారని తెలుసుకొని, మీరు వారి శ్రీమతి అని తెలిదు!... నన్ను ఆఫీసుకు రమ్మన్నారా, ఆయన? ఆఫీసుకే వెడుతున్నానండి! మళ్ళి కలుస్తా మిమ్మల్ని! ఇవార నాకు చాలా వంతోషంగా వుంది మిమ్మల్ని చూసి

నందుకు!...వచ్చే అదివారం మా శ్రీమతిని పిల్లల్ని తీసుకొస్తా! వస్తానండి! వెళ్ళొస్తా'.....!

...ఏమిటి, ఏమిటి యీ వింత! ఎక్కడికె. అరుణాదేవి ఎక్కడి నా రాక్షసుడు! హోలాహలము అమ్మతము. ఛ! ఆయన హోలాహలంకాదు! రాక్షసుడూ కాదు! నేనే మతిమరపుకొద్దీ ఆయన చెప్పినది చెప్పి వట్టు చెయ్యను!...ఇదేమిటి సైకిలు టైర్లలో గాలిపోయిందే! వెధవది, వెధవగాలి పోలేనేం!' 'నేనే గాలిలో తేలుతున్నప్పుడు యింక గాలి నా కేం!' గాలిలోన లేలిపోయే...' ఏదో పాట వుండాలి గుర్తొచ్చి వావటం లేదు!...అవునవును. అరుణ! అరుణ! ఇన్నాళ్ళకి మళ్ళీ అప్పటికన్నా అందంగా అప్పటికన్నా అప్యాయంగా మాట్లాడుతూ! 'అరుణా!' అబ్బ! క్రింద చూసుకోకుండా రాలిని తన్నా! గోరు చిట్లంది! వెధవది! ఒక్కగోరే యేమిటి, ప్రాణంపోయినా ఫరవా లేదు! ప్రాణ సమానంగా దాచుకున్న అరణమూర్తి మనఃఫలకంమీదినుండి ప్రాణం పోసుకుని బయట పడి కళ్ళవిదురుగా ప్రత్యక్షం అయ్యాక, నేనే మైతేనేం!

.....'తప్పకో నాయనా! తప్పకో! నీ సీనియర్ ఎడ్వర్ టైజ్ మెంట్ ఏడ్వినట్టే వుంది!' ఛ ఇంక యేదీ యేడ్వినట్టుంది అనకూడదు! ప్రతీదీ అరుణలా నవ్వుతూనే వుండాలి! 'అరుణా!' నీతో వున్న వారందరినీ, ప్రత్యేకంగా నన్ను పుల్నాహపరిచే పవిత్ర మూర్తిని నువ్వు! నీ సమక్షంలో కొచ్చాక ఏడుపులూ దుఃఖాలూ వుండవు! ఉండకూడదు! అమ్మయ్య! మూడొంతుల దూరం లాగేశా! ఇంకొంచెం దూరం...! ఒచ్చేసా వొచ్చేసా! ఆఫీసుకు వచ్చేసా! 'ఓయ్ వెంకటయ్య! ఆఫీసరు గారొచ్చారా? రాలేదూ మరి మంచిది సరేగాని యీ సైకిలు కాస్తగాలి కొట్టించు కుదా! అగాగు! సైలు తీసుకోనీ!...ఇంక యీ సైలు మిగిలింది! దీంతో ఆఫీసరుతో పోట్లాట వేసు కుందామనుకున్నానే! ఎల్లాగెల్లాగ ఇప్పుడెల్లాగ! అతను అహాకాదు! ఆయన అరుణ భర్త! అరుణ భర్త' కనక అతన్ని వొప్పించకూడదు! 'మరి పాపం! ఆ

రంగయ్యో!' 'ఓ! 'ఊరుకోవయ్యా లోలోని మనిషి! కాసేపు ఆ రంగయ్యని సుప్రస మరిచిపో! నమ్మా మరిచిపోసి! ఇలా పోట్లాట వేసుకున్నానన్న నంగతి ఆసీనరు అరుణతో చెబితే ఆమె ఎంత బాధపడు తుంది? పైగా నాకు ప్రమోషన్ కి రికమెండ్ చేయిస్తానంది! డిప్యూటీ తాశీల్దార్ అయితే మహా హాయిగా వుంటుంది. డిప్యూటీ తాశీల్దార్ రామారావ్ బి. యస్. సీ...బ్రహ్మాండం! 'ఏం వైస్సున్నావ్ రామా రావ్?... ' 'డిప్యూటీ తాశీల్దారనండి!' 'డిప్యూటీ తాశీల్దారుగారా! రండి! రండి! ఇక్కడ కూర్చోండి! ఇక్కడ సీటు రిజర్వ్ చేసివుంది!.. ఓహో ఏం మర్యాదలు జరుగుతాయి! జీతంకూడా పెరుగుతుంది!... పెరుగుతుంది! రుగుతుంది! పెరుగు పెరుగు అవును! అప్పడింకా యెక్కువ పెరుగుకోవచ్చు!.....

..శ్రీమతి మణి రామారావ్ డిప్యూటీ తాశీల్దారుగారి భార్య! తాశీల్దారుగా రబ్బాయిలు! ఓహో ఏం బావుండేం బావుంది!... 'కనక మనం యీ రంగయ్యగారి గురించి ఆ ఆసీనరుగారితో పోట్లాడ కూడదు!' నేను కాకపోతే మరో మనిషి ఎల్లాగూ చేసేదానికి నా భవిష్యత్తును పాడు చేసుకోవడం దేనికి? 'కమాన్ రామం! కమన్ అండ్ డిసైడ్!' 'క్వీక్! 'అరుణా నిన్ను నే, వాప్తించలేను!...రంగయ్యా నీ తరపున వకాలతు వ్వకోలేను! 'క్షమించు మంచి రంగయ్యా! నన్ను క్షమించు!.....

...'కమాన్ రామం! కళ్ళ మూసుకుని రాసిన కాగితం చించెయ్యి!' 'రమణయ్యగారికి పాలము దళలు వరుచుటలో ఏవిధమైన అభ్యంతరమును లేదు!' రాసెయ్యి! రాసేయి తొందరగా! రండి ఆసీనరుగారూ రండి! మీరు చెప్పరలు తు. చ తప్పుకుండా రాస్తాను! మీరు నీప్పినట్టే రాస్తన్నాను సార్! పచ్చి నిశం! 'నన్ను నమ్మండి!'... ..

...'వెంకటయ్యా! ఆసీనరుగారు రాగానే చెప్ప నాకు! ఈ లోపల వో కవ్వ కాఫీ తెచ్చిపెట్టు!' ఈ రోజుకు నాకు భోజనప్రాప్తి లేదు! లంప్ టైమ్ పూర్తయి గంటన్నరయింది! 'అభోజనం వున్న

అభాజనుణ్ణి!' ఓహో ఆకలిమీద, ఏం చక్కని కవిత్వం వెలువడుతోంది! ఎవడా మూల నీళ్లు నిండిన కళ్ళు తుడుచుకొంటున్నాడు? 'రంగయ్యా?' అవును రంగయ్యో! కాని ఆతని కన్నీళ్ళని నేను పోగొట్టలేనే! భగ. భగ...భగవంతుడు చెయ్యాలా పని!' నేను నిమిత్తమాత్రుణ్ణి మాత్రమే! అయినా నేనొక్కణ్ణి లోకం బాగు చేద్దామనుకోవడం వెర్రి కాదూ! అందు లోనూ, అది నా మూలాన్ని ఆగవచ్చుడు!...ఏం చెయ్య గలను? నేనూ కాసిని కన్నీళ్ళు విడుస్తాను రంగయ్య కోనం!... 'అరుణా! అరుణ!' ఎంత చల్లనిమాట చెప్పావ్! డిప్యూటీ తాశీల్దార్ వదలి నాకే? నాకే! నాకేలే! . హబ్బ! కవ్వ కాఫీ ఏం వుషెరు కలిగిస్తోంది! వుషెరా, హోషెరా?

...'అల్లాగేలే! వెంకటయ్యా! నేనే అయ్యగారి దగ్గరకు వెళ్తున్నాను!...వామ్మమ్మ! లోపలికెళ్లి రావడం నుడిగుండంలో దూకి బయటపడ్డట్టే! ఎప్పటికీ ఎప్పటికీ, లోపలికెళ్లి బయటకు వచ్చేవరకూ, ఆలోచన తోచదుకదా! ఆలోచిస్తూనే, ఆలోచనలు గుర్తులేక పోవడం ఎంత దురదృష్టం! అవా! అదృష్టమేనేమో! పోనిద్దా విదయలేనేం! 'ఎంత మంచి వాడు ఆసీనరుగారు!' ఎంత పొగడడు నన్ను! తను చెప్పింది చేసానని ఏనుగెక్కినంత సంబరపడ్డాడు! ప్రమోషన్ కి రికమెండ్ చేస్తున్నానన్నాడు! అరుణ తన క్లాస్ మేట్ నని ఫోన్ చేసిందట! అరుణంటే అతనికి ఎంత ప్రేమో! కనకనే అరుణ యిష్టపడిన నన్ను తనూ ఆదరించాడు. ఇన్నాళ్ళూ ఆయనలో మంచితనం ఎందుకు కనబడలేదబ్బా నాకు?

...'ఓరీ రామా! వాధమా! నీ సంతోషము నకై రంగయ్య జీవితమును బలిపెడితివే!' ఎవడు నాడు? నీతిశాస్త్రంగాడు కాబోలు! కరవబోయినట్టుకూ మీద పడుతున్నాడు!' ఏడిశాపు రేవోయ్ బోడీ! ముందే చెప్పానా, యిది 'స్ట్రగుల్ ఫర్ ఎక్జిస్టెన్స్!' చిన్న చేపని పెద్దచేప, పెద్దచేపని, ఇంకా పెద్దచేప, వాటిని మనుషులు మ్రింగుతూనే వుంటాగ! కనుక నా ఉజ్జ్వలి భవిష్యత్తునకై, ఒక చిన్న, అతిచిన్న,

మానవునికి కాస్త హాని కలిగించిన తప్పు లేదు! అది యునుంగాక 'క్రొత్తవారి వేషభాషలం జూచి మోస పోరాడు!' చదువుకొనలేదా నీతివంధికలో చిన్నప్పుడు? రంగయ్య వేషం మాటలూ అలా వున్నా, వాడు వొట్టి దొంగవెధవే కావచ్చు! నా జాలి సంపాదించడానికి యీ వేషంవేసి వుండవచ్చు!..'జానానాను!' అంతే అంతే! ఈ పాటం పట్టుకుపోయి అమ్మకుంటాడు! సారా త్రాగుతాడు! డబ్బును ముండలకి తగలేస్తాడు! మళ్ళీ యివే వేషంలో తయారవుతాడు! కనుక ముందుమంచి యిదే వేషంలోనే వుండని! ఎవరికీ వష్టంలేదు! ఇంక వాగకు నీతిమిత్రమా! నా కాలేజీ రోజల్ని కాస్తేపు 'లిజరు'గా తల్పుకోసి! 'అరుణా!' అయ్యో! పై కంటు న్నానా? నా కాలిగ్నోకి తెలిస్తే నా ప్రాణం తీస్తారు, వాళ్ళ పనులు చేయించి పెట్టమని!

...అమ్మయ్య! అమ్మమ్మయ్య! అయ్యయ్యమ్మ! మెల్లగా అయిదు గంటలు దాటింది. యీ రోజుకు దుకాణం. మూసేద్దాం!...' అయ్యో! 'ఆ రంగయ్య నా దగ్గరకే వస్తున్నాడే!...' నీకు 'ఫర్'గానే వోటు పెట్టాను, రంగయ్యా! ఆర్డర్లు తొందరలోనే వచ్చేయ్యోచ్చు! నీ పూరి తెల్పిపో!..' 'అమ్మ! వెళ్లి పోయాడు.' కాని నా రోపం యేదో రగడ జరుగు తోందే! 'రామ్మోల్! అబద్ధం ఎందుకు, నిజం చెప్ప లేక పోయావా? అంటున్నాడా నీతిగాడు! 'ఓయ్ నీతి! నీమతి మండినట్టేవుంది! ఎల్లాగూ వాడికి ఆర్డర్స్ రాని దానికి, వాడి ఆశాలతను ముప్పటినుండి త్రుంచట మెందుకు? ఇంటికీవెళ్లి నీ కొన్ని రోజులకి యీ 'అశుభ'వార్తని తెలియనియ్యి! ఈ నంగతి యిచ్చడి చెప్పి అతని సంతోషాన్ని పొందేసే హక్కు నాకు లేదు!...'ఎందుకు వికటంగా నవ్వుతావు, నీతి? ఏవుందోయ్ వెలుకారానికి?...గిల్లి, బాధపడుతున్నాడని కొబ్బరినూనె రాయడంలా వుందా? 'ఏడిశావ్' వీరై నంతలో నీ తోటి మానవుడికి సుఖం కలిగించమని గాంధీగారితోసహా బోల్డుమంది చెప్పడం చదువు కోలేదా? 'నేను నా విధిని నిర్వర్తించినందుకే గేలిచేయుమంటివికదా!' 'ఓ నీతి! నువ్విలా అడ్డ

మైన దానికి అడ్డంపడి నవ్వుతూంటేనే కలిపురు షుడు విన్నీకాలంలో వంట కాలిపై బ్రతకమని శాసించాడు' నోరు మూసుకుని ఉన్నావో సరేసరి! లేకపోతే ఆ వొక్క కాలా, కూడా పూడుతుంది! కాళ్ళు విరిగిన, కీళ్ళ సడలిన నువ్వేమవుతావో నీకే తెలియ కనుక నోరు మూసుకుని ఉండుకో!'...హా! కవిత్యం ఉప్పొంగుతోందేమిటి, వాలోంచి 'డి|| తా|| రామ్మోపు, డి|| తా|| రామ్మారావు! తాడి చెట్టె క్కాడు రామ్మారావు! డి|| తా|| వదననే తాడి సధిరో హించిన వీరాధిపీరుడు రామ్మారావు!' 'ఇంకా ప్రమో షన్ వచ్చి చావలేదు అప్పుడే పద్యలు!' ఇంకేమీ పనిలేదీ కవిగళ్ళకి! జరగబోయేవాటికి, జరిగినవాటికి అన్ని విషయాల్కీ పద్యాలు! ఏదేనా వొక విషయం జరగటం చాలు వీళ్ళ 'కవితోద్భవం' జరటానికి!... అబ్బ! ఎంత పెద్దమాట వాడాను! పద్యాలు, పదాలు... పదాలతో పద్యాలు! ఎవడి పాదలో పట్టుకొంటూ, పదాలతో పద్యాలు! ష! చాలు! చాలింక నీ కవితా పాటవం! అవునూ ఎవరూ గద్యాలు రాయరేం పద్యాలు తప్ప! గద్యం వందిమాగధులు పాడేవారమకంటూ, పాత కాలంలో రాజులకి వాళ్ళకీ! ఇప్పుడు పద్యాలు, కవులు వందిమాగధుల్లా రాస్తున్నారు! పాడుతున్నారు! ఉన్నారు! ఉన్నారు! అవునూ 'మదీయవారు వంటిం'కను రాదేం? మది చింత నొందుచున్నవే! మతి, శ్రమతీపై కేగు చున్నది!.....

...'రావయ్యా బాబూ! గాలికి వంపితే గంట కొచ్చావు! 'పాచీ' వేయిస్తున్నానని చెప్పిననుకో!' 'అయినా యింత అలవ్యమా?'...'పాచీ' పెట్టుకు కూర్చున్నాడా, కొట్టునాడు ఎవడితోనో!...'బావూ! బావూ! నీ 'పాచీ' 'పాచీ!' ఇదిగో! యింకో ఆర్డర్ రాపాయి తీసుకో! ఇకలింపెందుకు! మిగిలింది యీసారి చూద్దాం!.....

.....ఫర్, మోహవరంగా, నీకు వాకూ', వెధవ అలవాటు ప్రతి పనికి తోడు పినిమాలు పాట వుండితీరాలి కాబోం! అయినా ఆఫీసుమంచి ఇంటికి యింత తొందరగా వచ్చేసేసేమిటి? అలోచనలో

ప్రయాణించుచు మనోవేగమున, నేతెంచుచుంటినా? అయినా మనస్సుకు, బాహ్యపరిస్థితులకు హస్తమక కాంతరము లేదా వేగమున?

‘మణి! ఓ మగుణాలాని! శారదామణి! నీ భర్తా మణిని చూడుము! ఎట్లుండెన్ పరికించుము!’

‘అబ్బ! ఎంతో పూడిపడదే! మధ్యాహ్నం యింటికి రాలేదని అలకాగృహ పరిశాలన చెయ్యటం లేదుకదా’ గావు కేకలు కానివి, భామామణి! ఎంతో పుష్ప భీకర నాదాలు! ‘నీ భర్త తొందరలోనే డి. తా. అయిపోవును!...’ ‘ఛ ఛ! నీ యింగ్లీషు పరిజ్ఞానం ఏడిసి నట్టే వుంది డి. తా. అంటే ‘డెత్’ కాదు ‘డిప్యూటీ’ తాళిల్దారు! నమ్మనా నా మాట వెలదిన్!...’ రామ! ఈ ఆడవాళ్లేప్పుడూ యితే! ఛస్తే మనం చెప్పింది వెంటనే నమ్మరు! ప్రక్కవాళ్లు చెబితే అర క్షణంలో నమ్ముతారు! మళ్ళీ దాన్ని కాదని ఫ్రూన్ చెయ్యటానికి మన తాతలు దిగిరావాలి ‘హ! నిజం

గానే యీసారి డిప్యూటీ అవుతున్నా! చూసుకో నా తడాఖా! ఏం లేకపోతే ఎందుకు మధ్యాహ్నం తిండి గూడా మానేసి పని చేస్తున్నాను? ప్రభుత్వంవారంత కృతఘ్నంనుకొన్నావా? లోపలికి నడు!...

భాగం 5

...అబ్బబ్బ! ఈ రోజు యెంతో శ్రమపడ్డాను. శ్రమ శ్రమ! మక్ర! పడ్డాను! పడ్డాను! అదృష్టం కాకపోతే, అవునూ ‘వాణిశ్రీ’ యెక్కడో జవాబుల్లో శ్రమకితోడు అదృష్టం కూడా కలిసొచ్చి యంత దాన్ని య్యాను అందికదూ! మరి మనం రేపు డిప్యూటీ అయితే ఎవడూ ఆ సంగతి మనని ప్రశ్నించడా? నేను జవాబుల్లో ఆ సంగతి చెప్పే మార్గం లేదే! నేను ఏ సినిమా స్టార్లనూ కానప్పుడు, నన్నెవడూ ఎందుకడుగుతాడా ప్రశ్న? అయినా వాళ్లకి మన జవాబులు కావాలో...అచ్చులో పేరు చూసుకోవా

**తలనొప్పి?
ఒళ్లునొప్పలా?
ఘ్నలవా?**

శాలోఫెన్
బాధానివారిణి మాత్రం

అమృతాంబర్ లిమిటెడ్ వారి తయారీంపు

శాలోఫెన్ తలనొప్పి, ప్లా, పంటిబొప్పి, ఒళ్లు నొప్పలకు అతి నిశ్చయంగా, శీఘ్రంగా ఉపశమనం కలిగిస్తుంది. ఇది నిరపాయకరమైనది. శాలోఫెన్ డాక్టర్ సిఫారసుచేసే ఫటువైన ప్రక్రియ కలిగియుంది.

లనేనాపిచ్చి! అంతే! అంతే!.. ఇంతకీ గడితప్పి! ఆ... అదృష్టం కాకపోతే అవీనరుగారి నతిమణి నన్నేల ఎరుగ వలెను? ఎరిగెనుబో నాపై అప్పాయత నేల చూప వలెను! చూపెనుబో ప్రమోష నిప్పిస్తానని ప్రామిస్ నేలచేయవలెను?..... హా! అవవయ్యా బాబూ! ఈ 'బో' వాక్యాలతో రోజంతా బోర్ కొట్టేలా వున్నావు ఉ! అది నా భాగ్యం! అంతే! 'సినిదావచ్చిన వచ్చును నరిలితముగ నారికేళ నరిలిము భంగిన్!' అంతే అంతే! 'ఓయ్ మణికుమారి! నీ ప్రాణేతునకు కొంచెము కాఫీ దాహమిమ్ము!' 'మ్యూన్నము యింటికి రాలేదని కోపమేలనే భామా! నేను నీ నాడను, కానా? నన్నేరి కోరి నువ్వు చేట్టలేదా?' 'జెరా ఎంతమాటంది' 'చేపట్టిలేమ, కాలివట్టి లేదు' అందా! కాలికి క్రొత్త మోడలు పట్టాలు కొనలేదనేకదా ఆ కోపం! 'హా! డిప్యూటీ తాశీల్దారు కాగానే వెదవది! వొక్క కాలికే యేమిటి వంటినిండా పట్టునన్ని పట్టాలు చేయించనూ' 'ఓట్టిన కోపపడబోకు మోయింటి! నీవతి తొందరరనే డిప్యూటీ తాశీల్దారు కాబోవుచున్నాడు. అప్పుడు పట్టాల తప్పక కొంటాడు'...అయ్! అయ్! నీవతి దేవునే ధిక్కరించుచుంటివా? 'మన మొహం కు అదొక్కటే తక్కువా' అంటున్నావా? 'పైగా నవ్వుకూడనా?'...అమ్మ ఎంత మాటందిరా బాబూ! ఈ డావల్ని మాటల యీటెలు, విసరటంలో విజంగా శక్తి స్వరూపిణిలే! చెలం చెప్పినట్టు మొగవాడు నుఖవదలన్నా, దుఃఖవదలన్నా కీలకం స్త్రీలోనే వుంది! అరుణకీ లామెకీ ఎంత తేడాయో! ఎప్పుడూ నవ్వుటం, నవ్వించటం అరుణ సహజ స్వభావ మైతే, ఎప్పుడేనా నవ్వుటం యీవిడ సహజ స్వభావం' మొనబట్టే యిలా వుండేవికాదు నుమా! నా ఆడుగు లకు మడుగులొత్తుతూ, అనుక్షణం నా అజ కను క్కుంటూ, క్షణం విడువకుండా వెంట తిరిగేది! పిల్లలు పుట్టినప్పటినుండి 'చిరుబురు లేమనకిగతి! చివరామయ్యా'.....

ఎవడో, ఎక్కడో రాయనే రాసాడు పిల్లలు పుట్టేవరకూ భర్తవీరాద, ఆ తరువాత పిల్లల మీదకు స్త్రీం ప్రేమ ఆటోమాటిక్ గా మారిపోతుం

దట! అందరి విషయంలోనూ యింతేనా? కాదేమో! అరుణ పిల్లలున్నా భర్తతో ఎంతో ప్రేమగా వుంటుందే! రోజుకి నాలుగుసార్లైనా శ్రీవారికి ఫోన్ చేస్తేనే కాని ఆమెకు తోచదే! 'కనుక అరుణ మామూలు మానిసి కాదు!' 'కాదోయ్! వెర్రి రామా రావ్! మామూలు మనిషే అయితే తన భర్త దగ్గర పని తీస్తున్నందుకు నిన్నో పురుగులా చూసి వుండేది!'...ఆమె దేవత కనకనే, పదేళ్ల క్రిందటి కాలేజీ పరిచయాన్ని, స్నేహాన్ని, మరిచిపోక వాళ్ల నావ్వుగారితో చెప్పి నీకు ప్రమోషనుకి రికమెండ్ చేయిస్తానంది!...నిజం! నిజం! వా మనసా నీవన్నది నిజం నిజం!' అరుణదేవత! అరుణదేవత! దేవత అరుణ! 'నా అరుణదేవీ! 'హా! ఆ నాలుకాల డైలా గులు చాలు కానీ నా ఆకలి సంగతి చూస్తావా అంటున్నాడు ఆకలిగాడు' 'ఒస్తున్నా నొస్తున్నా నయ్యా! నీ సంగతి చూద్దానీకే వస్తున్నా!' 'పాపం ప్రాదున్నే కాఫీ పాడుం అయిపోయిందని చెప్పిందా మణి? ఇప్పుడు నేను కాఫీపాడుం లేకపోయినా తను కాఫీ తెచ్చియిచ్చింది!' నా ఆలోచన గ్రహించి ఎవ్వు తోంది! ఎంత గ్రేన్ ఫుల్ గా, నా తప్పల్ని క్షమిస్తుంది! ఎవ్వులే మణి ఎంతో బావుంటుంది! కాని యింటల్లో నవ్వుడం తగ్గించుకుంది...ఎందుకని? 'నారీ లోకం' వ్రతక ఎడిటర్ కదా! మరి గంభీర స్వభావం తెచ్చి పెట్టుకోకపోతే ఎలా? అందుకని 'నవ్వలన్నీ, మేగ జైను చందాదారులకీ, ప్లేటన్స్ కీ!.....'విసుగూ చికాకూ, మనకి! 'లేడి ఎడిటర్'గారు యిలా చేస్తున్నారు. సరే! పురుష పుంగవులా యింతేనా? 'ఏమో! ఇది స్త్రీలు చెప్పవలసిన విషయం! మనకు తెలియదు కనుక నోరు మూసుకోవటం మంచిది' ..

...ఎన్ని కాఫీ ఎడ్వర్ టైజ్ మెంటులు చదివినా వొక కాఫీ పాడనికి యింకోదానికి తేడా తెలీదు నాకు, కాఫీ త్రాగేటప్పుడు! నాకేనా అందరికీ యింతేనా? ఏమో ఎవరి సంగతో ఎవరి కెరుక?

...ఓయ్! ఓయ్! వచ్చే వచ్చే! ఇప్పుడే వస్తున్నా బాల్ రూములోకి! రైఫ్ బోయ్ కానుక్కొస్తే

రైఫ్ బాయ్ తో స్నానం మీ ప్రాణానికి యెంతో...
'ఏదో వుండాలి డాక్టర్ మెంటరీలో బొంగురు గొంతుక
పాట! అలా నటించటానికి ఆ కుర్రాడూ, పెద్దతను
ఏం తీసుకున్నారో! అది రైఫ్ 'బోయ్' కదా! అంటే
ప్రాణాన్ని రక్షించేది కనుక ప్రాణం అపాయంలోవున్న
వాళ్లు వాడాలి దాన్ని! మరయితే నేనెందుకు కొనాలను
కున్నానుముందు? ఏమో!.....

ఇదిగో, యీ మైనారు శాండల్ సోపును
చూడండి! చక్కటి, చిక్కటి, చందన మవాసన!
ప్రపంచంలోకంటే అతిమంచి చందనం మె నూ
రులో మాత్రమే లభిస్తుంది. ఆ చందనం నూనెతో
చేయబడిన అత్యంత సుందరమైన నబ్బు! దీన్ని నేడే
కొనండి! నేడే! నేడే! ఈ అడ్వర్ టైజ్ మెంట్
చూడగానే పట్టుకొచ్చానీ నబ్బును! తీరామాస్తే
మా శ్రీమతి వో నబ్బు తెచ్చింది! ఈ వొక్క నబ్బు
మాత్రం అడ్వర్ టైజ్ మెంటుకు న్యాయం చేస్తావు
ట్టుంది! ఒక ప్రభుత్వ ఫాక్టరీ తయారుచేసిన
నబ్బు యిత ప్రఖ్యాతి పొందటం, అందులోమా
నిత్యావసర వస్తువుల విషయమున, యీ భారత
దేశంలో యెంత వింత! ఇది మిగిలిన ప్రభుత్వ పరి
శ్రమలకెల్లా ఆదర్శప్రాయమై వానినికూడ యీ
విధముగ నడిపించుచునాక! అందుచే భారతదేశము పరి
శ్రమల రంగమున ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి పొందుచునాక!

'అల్లాగే! అల్లాగేమణి! క్షణంలో వచ్చే
స్తున్నా!' వెధవటవలు, మరీ గరుకుగా వుంది!
మంచి బర్క్లిటవలోటి కొవాలి!' 'మెత్తగా వొంటిని
పొత్తుకుని సేదతీర్చే అచ్చమైన 'బిస్మిల్ బర్క్లిటవల్స్'నే
వాడండి!' వాడదాం! వాడదాం! 'వాడతాను సార్!
డి. తా. ని కానివ్వండి. బర్క్లి టవల్లు మాత్రమే
యేమిటి, బర్క్లి దుప్పట్లే వాడుతా! వాడుతా...తా!'

...అమ్మయ్య! అద్దం ముందు అలంకరణ
తెమిల్ని యిప్పటికీ కూడా భోజనాని కొచ్చాను! మణి
అరగంటనుంచి గంట వాయిచిపట్టు గొడవ పెడు
తున్నా యింత ఆలస్య మేందుకైంది?...ఏవుంది!

హాసభావాలు ప్రాక్టీసు చేస్తూంటే ఆలస్యమైంది!...
'హాహా!' ఎవరిదీ వికటాట్టుహాసము? 'ఎందుకూ
రాక్షసాధమా ఆ నవ్వు? నాలోనే వుండి నన్నెదిరించు
సాహసమా? 'సాహస విక్రమార్కుడి తమ్ముణ్ణిరా
నేను!' 'నీ పీచ మడంచెదను!.. ఏమిటి! 'అలు లేదు
చూలు లేదు, కొడుకు పేరు సోమలింగం' అంటు
న్నావా? 'హాహా!...నెరె వెధవా! అజ్ఞానరామా!
నాకు 'అలు' వుందిరా! ఆ అలుకు 'చూలూ' వుంది!
నాలుగో నెల అని మరిచావురా గాడిదా! పోతే యింక
నా కొడుకు పేరు అంటావా? మావాడి పేరు సోమ
లింగం కాద! సోమసుందరం! ఇంకోడు పుట్టగానే
సోమలింగం' అని పేరుపెట్టి నీ కోరిక తీర్చి, సామెత
నాకు వర్తించదని రుజువు చేస్తాను! కనుక యీపాటికి
నీ అతితెలివి చాలించి వ్యంగోక్తులు కట్టిపెట్టి, నోరు
మూసుకు పడుకో!' 'హాహా' వెధవని దెబ్బతో చిత్తు
చేసేసా!...హాహా! 'అబ్బే ఏంలేదు మణి! పూరికే
నవ్వా! పిల్లలు భోంచేసి పడుకున్నారా! మంచిపని
చేసారు! మవ్వు కూడా తొందరగా భోంచెయ్యి! కాసేపు
సరదాగా కబుర్లు చెప్పుకుందాం! ఎన్నాళ్లైంది
మనిద్దరం యీలా వంటరిగా కూర్చోని!

...అబ్బో! మణి ఎంత ముద్దుగా వుంది!
ఎందుకో ముసీ ముసీ నవ్వులు నవ్వుతోంది. ఈమె
నవ్వు మొహం చూస్తోంటే అరుణ గుర్తొస్తోంది!
ప్రియునివద్ద.....' మణికి నేనిప్పుడు ప్రియుడిగా
కనిపిస్తున్నానా, వొట్టి మొగుడుగా మారిపోయానా?
ప్రియుణి కాకపోతే యీ నంటింట్లో సీగ్గుల
ముగ్గులు ఎందుకు పెడుతుంది?...అవునూ! అరుణ
సంగతి యీమెకి చెప్పనా?... 'ఒద్దొద్దొరోయ్ రామా
రామ్! అనవసరంగా ఆమె మూడ్ చెడగొట్ట కు! స్త్రీ
దగ్గర, అమె గురించితప్ప యింకోళ్ల గురించి, ఆమె
మంచి మూడ్ లో వుండగా చెప్పావో, నీ పని గోవిందా!
నీకప్పుడు మూడిందన్న మాటే! ప్రస్తుతానికొ శ్రోరు
మూసుకుని 'సెయిల్ ఎలాంగ్ విత్ పార్!' కొంచెం
సాగడకానీ!'

‘మణీ! నా హృదయరమణి! వచేండ్లుగా నన్ను పరిసరిస్తున్న సుగుణాలని! నీకీ రోజున యీ దీనుడిపై యింత ఆకారణ అనుగ్రహము కలుగుటకు, కఠంబేమి?..’ ‘ఓహో! అల్లాగా! గుడ్ న్యూస్! కంగ్రాచ్యులేషన్స్! ‘నేనూ—మావారూ’ అన్న నీ వ్యాసానికి పోటీల్లో ఫస్ట్ ప్లేజాచ్చిందా? ‘అయిదు వందల రూపాయలే!’ అబ్బో! శహభాష్! నీకు పరమా సంతోషంగా ఉంది! నేను కవిని; కథకుణ్ణి కాలేక పోయినా, నువ్వు రచనా వ్యాసంగంలో ఫురోగమించడం నాకు విపరీతమైన గర్వంగా ఉంది! (విజంగా ఉందిరా, రామారావ్! జెలసీలేమూ ‘ఫ నోరు ముయ్యరా తోని మనషి! ‘ఓట్టి ‘సినిక్’గా తయారవు తున్నావీమధ్య! నన్నే నమ్మలేవా?) ‘నీవు నా అర్థ భాగానివి మణీ! నీకువచ్చిన గౌరవంలో నగం నాదీను! అందులో వ్యాసానికి టైటిల్ కూడా ఏం పెట్టావ్! ‘నేనూ—మావారూ..! ఓహో! అందులోకూడా అర్థభాగం నేను! అందుచేత...‘సర్దుకు! అబ్బే! అబ్బే! నీ ప్లేజాలో అర్థభాగం నా కొద్దులే!’ నీ ఆభీష్టాను సారమే ఆ సొమ్ము ఖర్చు కానిమ్ము!...‘కొంచెం కొబ్బరికాయ పచ్చడి వెయ్యనా? నవ్వుకు మరి! నీకు సాయం చెయ్యటం భర్తగా నా విధి!...‘ఇన్నాళ్లా అది మరిచిపోయేరే అంటున్నావా? ‘ఊహల గాలి వేడల్లో, ఆకాశపు టంచులపై విహరించే నాకు, నేలపై ఆధారం నువ్వే కదా మణీ!...‘మణీ! నేను చాలా అదృష్టవంతుణ్ణి తెలుసా! ప్రపంచంలో అరుదుగా లభించే (ఒరేయ్ రామారావ్! అరుణ సంగతి చెప్పొద్దన్నానా! ఛంపేస్తాను!) అబ్బే ఏంలేదు! అల్లాంటి భార్యామణిని లభించావు నాకు! ఈ మధ్య బాగుపడ్డం కూడా నేర్చుకుంటున్నా. ఆపలేని ఆవ్యా యాలకై బాధ పడటం మానేస్తున్నా! ‘స్ట్రగుల్ ఫర్ ఎగ్జిస్టెన్స్’ అక్షరాలా పాటిస్తున్నా!...‘కంప ల్లా వదిలేద్దా! రేప్రాద్దున్నే కడుక్కోవచ్చు!

కమాన్ డార్లింగ్! ఓ గంట సరదాగా కబుర్లు చెప్పు కుందాం!’

...మణి ఎంత కులాసాగా కబుర్లు చెబుతోంది! నేను వివటంలేదేమో అన్న అనుమానం కూడా లేదే! ‘పూర్ మణీ! ‘వైరి రామం! మణి యిప్పుడు ‘పూర్ కాదోయ్! అయిదు వందల కథివలి! నీ ‘ఫెస్టివల్ అడ్వాన్స్’, ‘సరెండర్ లివ్ కాలర్’ కలిసినా అంత రాదు!’...అయినా, ‘సంతోషానికి’ కారణం యేమిటో! మన కోరికలలో కొన్ని తీరబడేనా?.. ఇంకా చాలా తీరకుండా ఉండిపోతున్నాయిగా? నాటికాసం యేడవటం లేదేం? ‘తీరగలిగినవికూడా, తీరకపోతేనే, ఏడుస్తారా ఉంది!’ తీరనివి ఎల్లాగూ తీరవని తెలిసి ఊరు కొంటారా ఉంది! అంతేనేమో...‘ఊ! ఊ! వింటున్నా మణీ! అబ్బ! రాయటానికి చాలా కష్టపడ్డావన్న మాట!...కష్టం! కష్టం! రంగయ్యకి నేను కలిగించిన కష్టం, నష్టం ఎలా తీరతాయి’ రంగయ్యకి అలా చెయ్యకపోతే నాకు కలిగే నష్టాలు, కష్టాలు ఎవడు తీరిస్తాడు?.. అవునూ, కష్టాలు మన పరిస్థితుల్నిబట్టి మారుతాయా? ప్రమోషన్ వస్తుందన్నాక రాకపోతే కష్టం! అసలు ప్రమోషనే లేదంటే కష్టమే లేదా? అప్పుడు...’ అయితే మన చుట్టూవున్న పరిస్థితుల్నిబట్టి, మన ఆనుభ వాల్నిబట్టి మన మనసులో భావాలు మారుతూ వుంటాయా? అయితే కష్టానికి ముఖానికి కొంత బద్దయేది’ వాటిని నిర్వహించటానికి సూత్రం యేది? ఏమో! ఏదేనా ప్రతికకు రాసి కనుక్కో వాలి. ఎవరో వాక మహిళా మణి జవాబియకపోదు... రంగయ్య.. మ్హే! నిపం రంగయ్య!...’ నన్ను క్షమించు రంగయ్యా! నీ బ్రతుకు బాగుచెయ్యబోయి నా బ్రతుకు పాడు చేసుకోలేను!... ..

‘అహహ! బాగా చెప్పావ్ మణీ! వండర్ ఫుల్.

(అయిపోయింది)

సంశోధిత మహాభారతము - శాంతి పర్వము

(శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

పిరులేవియు నొనరించిన

నగవర యప్రియును దన మనంబున కగు దా
నొరులకు నవి సేయకనికి

సూర్యులు పరస ధర్మ పథముల కెల్లన్.

ఇప్పటి కరువదియేళ్ల క్రిందట (1908) కైలాసవాసి కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు ఆంధ్రపత్రిక వార పత్రికగా ప్రారంభించుచు పై పద్యమును సూచి వాక్యమున గ్రహించినారు. ఆంధ్ర పత్రిక దిన పత్రికయైన నాటనుండి నేటికిని, యీ పద్యము- ఆంధ్రపత్రిక నలంకరించుచునే యున్నది

ఈ పద్యము మహాభారతము, శాంతిపర్వమున పంచమాశ్వాసమున 220 పద్యముగా నున్నది.

(శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు పై పద్యమును తెలుగు భారతమునుండి గ్రహించుటలో నెంతయో గంభీరార్థ మున్నది. ఆంధ్రపత్రిక, కేవలము, రాజ కీయ వార్తలకే సరిబంధించిన పత్రిక కావని, అది ఆంధ్రభాషా సారస్వతములకు, సాంఘిక వ్యవస్థకు కూడ సంబంధించిన పత్రిక యని లోకమునకు వెల్లడించుటకే సూచి పద్యముగా దీనిని గ్రహించినారు. అంతే కాదు. భారతమునుండి గ్రహించుటలో-ఆంధ్ర పత్రిక ఆంధ్రుల కొఱకు ప్రత్యేక పత్రికయైనను- అది యావద్భారత మత సాహిత్య సంస్కృతులతో నవిసాధాన సంబంధము గలదియన్న జాతీయ సమ్మె క్యలా భావమును వ్యక్తమగుచున్నది.

పై పద్యము-ఆంధ్ర మహాభారతము శాంతి పర్వము-5 వ ఆశ్వాసమున 220 పద్యముగా నున్నది. అట్టి శాంతిపర్వ-సంశోధిత ముద్రణమునకు సంబంధించినదే యీ నమిక్ష-

ఉష్మానియా విశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రకటించు చున్న సంశోధిత మహాభారత ముద్రణమున¹ -6 వది యగు నీ శాంతిపర్వము. తాళపత్ర మాతృకలనుండి, పాత భేదములతో-పూర్వ సంపుటములవలె ముద్రిత మైనది. పాతభేద ప్రదర్శనమే కాక సంస్కృత మూలముతో పాతములు వపుటవల్ల చచ్చిపెబడినది, విషయ సూచికయందును, మూలమున అధ్యాయ శ్లోక సంఖ్య యియబడి యుండుటచేత-శాంతిపర్వము సంప్రదాయ రీతిని వ్యాసంగము చేయుట కెంతయు నివి యుపయుక్తము లగుచున్నవి.

ఈ సంపుటమునకు-సంపాదకులగు శ్రీ ఖండ వల్లి లక్ష్మీరంజనముగారు వ్రాసిన 33 పుటల పీఠిక గలదు. దీనితో శ్రీ వైష్ణవమతము-మహాభారతము-అను 35 పుటల విషయము శ్రీ చెలమచెర్ల రంగా

I అదినభా పర్వములు-ఆరణ్యపర్వము-అను మొదటి రెండు సంపుటములు భారతిలో సమీక్షితము లైనవి.

1. భారతి జూలై-ఆగస్టు-1972. నేడము వేంకటరాయశాస్త్రి.

2. ,, నవంబరు 1972. నిడుదవోలు వేంకటరావు.

చార్కులుగారిది గలదు. రంగచార్కులుగారు దీనిని 12-2-51 నాడు రవించినట్లుండు గలదు. ఈ గ్రంథము 1972 వ సంవత్సరమున వెలువడినది. శ్రీ రంగచార్కులుగారు ఇరువదేండ్ల క్రిందట వ్రాసిన యీ వ్యాసము. బహుశః ఇందు ప్రకటితమై యుండును. నీ రిటేవల కీర్తికేసులు.

మహాభారతము ఒక్క వైష్ణవ మతమునే గాక, శైవ మతమునుగూర్చి ప్రవచించినదని ప్రాచీన సంప్రదాయ వండితుల యభిప్రాయము. శైవ మతమును గూర్చియే పెచ్చుగా మున్నదని శైవ వండితుల యభిప్రాయము. II

శాంతిపర్వము మూలమును పరిశీలించిన శివ ప్రాధాన్యము కన్పట్టును. తిక్కన హరిహర తత్త్వమును ప్రవచించినవాడు గావున—నీ గ్రంథ వీతికలలో 'శైవము—మహాభారతము' అన్న విషయము కూడ మండిన నెంతయో నవించినముగా ముండెడిది.

మూలకథావస్తు విషయముననే గాక, శాంతి పర్వమున తిక్కన ప్రదర్శించిన కవితారీతి గాని, భాషా వ్యాకరణ చృందోపశేషములు గాని—ఈ గ్రంథ వీతికలలో లేకుండుట—నింత చక్కటి సంశోధిత ముద్రణ

మున కొక కొఱత వాసాదించిన దమటకు చింతిల్లుచున్నాను. అంతేకాక, శాంతిపర్వమున తిక్కన వ్యక్తిత్వ మెట్టిదో నిరూపితము కాలేదు—మహాభారతము.

విరాట పర్వమున—కవి తిక్కన
ఉద్యోగ పర్వమున—మంత్రి తిక్కన
యుద్ధ సంవకమున—దండవాధుడు తిక్కన
శాంతిత్రయమున

శ్రీ పర్వ, శాంతి పర్వ, ఆను } కర్మయోగి తిక్కన
శానన పర్వములకు
శాంతిత్రయము—అని పేరు }

అంత్య సంవకమున జ్ఞానయోగి తిక్కన అని తిక్కనమూర్తి మత్త్వము, వచ ముఖములుగా భాసిల్లినది. ఈ దృష్టితో తిక్కన కవితా విమర్శన గావించుట యావశ్యకము.¹

సంపాదకు లెంతయో శ్రద్ధతో నీ శాంతి పర్వమును పరిష్కరించి, ప్రకటించినారన్నచో, నందు సందేహమున కవకాశము లేదు. అయినను—గ్రంథమున గణయత్రిప్తా ముద్రాస్థానిత్యములు కూడ కన్పట్టుచున్నవి. ఇది కర్తవ్యమైన సమీక్షగాన వానిని చూపుచున్నాను.

యతిభంగములు

సంశోధిత ముద్రణము

పూర్వ ముద్రణము (ఆనంద)

2-223 ఉ. 'దుర్మాన విదూరుడై పరగఁ బొప్పుడు

పరగఁ బొప్పుడు

3-167 చ. పడఁబడి యానివాని నెడ మల్లమునందు

పడఁబడి యానివానినెడ మల్లమునందు

3-222 చ. సంకులముగ నేగుదెంచి పరిఘండురి
సుగ్గుగు

సంకులముగ నేగుదెంచి పరిఘండురి
సుగ్గుగు.

4-345 క. వ్రయమగు టెఱుగఁడు వితత జవా
వ్యాధులచేన్

వ్రయమగు టెఱుగఁడు వితత జరా
వ్యాధులచేన్

II శివతత్త్వ ప్రకాశిక—సంపుటము—4, 5, 6 సంపుటములు 1954-55, 56.

3. నా తెలుగు కవుల చరిత్ర—ద్వితీయ సంపుటము—తిక్కన ఎఱ్ఱసల యగము—అను గ్రంథమున పై విషయము విపులముగా చర్చింపబడినది. అది అముద్రితము—హరిహర తత్త్వమును గూర్చి అందు ఘాతన విషయము లెన్నోగలవు.

5—525 అ. అరయ మేలవంగ మంచిత జ్ఞానంబు అరయమేలవంగ నంచిత జ్ఞానంబు
6—602 క. నరుఁ డంతటికంటె గలదె యగ్నిమవ్వా నరుడంతటికంటె గలదె యగ్నిమవర్ణా

ఈ క్రింది పద్యమున యతిభంగము, గణభంగము రెండును గలవు.

6—426 క. కా వునఁ గేశవాభిధానం గోవియాడు వునఁ గేశవాభిధానంబునఁ గోవియాడు
దురు ననుఁ బ్రబుద్ధజనంబుల్ దురు ననుఁ బ్రబుద్ధజనంబుల్.

వ—బ యతి

3 - 182 గీ. బాధగావించి కుడిచి శవంబు దొలుచు
తిక్కనలో వ—బ యతి లేదు.

బాధ గావించి కుడిచి నబంబు దొలుచు
అని తిక్కన ప్రయోగముండును.

ప్రాస భంగములు

క. ఈ తెరువునఁ జరియించుచు
నే తెఱఁగునైన దప్పేనేనియుఁ బురుషుం
కాతర నాక సుఖముగనుఁ
దోతెంచును మగుడ నద్భుతుల వంశమునన్.
5.627

ఈ పద్యమున ఖండా ఖండ ప్రాసగలదు.
తిక్కన ఖండా ఖండ ప్రాసచేయలేదు—'తొతెంచు'లో
అరసున్నలేదు.

తిక్కన కర్ణపర్వమున 'తొతెంచు' నిర్బిందుక
ముగా వాడియున్నాడు—

క. కేతన కపి భయదంబై
తొతేరంగఁ జక్రధర చతురసారధ్య
ద్యోతిత వల్లనవారు
శ్రేతవారులు మెఱయ— వచ్చు నీరుని గంటే.
(3.174)

ఇతర కవులును తొతెంచు నిర్బిందుకముగానే
వాడినారు.

ద్వి. సీత సీపురికి దెచ్చిన నాఁడు మండి
తొతెంచు చున్నది దుర్నిమిత్తములు.
రం. యు. 480. పా.
రంగవాధ రామాయణము

క. చూతమది యేమి కొత్త యొ
కో తామిట యువతి నమితి కోలాహలముల్
తోతెంచె నంచు భూపతి
చూత లతా గృహము వెడలి చూడం జూడన్.
రాజ. చ. 2.168.
రాజవాహన చరిత్ర

ఖండా ఖండ ప్రాస

అగు—ఎనఁగు

క. బిగువెడలక నిడిచి పడన్
వగములు వేతన చయంబు నమ్రుంబై పె
ల్లగు మా వేగము గడపి యె
నఁగుఁబూర్వస్థితిన బ్రదుకు నమకూరంగన్
3—88

పుట యడుగున. ఎనగొమ పురాస్తోతి. సీ. శ. అనికలదు.

ఇవల తిక్కన ఖండా ఖండప్రాస ప్రయోగము
చేసినటు చూచబడి యున్నదిగాని—అది సరికాదు.
'ఎనఁగు' శబ్దములో అరసున్నలేదు—

'ఎనఁగు'వకు, ఎనని అని రూపాంతరమున్నది
గాన, ఎనఁగులో అరసున్నలేదు—

'ద్వి. భువి 'శివవిర్మాల భూత' యనంగ నె
నని మధా కరకరా పాదప్రసార—"

అని పండితా. దీక్షా 75 పుటలో గలదు.

పై పాఠమువలన-ఎవగులో అనున్నలేదు.

రానున పాండవీయమున నీక్రింది ప్రయోగము
'ఎవగు'లో అనున్నలేదని నిర్ధారణ చేయును.

ఒప్పెనగ రూఢానక్తి అ. 26 వ.

ఇచ్చట-ఒప్పెనగ-అని భారతార్థమున పదచ్ఛేదము.

ఒప్పెనగ రూఢానక్తి=రామాయణార్థము.

రామాయణార్థమున వగరుడు-గలడు-అది సంస్కృత
పదము-అనున్నలేదు-⁴

సంయుక్తాక్షర ప్రాస 'త్ర' ప్రాస

ఈ గ్రంథ పరిష్కరణమున - పై ప్రాస
యన్తవ్యసముగా నున్నది-కొన్ని శబ్దములు ద్విత్వ త
కారముతో వ్రాచబడినవి, ఆ శబ్దములే తిరిగి ఏక త
కారముతోడను ముద్రింపబడినవి.

పుత్ర శబ్దము-

2-45-

క్షత్ర-
పుత్ర
శత్రు
మాత్ర-

6-427

క్షత్ర
కత్త్రాణ
పుత్ర
చిత్ర

మిత్ర శబ్దము-

మిత్ర
పుత్ర
మైత్ర
పాత్ర-

5-526

మిత్రుం-అ
ముత్రిక
మిత్ర-
మిత్రు.

క్షత్ర. పుత్ర. మిత్ర - శబ్దములలో
సంస్కృత భాషా వ్యుత్పత్తుల ననుసరించి. ద్విత్వ
తకారమున్నను, తెలుగున-ప్రాస- ఏకాక్షరముగా నున్న
వలయునన్న సంపదాయముననుసరించి నన్నయాది
మహాకవులు - వానిని తెలుగున-ద్విత్వ 'త్ర' ప్రాసను,

'త్ర'యని ఏక తకారముగా వాడియున్నారు. తెలుగు
నిమంటువులలో శబ్దరత్నాకరమున - నీ శబ్దములు
ఏకతకారముతోనే యున్నవి-ప్రాస శబ్దాలంకార మైన
ప్పుడు-ఒక్కచో ద్విత్వ తకారమునకు - మఱియొకచో
ఏక తకారమునకు ప్రాసకుమరనే కుదురుదు-మహాభారత
సంబంధిత ముద్రణమున-నన్నయ భారత భాగమున
'త్ర' ప్రాసలన్నియు నిశ్చేద 'త్ర'గా, విలక్షణముగా
ముద్రితమైనవి-ఈ ప్రాసలన్నింటిని గూర్చి నేను
కూలంకషముగా చర్చించి ఏక 'త్ర' కర ప్రాస
నిర్ధారణ చేసియున్నాను.⁵

ఈ నందర్భమున నీ 'త్ర' ప్రాస 1-207,
2-45, 3-485. 4-374, 5-102,
5-207, 5-526, 6-427 అను 8 చోట్ల
గలదు-అన్నియొకట ప్రాస బంగమైనది- ముగ్ధముగా
పై 6-427 లో చూడుడు.

క్షత్ర,
కత్త్రాణ
పుత్రా-
చిత్ర-

ఇవట 'చిత్ర' శబ్దము 'చిత్ర'గా ద్విత్వ
తకారముతో ముద్రితమగుట చిత్రము! చిత్ర శబ్దములో
ద్విత్వతకారము లేనేలేదు- 'చిత్రయతీతి చిత్రం-
చిత్ర చిత్ర కరణే ఆశ్చర్యమును జేయునది-విన్నయోఽ
ద్భుత మాశ్చర్యం చిత్రమపి" అమరం -త్రాణ శబ్ద
ములో ద్విత్వ తకారములేదు.

"త్రాయతేన్నత్రాతం-త్రాణం-రక్షించునది"
అమరము.

4. చూ. శబ్దరత్నాకరము-నవరణలు, వివ
రణలు-826 పుట-

5. అక్షరార్చన- డాక్టరు పాటిబండ మాధవ
శర్మగారి పష్టిపూర్తి మహోత్సవ సంచిక-"నన్నయ
యతి ప్రాసలు" అను వ్యాసము. ఇందు శబ్ద
వ్యుత్పత్తులే గాక-సంస్కృత వ్యాకరణ మూత్రములును
పదర్పించ బడినవి.

తృప్తి ప్రాస

ఇట్లే—ఏక తకార యకారములతో మండవలసిన శబ్దములను ప్రాసలో, ఏక తకార, యకారములు ద్విత్వ తకార యకారములతో ముద్రింపబడిన కతన ప్రాస భంగమైనది—

3-448

దైత్యుల.....సా

గత్యము ఁదె

దాత్యము సు

ప్రీత్యభి—

అని ప్రాస భంగముగా ముద్రితము—సాంగత్య—
దాత్య—ప్రీత్య, శబ్దములలో ద్విత్వ తకారములేదు—
తిక్కనయే సాంగత్య శబ్దమును, ఏకతకారముతోడ
ప్రాసలో వాడినాడు—

‘జాత్యనుగామి యొప్పును సంస్కృత

మెయ్యెడఁ జొప్పవాక్య సాం

గత్యము—సేయుచోనయిన గద్యము

తోడుతఁ జెప్పెట్లుచౌ

ర్గత్యముదోష—... ..

ప్రత్యము రూపమంచునిడ’... ..

(విప్లవ 1-26)

‘ప్రీతి’ శబ్దములో ద్విత్వతకారములేదు—‘ప్రీణా
తీతి ప్రీతిః ప్రీణో తర్పణే - తృప్తిః జేయునది—’
అమరకోశము.

తృప్తి ప్రాస

6-13 సత్త్వ-సం

6-101 సత్త్వ-కా

గిత్త్వ-ది

రిత్త్వ-సే

వ్యత్త్వ-జం

విత్త్వ - -

తుత్త్వ—

ఊత్త్వ— -

సంగిత్య, దివ్యత్య, కారిత్య—సేవిత్య-జంతుత్వ—
వీనిలో ద్విత్వ తకారములేదు -

శబ్ద రత్నాకరమున పైతెనుగు భాషా సంప్ర
దాయము ననుసరించి- సత్త్వ, తత్త్వ—శబ్దములు
ఏక తకారముతోనే యున్నవి—కావిషయమింతకంటె
వివరించటకు వీలలేకపోయినది.⁶

గణభంగములు

సంశోధిత మహాభారతము

పూర్వ మహాభారతము (ఆంధ్ర)

ద్వితీయాశ్వాసము

(1) 2-192 క. అవధీయానుచగావె సఃరక్ష్మా

కంన హీనుఁడైన

సఃరక్ష్మా కల్పన హీనుఁడైన.

(2) 2-230 మ. గురు శుశ్రూష...నాల్గవసాదము

భవ్యబహుచర్యోత్తముల్

భవ్యబహు చర్యోత్తముల్

(3) 339 క. ధరణీశ్వర వలెనొక్క దానపుఁ

డతనిన్

ధరణీశ్వరపట్టె నొక్క దానపుఁ డతనిన్

(4) 342 చ. నిమగని రిక్తణము నిర్మల

చిత్తతఁజేయు

నిమగని వర్ణరక్షణముఁ నిర్మల చిత్తతఁజేయు

(5) 395 క. దమియింపఁ దగినవార

దమియింపఁ దగినవారల

6 ఇట్టి సంయుక్తాక్షర ప్రాసల వ్రాసిరినిగూర్చి—నా అప్పకవీయ, తృతీయాశ్వాస వ్యాఖ్యానమున
విపులముగా చూపించి యున్నాను. అది అమృదితము.

సంశోధితముదణము

పూర్వముదణము (ఆనంద)

6) 434 మహానగ్ధర-రెండవ పాదము.

..... వీడ్కొనిని చూతం

దేని తా నప్పుడ ముజ తతి

యాటోమమున్

దొని యాతండే తానప్పుడ ముజతతి

యాటోమమున్.

తృతీయాశ్వాసము

(7) 5. ఆ. విడురవోపు చోట నీరువనై వడఁ

(8) 38. క. కార్య నిపుణమానసులు నాయుధజీవులు

(9) 133 క. తోన మరేం దుండు మేలు దొరకొను విధమె

(10) 190 క. జనితాయమగు వధమున

(11) 193 క. కరమూ హించి మదిఁ బ్రాతాలవ్జాండున్

(12) 321 తే. ఖగములకు జీవనం బునగలవై నంగ

(13) 422 క. బాయుగ జడియ నోపిన

(14) 423 క. ఇవి దోడేళుల భంగి

(15) 424 తే. అధిపతి ధర్మ రాష్ట్ర యుదుఁజాల

(16) 427 క. ఆరోకింగ గుజమడదియున్మకంపా

(17) 430 దు

తఁ గొఱత వడిన ధరణి

(18) 456 గీ జగము వోకలఁ బుచ్చునాభృతాత్మ

(19) 479 క. ఎందుండి యేమి పనికై

విడురవోపుచోట నీరు దవ్వై వడఁ

ర్యనిపుణమానసులు నాయుధజీవులు.

తోనమరేం దుండు మేలు దొరకొను విధమె

జనితాయమగు వధమున

మదిఁ బ్రాతాలజ్ఞాండున్

ఖగములకు జీవనంబున గలదె నంగ

బాయుగ జడియనోపిన

ఇవి దోడేళుల భంగిం

అధిప! యిది ధర్మ రాష్ట్ర యందుఁజాల

ఆరోకింగ గుజమడదియున్మకంపా

క దుర్గతి గొఱత వడిన ధరణి

జగము వోకలఁబుచ్చు ననంభృతాత్మ

ఎందుండి యేమిపనికై

చతుర్థాశ్వాసము

(20) 1 క. నంప

త్వక్ శాంతనూరితన

(21) 63 ...బరగునంత రంగ నిర్భార

2 పా. 2 వ దంశు

(22) 258 పీ. పా. తెల్లంబుగావది యెల నీకు

(23) 309 క త్రోవ పారగవలయు విషయ

దురాత్మకుండై

నంప

త్వక్ శాంత తమాల రితన

భంగి బరగునంత రంగ నిర్భార

తెల్లంబుగావది యెల్ల నీక

విషయదూరాత్మకుండై

సంశోధిత మహాభారతము - శాంతి పర్వము

సంశోధిత ముద్రణము

పూర్వముద్రణము (నంద)

(24) 330 తే..... గు

హాశయము మోక్షంబగు నాగ
ములు

గు

హాశయము మోక్షంబగు నాగములు

(25) 338 తే. ఆవగమానుతో మిథిలాది నాథు

ఆవగమానుతో మిథిలాది నాథు.

చతుర్థాశ్వాసము

(26) 412 గీ. వేనింత వెలుగుదు వగవ నేమిటికి

ఈ పాద మంతయు తప్పినది-ఇంతయెఱుగుదు వగవ నేమిటికిని

(27) 439 క. అకట భవచ్చిత్తని

అకట భవచ్చిత్తము నని

పంచమాశ్వాసము

(28) 5-8 సీ. గీ. మెచ్చనైతివి దానవులని మెచ్చు
చొప్పు

మెచ్చనైతి దానవులని మెచ్చు చొప్పు

(29) 80 సీ. సా. 2. రెండవదశము సేసి తా
నాథనిచే నను

సేసితా నాథనిచే ననుచుతి

(30) 158 తే. ద్రచ్చిపుచ్చి నవసిత మిచ్చితినిన

ద్రచ్చిపుచ్చిన నవసిత మిచ్చితి నిన

(31) 242 తే. నాశనమునజేసి నరుడువివష్ట భావ

నాశనము జేసినరుడు వివష్ట భావ-

(32) 288 క. 4 వ పాదము ఆర్యులుసేయుదురు
నిశ్చయము జిరముగన్

నిశ్చయంబు జిరముగన్

(33) 303 క. 3 పా. వేదిగతంబుగ నడిగితో

వేదిగతంబు నడిగితో

(34) 308 క. 1 పా. విను మజ్జానకు
బ్రాహ్మణ

వినుమజ్జానకును బ్రాహ్మణ

1 పా.

(35) 320 క. ఏ విధముగ కాంత నైనం

ఏ విధము కాంత నైనం

(36) క. 2 పా.

బునహలవు వాశమంబు బొందుదు మహా

వాశమంబు బొందుదురు మహా

(37) సీ. 4 పా.

ప్రభవంబనంగ నివ్య యమన శాంతినా.

ప్రభవంబనంగ నవ్యయ మన శాంతినా

(38) 371 గీ. 3 పా.

వగుడన నపాయమగు మపాయంబనంగ

మగుడన నపాయమగు మపాయంబనంగ

(39) 375 సీ. గీ. 3

మానివాసంబులనమి మమతత్వ మెదది

మానివాసంబులన మమతత్వ మెదది

సంశోధిత ముద్రణము

పూర్వ ముద్రణము (ఆనంద)

(40) 445 క. 4 వ పాదము

వినవలతనవును సంతకడు వినయానతుండె

వినవల తనవుడు వతండు వినయానతుండె

(41) 471 క. 2 వ పాదము

తత్త్వాన్వయమిందల్లంబు దనికన గడునే

తత్త్వాన్వయమిందల్లంబుదనికన గడున్

(42) 530 క. 1 వ పాదము

అరయగదళి గర్భా

అరయగదళి గర్భా

(43) 546 క. 1 వ పా.

పరమ ధర్మభేదులును నగు

పరమర్మ భేదులును నయ

ఇవట—మర్మ అను పాఠము. (ఆనంద)

చూపబడలేదు.

(44) 576 క. 3 వ పాదము— మాగమము

గోధము గుణ

మాగమము గోధమును గుణ

షష్ఠాశ్వాసము

(45) 35 వీ. 3 పాదము 2 వ దశము—సాంఖ్య

యోగంబుల చందనములును

సాంఖ్యయోగంబుల చందములును

(46) 53 క. 1 వ పాదము మమతంగాదే

బహుజ

మమతంగాదే బహుజ

(47) 134 వీ. 3 పాదము 2 వ దశము

గోరెదననిన నవ్యారి జావు

గోరెదననిన నవ్యారి జావు

(48) 179 క. 2 వ పాదము అగునని లింగ

ములు దాల్చి రమ్మెయి లేదే

దాల్చి రమ్మెయి లేదే

(49) 306 క. 3 వ పాదము పూరితము జేసె

నమ్ముని

పూరితముజేసి నమ్ముని

(50) 331 గీ: మొదటి పాదము నగ్నలై

యస్సర స్త్రీ జనంబులు సలిల

నగ్నలై యస్సర స్త్రీ జనంబు సలిల

(51) 255 ఆ. 3 వ పాదము భర్తయును

నయంబు బలిమియుఁ గ్రతుకుతూ

భర్తయును నయంబు బలిమియుఁ గ్రతుకుతూ

(52) 362 గీ. 1 వ పాదము — అన్నరేంద్రుండ

హింసకు కడగుటఁ జేసి

అన్నరేంద్రుండ హింసకు

కడగుటఁ జేసి

(53) 370 క. 3 వ పాదము లోకింపంగా

దొరకొనుఁ

లోకింపంగా దొరకొను—

సంశోధిత ముద్రణము

పూర్వ ముద్రణము (ఆనంద)

(54) 377 సీ. గీ. 3 వ పాదము ఆనంద
సభ్యతముల

ఆనంద సంభ్యతముల

(55) 417 సీ. పా. 1 వ పాదము నర్మజ్ఞాడగు
పాశర వదంసుని చేత

నర్మజ్ఞాడగు పరాశర
నందసుని చేత—

(56) నార్కవ పాదము—
కన్యనవ్వరకర గ్రహణ
బు వడయుగ

కన్యనవ్వరకర గ్రహణంబు వడయుగ

(57) 518 సీ. తే. 1 వ పాదము భక్తి జేసి
నారయణ ప్రభువుడందు

నారాయణ ప్రభువుడందు

(58) 543 తే. 3 వ పాదము దాత్తకృప
నెఱిగించి తత్కృతమంపు

దాత్తకృప నెఱిగించి తత్కృతమంపు

(59) 591 క. 2 వ పాదము జని భృగునిఁ
గాంచె వినయ సంభ్రమములతో

జని భృగునిం గాంచె వినయ సంభ్రమములతో

(60) 596 క. 1 వ పాదము
నా కోర్కె పిదపఁ జెప్పెద

నా కోర్కె పిదపఁ జెప్పెద

(61) 610 సీ. రెండవ పాదము 2 వ దశము

వియముండు ఫలమూల
నిరతమారు

వియముండు ఫలమూల
నిరతమారు

(62) 623 క. మొదటి పాదము
ముఖ విభు లోచనాంబుజ

ముఖ విభునిలోచనాంబుజ

పాద విభజన—సంబోధనలు

పాద విభజన కొన్ని పట్టుల నరిగా లేదు—

1-346 సీ. దేవ భూదేవ పూజావిశేషము లాచరించి
యక్కరు కులశ్రేష్ఠుడర్చి—అని ముద్రణ
“విశేషము లాచరించి
యక్కరు కులశ్రేష్ఠుడర్చి—”
అని యుండవలెను.

5.394 తే. అనినవారు కృతార్థులై యతనిఁ
బ్రస్తుతించిరిని చెప్పె నిఁ నరదేవరుడు
అని ముద్రణ

“అనినవారు కృతార్థులై
యతునిఁ బ్రస్తు
తించిరిని చెప్పె నిఁ నరదేవరుడు”
అని యుండవలెను

ఈ పరిష్కరణమున 7 సంబోధన చిహ్నములు
లేకపోవుట వలన నీ క్రింది పట్టున— పాశము తప్పినది.
6-134 సీ. పా. అట్లేని రాగ్ధేవి నామించెద వివ్వ
తంబుగఁ జేయువాన్యందున్ నిపు

7 నవీన పరిష్కరణమున, ఆశ్చర్యార్థక,
సంబోధనార్థక, ప్రశ్నార్థకాది చిహ్నము లన్నియు
పాటించిన — పాశకులకు గ్రంథము సులభగ్రాహ్య
మగును.

గీ. యనివ నవ్యవము వివి యావము— ధవ— ' ఓ విప్ర! ఓ బ్రాహ్మణుడా, నీ ముఖము తెలుపుము—కని క, 'విప్ర'యని ముద్రతము కావలెను— ఇచట— 'విప్రయనివ' — అనుచో నర్థము స్త్రీ వాచక తత్వము సంబోధనాంతములకు సంధి లేదు. ఇచట 'విప్ర'కాదు 'విప్ర!' అని సంబో యుండదు గాన విప్ర! యనియే—అని యుండును—

అర్థానుస్వారములు

ఈ ముద్రణమున — ఆరసున్న బుండవరిసినచోట్ల లేవు, ఉండకూడనిచోట్ల యున్నవి.

1-16	—	పెరిగి	—	పెరుగు శబ్దములో ఆరసున్న లేదు—
5-185	—	తృపుడ	—	ఆరసున్న లేదు—
5-354	—	ఎఱుంగు	—	5-384 (6-384)
5-540	—	పసిడి	—	"
6-174	—	బరగు	—	"

పరగు శబ్దములో ఆరసున్న లేదు—

6-185	—	తెఱగి	—	ఉండవరిసిన ఆరసున్న లేదు—
202	—	గదాఱ	—	"
293	—	అతడు	—	"
450	—	మృదుడు	—	"
494	—	ఆర్పడై	—	"
496	—	దఱుడు	—	"
520	—	నారాయణుడు	—	"

అనవసరమైన చోట —

1-266	—	వానిండుడు	—
4-13	—	అనునూత	—

నకారమునకు ముందర్థానుస్వారముండుట వింత !

5-375	—	గోవుతో	—
-------	---	--------	---

శకట రేఫములు

		124	19	నిర్ము	నిర్మ
		176	5	పరిపు	పరిఖ
3-194	—	వెఱపు	—	పరిపు శబ్దము ఆయుధార్థమున 'పు' కారము, కాని—	
203	—	ఎరకు	—	అగడ్త అను నర్థమున పు	
5-417	—	ఉరున్	—	కారము కాదు. 'ఖ' కారము	

అచ్చు తప్పులు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు				
3-480	17,7	ధర్మ	ధర్మ్య				
4-526	9,22	మార్త	మార్త	178	7	పురి	పురి
47	9	డక	డిక	243	10	అడి	అధి

'ఖేయంతు పరిఖా' అని అమరము. ఇచట కోట వర్ణన కాన పరిఖ.

సంశోధిత మహాభారతము - శాంతి పర్వము

262	8	విర	విరి	547	10	కాంత	కాంతి
264	12	నకు	నమ	555	13	మన	మని
284	3	లాలు	ల్లాలు	559	15	యెడు	యెడ
304	21	పాజ్ఞ	ప్రాజ్ఞ	564	6	యుని	యును
325	1	మూర్ఖా	మూర్ఖ్వా	574	25	హితు	హితు
329	5	మగ్జజ్జ	మ్యగ్జజ్జ	584	13	బొన	మెన
336	17	వే	తే	593	9	కృష్ణ	కృష్ణ
424	19	దర్మ	ధర్మ		15	ద్రౌ	దౌ
425	11	త్విక్తి	త్విక్	607	8	కుడ	కుడు
446	11	యుంవ	యింవ	615	17	నిశ	నిశ్చ
472	18	వద	వధ	<p>ఇక మూల గ్రంథ విమర్శన — ఇందు శాంతి పర్వముమగూర్చి తెలియదగిన కొన్ని విషయములను సంగ్రహముగా దెలుపుచున్నాను. విపులముగా దెలిపిన గ్రంథ వివరభీతి యగుటచే విరమించవలసి వచ్చినది. (సశేషము)</p>			
491	15	సోబ	సోవ				
495	5	ధుంధు	ధుండు				
513	16	నిరు	నిర				
544	13	అశ్మ	అశ్మ				

నీ డలు

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధరాదేవి

ఎటువైపు చూచినా ఎంత మేరకు చూచినా ఒకటే వరసన ఎర్రని గట్టివరసే. అక్కడక్కడా ఎర్రటి గుట్టలూ కొండలూనూ. ఒక గుట్టవక్కన చిన్న సైన్ బోర్డు. నల్లని బోర్డు మీద చిన్న తెల్లని గుండ్రని అక్షరాంతో 'డాక్టా సీతమ్మ స్త్రీతం' అని ప్రాసీ వున్నది. ఆ గుట్టవాలన చాలమంది మనుష్యులు తిరుగుతూ అడుతూ వున్నారు—అడతూ తిరుగుతూ వున్నారు వాళ్ళ చేస్తున్న పని—వాళ్ళ ఆట— ఏమిటంటే ఒకరి నొకరు పీక్కిని తినటం. అందరికంటే చురుకుగా తిరుగుతున్న మనిషి బక్క పలచగా నల్లగా వున్నాడు. నల్లపాంటూ ముదురు నీలంరంగు షర్టా తొడుక్కున్నాడు. పూరికే నోరంతా తెరిచి నవ్వుతున్నాడు. నవ్వునవ్వుడు తెల్లని గట్టి వలు వరుసా ఎర్రని చిగుళ్ళా వాని నన్నని నల్లని పొడు గాటి మొహంతో నగం మేర ఆక్రమిస్తున్నాయి. ఆ నవ్వు నవ్వుతూ ఎడంచేత్తో ఎడమవ్రక్కనున్న వాడి చెయ్యి పీకి నమిలేస్తున్నాడు. కుడిచేత్తో కుడి నైపు అందినవాడి పొట్ట చీలుస్తున్నాడు. అటూ యటూ చకచకా తిరుగుతూ అందర్నీ గబగబా తినేస్తున్నాడు. వాని కదలికలు ఖచ్చితంగా వున్నాయి. వాటిలో తడ బాటూ పొరపాటూ లేదు. చెయ్యి చాచాడంటే అనుకున్నది అందిందన్న మాటే. ఈ వివరీతపు గుంపుకి ఒక చివరగా చిన్న టేబిల్ మీద చందనపు చెక్కతో చెక్కినబల్లన్న ఒక చిన్నపాప కూర్చుని వున్నది ఆ పాప మంచికళ గలిగి, లోపలనుంచి ఉదకివస్తున్న కాంతితో మెరుస్తున్నది. నల్లని కళ్ళతో అందర్నీ చూస్తూ వున్నది. ఉన్నబల్లండి ఆ గుంపులో కొందరు ఆ పాపను గమనించారు. ఆ పాపను తినడానికి నవ్వుకొంటూ అడుకొంటూ వస్తున్నారు. అందరికంటే ముందుగా

ఆ నల్లనివాడు వస్తున్నాడు. ఇంకా వాడు చెయ్యి చాచితే పాప అందుతుంది. వాడు చెయ్యి చాచాడు... ..

నిర్మల లేచి కూర్చుంది మంచంమీద. గుండె దడదడ లాడిపోతన్నది. తాను వాడి చేతికి చిక్కిపోతా నేమోనన్న వివరీతమైన భయం. ఇదంతా ఉత్త కలే నని స్థిమితపడటానికి నిర్మలకు పది నిమిషాలు పట్టింది కేలొని చిన్న పాపకీ నిర్మలకీ ఏ విషయం లోనూ పోలిక లేవు. కాని ఆ పాప తానేనని నిర్మలకి తెలుసు. అందువలననే ఆ భయం, దడ. ఒకరి నొకరు పీక్కితినే స్వార్థపూరితుల ప్రపంచంలోని నిర్మల ఆ పాప.

ఇంకా ఆ కలలోని నల్లనివాడు పోలికల్నిబట్టి చూస్తే నిర్మలకు ఇంట్లో పనిచేసే భాస్కరం అవడంలో సందేహాలేదు. వాడు నిర్మల భర్తయొక్క ఆఫీసులో స్వీపరు. ఏ పని చెప్పినా చాల శుభ్రంగా చేస్తాడు గనుకనూ ఇదివరలో ఎన్నోమార్లు ఉద్యోగం పోగొట్టుకున్నవాడు గనుక ఈసారైనా నిలుపుకుందా మన్న భయం గలవాడు గనుకనూ ఇంటిపనికి వేశారు. నిర్మలకు వచ్చేటంత శుభ్రంగా పనిచెయ్యగలవాళ్ళ అరుదు. వాడు ప్రతి పనినీ పూర్తిగా, శుభ్రంగా, అక్కణగా, నిదనంగా చేసుకుపోతుంటాడు. వాడి పని నిర్మలకు వచ్చింది. కాని ఎందుకో వాడంటే నిర్మలకు ఏమాత్రం పరిపడటంలేదు—నిష్కారణంగా, పొట్ట కూటికనం పలుయాతనలు పడుతూ ఏదో ఒక విధంగా బ్రటికే సెయ్యడమే పరమార్థంగా ఎన్నో తరాల మంచి బ్రతుక్కంటూ వస్తున్న జాతిమంచి వచ్చాడు భాస్కరం. విషయంలో అయిదు తుడిచి పోరేనట్లుగా కన్పించే మురికి బనీనూ, అలాంటిదే చిన్న లాగూ; వాటిపైన శుభ్రంగా కన్పించే షర్టా పాంటూ వాడి

దున్నులు. ముగ్గురు బిడ్డలకు తండ్రి అయిన పాతి కేళ్ల మనిషి. బక్కగా వున్నా చాల మరుగ్గా పని చేస్తాడు. అవతలివాళ్లు చెప్తున్నదాని గురించి 'అవును' అనడం తప్పించి, వాడి సొంతంగా ఏ విషయాన్ని గురించి గాని మాట్లాడడు. నిశ్శబ్దంగా వుండటం వాడి స్వభావం. సులువుగా చావకండి పిల్లలాగా ఎదుటి మనిషి అంతర్యంలోనికి ప్రవేశించగల నేర్పు వుంది. ప్రతి మనిషినీ నడిపించేది స్వార్థబన్ధుమైన అవసరం అన్న జ్ఞానం కలవాడు. గనుక అవతలి మనిషికి ఏది అవసరమో, ఏంచేస్తే ఆ మనిషిని మెప్పించవచ్చునో, ఏంచేస్తే కోపం వస్తుందో అన్నీ గుర్తించగలడు. వీరు చిక్కినప్పుడు తనకు తెలిసిన 'పెద్దవాళ్ళ'కు వాళ్ళు చెప్పనవీ చెప్పనవీ చిన్న పనులేవో చురుగ్గా చేసిపెడతావే వుంటాడు. ప్రతి కొద్ది వరిచయమూ త్వరలోనే మూడు పువ్వులు అరు కాయలుగా విస్తరించుకుపోతుంది. పాత ఎద్దులు, పొంటు, పాత పచ్చళ్లు, పిల్లల బట్టలు, మిగిలిపోయిన ఆవుల, కూరగాయలు, కూరలు, నీరలు, డబ్బాడు—ఒక టేమిటి, ఎప్పుడు ఏ వరిచయంనుంచి బ్రతకడానికి పనికొచ్చే ఏ వస్తు వాచ్చినడుతుందో అన్నరానికి తెలియదు. ఎన్ని వచ్చినా, వాడు ఇతర్ల మెచ్చుకు చేస్తున్న పనికి తగినట్లుగా మాత్రం రావు. ఎందుకో గాని చాలమంది వాడు తమ జీవితంలోకి అలా పాకి రావడం, తమ అవసరాల్ని అంతర్యాన్ని గ్రహించడం సహించలేరు. వాడి తెలివితేటల్ని గమనించడం అగి పోతారు. తమ పట్ల వాడు చూపించే అక్కఅను పార్శ్వం చూడు.

ఇంట్లో వారెవరూ లేనప్పుడు, నిర్మల బాత్ రూమ్‌లో వున్నప్పుడు భాస్కరం ఆ దగ్గర్లోనే బయట కూర్చుని అప్పడప్పుడు దగ్గటం, గొంతు సవరించు కోడం, కాండ్రంధడంవంటి శబ్దాలు చేస్తుంటాడు. 'ఎవరూ లేరని మీ యింటానికి పోయి సామాన్లెవీ ఎత్తుకోడం లేదమ్మోయ్' అన్నట్లు వినబడతాయా శబ్దాలు నిర్మలకి. ఆమె పంటగిరిలో, భోజనాల గదిలో. బాత్ రూమ్‌లో... ఎక్కడంటే, అక్కడి తూము బయటినుండి పుల్లంతో పాడిచి గీకి

కుళం చేస్తాడు. 'నేను మీకోపం యీ పని చేస్తున్నాను. గమనించుకోవమ్మా' అన్నట్లుంటుంది నిర్మలకు. ఒక్కసారి నిర్మల ఏ పనిలోంచినో గబు క్కువ వెనక్కి తిరిగేసరికి అక్కడ నీడలాగా నిలబడి వుంటాడు భాస్కరం— ఏదో అడ్డటానికి, పని చెయ్యటానికి, బ్రతికెయ్యడానికి. అనుకోని యీ దర్శనానికి నిర్మలకు భయం కంపరం కలుగుతాయి. వాడి నిశ్శబ్దం పెద్ద శబ్దంగా ఆమె మనసులో హోరెత్తుతుంది.

'వాడు బ్రతకడంకోసమే యిలా చేస్తున్నాడు. వాడు బ్రతకడానికి అవసరమైతే నా తల బద్దలు కొట్టెయ్యగలడు. నమ్మా, యీ ప్రపంచాన్ని నామ రూపాలు లేకుండా చెయ్యగలడు. బ్రతుకు...నేను! నేను...బ్రతుకు!.. అదీ! అదే అనలు సంగతి' వినుగ్గా, కోపంగా, భయంగా భారంగా—అనుకోకుండా అమ కుంటుంది. అనుకుంటూ అనుకోకుండా వుంటుంది నిర్మల. దానితో భాస్కరంమీద అనుమానం మరింత జాస్తి అయిపోతుంది.

నిజానికి ఆనిడ అనుమానానికి అస్కారం కలిగించే పని ఏదీ చెయ్యలేదువాడు, ఇంతవరకూ. కొన్ని అబద్ధాలు చెప్పినా అది అందరూ చేసే పనే. వాడు దొంగితనం చెయ్యలేదు. ఏ దుర్మార్గమూ చెయ్యలేదు. కనీసం 'కాదన్న పమాధానం కూడా చెప్పలేదు! అయినా కూడా మిగతా ఎవరి పట్లా లేని అనుమానం వాడిమీద నిలిచింది నిర్మలకు.

భాస్కరమంటే నిర్మలకు సరిపడక పోవడానికి మరో కారణం వాడి నీడ. నిర్మలకి ఏ నీడలన్నా సరి పడవు. అవంటే భయం, ద్వేషం. నీడలకో చిత్రమైన గుణం వున్నది. అవి ఒకదానొక్కటి మరోటి పాకి పోతాయి. వస్తువుయొక్క ప్రత్యేకతను కుదించి వేస్తాయి. మలిసం చేస్తాయి. ఏ వస్తువులోనైనా నిజం లేనట్లుగా, ఎక్కడో వుండే సూర్యు డొక్కడే నిజమై లోకంలో వుండే చంచు వస్తువు అన్నిటిని నీడలుగా మార్చి అబద్ధం చేస్తున్నట్లుగా తోపింప జేస్తాయి. నిర్మలకు నీడలంటే యివ్వు లేకపోవడానికి మరో

కారణం కూడా వున్నది. తాను ఏదైనా పనిలో వున్నప్పుడు యింట్లో వుండే పనివాళ్లు నీడల్లాగా కడిగెత్తుకు వెళ్లివస్తూ ఎడమకి వెళ్లినట్లా, ఎడమ వైపుకి వెళ్లినప్పుడు కుడివైపుగా వెళ్లినట్లా భ్రమ కలుగుతుంది దానికూ ఎదుటి మనిషిని నేరుగా చూడటం నిర్మలకు అలవాటు లేదు. వాళ్ల నీడలే ఆమెకు కన్పించేవి. ఇంట్లోకి వెళ్లిన మనిషి ఏం చేస్తున్నాడోనని తిరిగి చూస్తే బయట ప్రక్కన కనిపిస్తాడు. బయటకు వెళ్లిపోయారంటే, ఎక్కడో దొడ్లో వున్నాడు అనుకుని తన పనిలో తానున్నప్పుడు ఆ మనిషి ఇంట్లోంచి బయటకు వస్తాడు. అందు వలన నిర్మల చాలా గొడవ పడిపోతూ వుంటుంది. భాస్కరం నీడ ఆవిణ్ణి మరీ తికమక పెడుతుంది. తనని అలా తికమక చెయ్యడానికే ఉద్దేశ పూర్వకంగా ఆలా చేస్తున్నారా అనీ, పీతలాగా ప్రక్కకి నడిచే అలవాటు దేమోననీ, యికా చాలా సందేహాలు కలిగాయి నిర్మలకు యింతవరకే. అట్లాగని ఆమెకు పనివాళ్లందరూ దొంగ అనుకునే సంస్కారం లేదు. అనవరతగా, ఋజువు లేకుండా బుర్రలను అనుమానించి నిందియ్యడం ఆవిడకు సరిపడదు. పైగా మనఃస్వల్పం వలనా సమానమేననీ, వాళ్లకు ఆశ్చర్యం వుంటుందనీ, ప్రపంచంతా పనిత్రయమేననీ భావిస్తుంది.

నిర్మల చిన్న పిల్లగా వున్నప్పుడు వాళ్ల వాన్నగారొకసారి అన్నారా 'మా నిర్మలకు పేరు తగినట్లుగా కుదిరింది. నిర్మల నిర్మలే' అని.

ఆ మాటలు నిర్మల ఎప్పుడూ మరచిపోదు. ఆమెకు తండ్రి దేవుడితో సమానం.

దావ్యాంగా నిర్మలది తల్లి పోలిక. ఇద్దరు బిడ్డల తల్లి అయిన నిర్మల కొంచెం పొట్టిగా లావుగా గుమ్మటంలా వుంటుంది. తల పెద్దది పెద్ద మొహంతో కళ్ళూ ముక్కూ నోరూ ఆ పెద్ద తలకి శరీరానికి చెందినవి కావట్లు వాళ్ళాగ్గా వుంటాయి. పనిచేసుకుంటున్నప్పుడు నిడుదలనం నిబ్బరం లేనట్లుగా ఎవరో తరుముకున్నట్లు పరుగెత్తుతూ వస్తుంటే

కుంటుంది. అందువలన ఆమెకున్న ముప్పెన్చిళ్ల వయసుకంటే చిన్నదిగా కన్పిస్తుంది. బట్టలు శుభ్రంగా వుంటాయి గాని అశుభ్రంగా నాజూకు లేకుండా కట్టుకుంటుంది.

పై పోలిక తల్లిదే అయినా ఇద్దరి స్వభావాలూ పూర్తిగా భిన్నంగా వుంటాయి. చిన్నప్పట్లాంచీ నిర్మలకు తల్లి గురించి నచ్చిపోయిందేదు. ఆవిడ వదువుకోలేదు. నాగరకత లేదు. దేని గురించీ సరైన 'దృక్పథం' లేదు. తన సంసారం, దాని బాగోగులూ తప్పించి ప్రపంచంలో ముఖ్యమైనదేమీ లేదానికను. ఎదుటివాళ్ళా మనుష్యులేనన్న గుర్తింపు ఏమాత్రం లేదు ఇతరులపట్ల ముఖ్యంగా క్రింద పనిచేసేవాళ్ల పట్ల చాలా అస్వాయంగా ప్రవర్తిస్తుందని నిర్మల ఉద్దేశ్యం. పని సరిగ్గా చెయ్యలేనని ఎప్పుడూ వాళ్లని కేక లేస్తూనే వుండేది. ఏదైనా వస్తువు కన్పించనప్పుడు ఏ ఋజువునా లేకుండానే వాళ్లని దొంగలై నట్లు నిలదీసేది. ఒక్కోసారి ఆ వస్తువు ఇంట్లోనే ఏ మూలలో దర్జాన మిచ్చేది. అప్పటికే నిజంగా ఏమీ ఎరగనివాళ్లని దొంగలని ఆరోపించినట్లే. ఆ వస్తువు నిజంగా పోయినప్పుడు కూడా ప్రశ్నించబడ్డ నలుగురు మనఃస్వల్పంనా నిజానికి దొంగ ఒకడే వుంటాడు. ఏగితా ముగ్గురూ నిర్దోషులే కదా. ఋజువు లేకుండానే ఎవరైనా ఏమైనా అనడం తగిన పని. అన్యాయం, మహాపాపం. ఒక చిన్నవస్తువుకోసం ఇతర ము దొంగలుగా నిలబెట్టడం నిర్మలకు సరిపడదు, వెధవ వస్తువు మనిషికంటే ఎక్కువా? అనుకుంటుంది. అటువంటి సమయాల్లో తల్లిమీద విరుచుకుపడేది. తండ్రి ఎప్పుడూ పూర్తిగా నిర్మలని సమర్థించే వారు. ఇటువంటి ఋజువర్తనం, సాంఘికవ్యాయం, ఉన్నతాదర్శాలూ తండ్రి కూతుళ్ల మధ్యన గట్టి బంధంగా వుండేవి. దేవుడు వచ్చి 'ఇది నీ ఆశా క్షణం. ఒచ్చే జన్మకు నీకే కావాలి కోరుకో' అని అడిగితే, తక్షణం చెప్పినా ఏదాది ఆలోచించుకొని అడిగినా నిర్మల ఒకటే అడుగుతుంది. 'మరినం అంటని మనసు, నిర్మలమైన జీవితం గల నిర్మలగానే

పుటించు' అని. కాని సంసార బాధ్యతలు పెన వడ్డాక నిర్మలకు పరీక్ష ప్రారంభమైంది.

జీవితం ఆదర్శాల మేరకు నడవడం కష్టమూ తోంది. తన యి.ట్లో వస్తువు పోయివచ్చుడు ఏంచెయ్యాలో? అన్నది కొరుకుడు వడటంలేదు. ఇతర్లని బుజువు లేకుండా అనుమానించడం ఆవిడ కిష్టంలేదు. కాని వస్తువులు ప్లాగొట్టుకోవడమూ యిష్టంలేదు. ఇదివరకు పుట్టింట్లో వున్నపుటి వస్తువుల్లాగా కాకుండా ఇక్కడివన్నీ ముఖ్యమైన వస్తువులు. ఏ వస్తువుగాని పోతే పోతుందిలే అనుకోడానికి వీల్లేకుండా వున్నది. కాబట్టి కాపాడుకోడానికి అవతలి మనుషుల్ని పూరికే అనుమానించడం అప్పు. ఏం చెయ్యాలో తోచక ఆవిడ ప్రపంచాన్ని 'చూడకుండా' వుండటం నేర్చుకున్నది. చూడని విషయాలకు బాధ పడల్సిన అవకాశం లేదు!

ఈ సరిస్థితుల్లో ఆవిడలో మరో మనసు రూపు కట్టి వేరుగా వ్యక్తిత్వాన్ని ఏర్పరచుకున్నది. ఆవిడ గమనించగ వేస్తో అది గమనిస్తుంది. అర్థం చేసుకుంటుంది. ఆ రెండో న ననుతో తన కేమీ సంబంధం లేదని నిర్మల అనుకున్నా. దాని అభిప్రాయాలు ఆరిగ్గి కలవరపడుస్తాయి. అందువలన ఎన్నో విషయాలు ఆమె మనసులో నీడల్లాగా విజం కాకుండా అబద్ధం కాకుండా వుంటాయి.

ఆ క్రితం రోజు బాత్ రూమ్ లో వుండే స్త్రీలు చెంబు మాయమైపోయింది. ఎట్లా పోయిందీ ఎవరు తీసిందీ ఆచూకీ తెలియలేదు. ఆమె ఆలోచనలోంచి ఆవిడ మనసులో ఒక నీడ మెదిలింది. వస్తువు పోయిన రోజు మధ్యాహ్నం కొత్త పనిమనిషి చంద్ర బాత్ రూమ్ లో తప్పాడుతూండటం అటు వెళ్తూ నిర్మల చూచింది. నిర్మలను చూడగానే లడబడి, బకెట్ లోంచి నీళ్లు తీసి తూము దగ్గర శుభ్రం చెయ్య నారంభించింది. 'ఈ సమయంలో అది తూములు కడ గడే. ఇప్పుడు ఇక్కడ ఎందుకున్నది?' అని నిర్మల ప్రశ్నించుకోలేదు. దాన్ని అడగలేదు. ఆ విషయమే 'చూడకుండా' వెళ్లిపోయింది. అందువలన ఆ సమ

యంలో చంద్ర అక్కడున్న పిషయం ఆవిడకు ఖచ్చితంగా జ్ఞానం లేదు. జ్ఞానకవు నీడలాగా వున్నది. చంద్ర అప్పుడు అక్కడ కన్పించిందా అంటే కన్పించినట్లే వున్నది. లేదా అంటే ఏమో గుర్తు లేదు. చెంబు ఏమైంది? చంద్ర తీసిందా? భాస్కరం తీశాడా? వేరెవరూ అక్కడికి వెళ్లరే. చెంబు కన్పించ లేదని గుర్తించినా దాని విషయం ఇంతవరకూ ఎవర్నీ అడగలేదు. ఎవరూని అడగటం?

దాని విషయమై క్రితం రోజు మనసులో చాల యాతన వడింది స్త్రీలుచెంబు విలువ ఇరవై రూపాయితే గదా. ఇరవై రూపాయలకోసం ఎందు కింత బాధ పడాలి? పుట్టింట్లో వున్నప్పుడు ఇటువంటి వాటి కోసం—వస్తువులకోసం—యంత బాధ కలగలేదు. ఆ వస్తువులు ఎలా వచ్చాయి; ఎంత ఖర్చుతో వచ్చాయి; ఎందుకు వచ్చాయి అన్న ఆలోచనే రాలేదు అప్పుడు. వెదవ స్త్రీలుచెంబు, ఇరవై రూపాయల వస్తువు, దాని బదులు రూపాయిపూర్ స్లాస్టిక్ వాగ్ వెట్టుకున్నా పని జరిగిపోతుంది అని యిప్పుడూ తెలుసు. కాని నిర్మల ఆ చెంబును కావాలని కోరి కొనుక్కున్నది. తన చెల్లెలి యింట్లో అన్నీ స్త్రీలు సామానులు మెరిసిపోతూ వుంటే చూచి, కోరి, తానూ అన్నీ అలాంటివే సంపాదించింది. ఆ చెంబుకోసం రెండు నగం పాతబడ్డ పట్టుజరీ చీరలు యిచ్చింది సామాన్లనాడికి. మళ్ళీ అలాంటి చీరలు కొనాలంటే ఎంత ఖర్చు! అదీ గాకుండా యివారే చెంబు పోయినట్లే రేపు బకెట్, ఎబ్బండి పాతలు, ఆ మర్నాడు సాములు...ఎంత కైనా పూరుకోవాలా? ఇతర్ల దొంగబుద్ధి వ్యాపించి వ్యాపించి ఆఖరికి తనని మ్రింగెయ్యబోతున్నట్లుగా అనిపించింది నిర్మలకు...అందువలననే ఆ కల వచ్చి వుండొచ్చును.

ఇంట్లో మామగారు వచ్చి వున్నారు. పని త్వరగా కావాలి. చెంబు సంగతి ఏదో ఒకటి చెయ్యాలనుకున్నది గనుక భాస్కరం, చంద్రవున్న చోటికి వెళ్లి 'బాత్ రూమ్ లో' స్త్రీలు చెంబు పోయింది. మీ యిద్దరూ తప్పించి ఎవరూ అక్కడికి రారు. ఎవరూ తీశారో మీరే తేల్చుకుని తెచ్చివ్వండి' అన్నది.

‘ఆ చెంబు సంగతి నాకేమీ తెలవను’ అనే సీని చంద్ర.

భాస్కరం నిశ్చబ్దంగా నిలబడ్డాడు.

చంద్ర పనయిపోయిందని చెప్పి ఇంటికి వెళ్ళడానికి బయల్దేరింది. చాలా ఆలోచనలో మునిగిపోయినట్లు నిలుచున్న భాస్కరా గబగబా వచ్చి ‘పెద్దయ్య గారి చొక్కా బయట తగిలించారు అందులో డబ్బే మైనా పోయిందేమో చూడవలసింది’ అన్నాడు.

యోజ్ఞా గూఢాచార్యులు పోయింది.

‘నేనుపోయి చంద్రను పట్టుకొస్తాను’ అంటూనే వరుగెత్తాడు భాస్కరం.

వరుసగా జరుగుతున్న దొంగతనాలకు నిర్మలకు మతిపోయింది.

సగంధారిలో పోతున్న చంద్రను వెనక్కు పిల్చుకొచ్చాడు భాస్కరం. ‘ఆ డబ్బు నాకేం తెల్పు’ అంటూ మూలకుపోయి బట్టలువిప్పి విదలించి చూపించింది చంద్ర. దాని దుబ్బు జుట్టులో దాచేసుకొనివుండనా? అన్న అనుమానం లీగా మెదిలింది నిర్మల మనసులో, కాని ‘నీ జుట్టు ముడివిప్పి చూపించు’ అని అడగలేక చంద్ర వెళ్లిపోతుంటే చూస్తూ వూరుకుంది.

తరువాత ఆయిదు నిమిషాల్లో మడతగా పెట్టిన ఆయిదు పది రూపాయల నోట్లు తెచ్చి చేతిలో పెట్టాడు భాస్కరం. చంద్రను పిలుచుకొని వస్తాండగా దారిలో ఒకచోట ఆగిందట చంద్ర. అది యిక్కడ బట్టలువిప్పి చూపించేవేగా భాస్కరం తిరిగి వెళ్లి ఆ చోటులో చూస్తే యీ మడుపు దొరికింది. ‘ఇటువంటి దొంగముండవల్లనే మా పుద్యోగాలు పోయ్యేది’ అని తిరిగి వెళ్తున్న దాని మొహంమీద వూసినవచ్చాడు.

మరో పదిహేను నిమిషాల్లో చంద్ర వచ్చింది బంధు బలగంతో సహా, ‘మీ చెంబులూ మీ డబ్బులూ నాకేం తెల్పు. మీ యింట్లో తిరిగేది నేనొక్కదానే కాదుగా. ఎవరు తీశారో. మీ యింట్లో నేను పని చెయ్యను’ అన్నది.

భాస్కరం నిశ్చబ్దంగా చూస్తూ నిలబడ్డాడు.

ఇంతకుముందే దాన్ని తిట్టి మొహంమీద వూసిన మనిషేనా! అనుకుంది నిర్మల

ఇంటవెనక నిల్చున్న భాస్కరంతో కాసేపు ఘాట్లాడి వెళ్లిపోయింది చంద్ర.

‘అది జీతంకోసమే వచ్చిందమ్మగారూ’ అన్నాడు భాస్కరం.

చంద్రను వెనక్కుపిలిచి డబ్బిచ్చి పంపింది. వెళ్తున్న చంద్ర భాస్కరంతో మాట్లాడడంగాని. వాడు దానికి జీతం యిప్పించడంగాని నిర్మలకు అర్థం కాలేదు, జరిగినదాని దృష్ట్యా. వాడిమీద అనుమానం; అన్నింటికీ వాడే కారణమన్న అనుమానం, పెద్దదైపోయింది.

‘అవిడలోని మరో మనసు ‘కోటుజేబులోంచి డబ్బు పోయిందని వాడికెట్లా తెలిసింది?’ అంటూ ప్రశ్నిలేసింది.

‘ఋజువు లేకపోయినా వాడూ దొంగే. దొంగతనంలో భాగస్వామి.’

‘దొంగని పట్టడానికి దొంగకాలి.’

‘దాని దొంగబుద్ధి వాడిలోనూ వున్నది కనుకనే దాన్ని కనిపెట్టాడు.’

అన్నీ అనేస్తోంది ఆ మరో వనసు.

అప్పుడు నిర్మలకో భయంకరమైన సందేహం వచ్చింది.

‘ఈ దొంగతనం ! చంద్ర చేపడింది ఋజువైంది. వాడు దొంగతనం చెయ్యలేదు. అయినా వాడిది దొంగబుద్ధి అని నేను ఎలా కనిపెట్టాను? దేనితో కనిపెట్టాను?’ అని.

‘ఛీ. అటువంటి శుద్ధునితో నాకేం సరిక! వెధవ సీలు చెంబుకోసం ఏమిటి గొడవంతా?’ అని మనసును శాంతపరచుకోబోయింది.

మనిషికి ఆలోచన అనేవి ఎక్కణ్ణించి వస్తున్నవి?

ఈ ప్రపంచంలో బతికే మనిషి ‘మనసా’ నిర్మలంగా వుండటం పొధుమా?

ఆ మనసులోనికి ప్రవరించే నీడలకు కారణం ఏమిటి?

అల్పమైన వస్తువులకు విలువ ఎక్కణ్ణించి వస్తోంది?

మనిషికి ప్రపంచానికి వుండే సంబంధం ఎలాంటిది?

ఎన్నో ప్రశ్నలతో సతమతమైన నిర్మల జీవానికి మూలం ఎక్కడుందో అక్కడివరకూ వెళ్లి, దాన్ని అందుకోలేకపోయింది!

శ్రీ దేవి లాటత్యము-సౌందర్యము

శ్రీ దోర్బల విశ్వనాథ శర్మ

శ్రీమద్రహ్మాండ పురాణమున హయగ్రీవాగర్వ్య సంవాదమునందు శ్రీ లలితా దివ్యసహస్రనామ స్తోత్రమున శ్రీ దేవి సౌందర్య మతిరమణీయముగ ప్రతిపాదించబడినది.

సౌందర్యము అంత స్పృందర్యము బహిష్సౌందర్యము అని రెండు విధములుగ నుండును. ఇంతస్పృందర్యము సచ్చిదానంద స్వరూపము. బహిష్సౌందర్యము నామరూపాత్మకము. బ్రహ్మము సచ్చిదానంద రూపము. జగత్తు నామరూపాత్మకము. ఈ యుభయమును సౌందర్యమే. సౌందర్యమునకు పర్యాయమే లాలిత్యము. లలితయొక్క ధర్మము లాలిత్యము. సుందరియొక్క ధర్మము సౌందర్యము. సచ్చిదానందమయ బ్రహ్మము శ్రీ లలితా సుందరియొక్క అంతర్గత స్వరూపము. నామరూపాత్మక జగదామ బాహ్యరూపము.

నామరూపము లన్నియు నా శ్రీ దేవియొక్క బాహ్య సౌందర్యమునకు చెందినవేయైనను ప్రారంభమున కొన్ని నామములు రూపములు మాత్రమే యా భగవతీ సౌందర్యమునకు చెందినవిగా భావించి యుపసంహరింప నూతనాచారము. నామ రూపములు రెండును ఉపాసనా ప్రతీకములేయైనను నామావృత్తి రూపమైన జపమున రూపధ్యానము విగ్రహారాధన నమయమున సహస్ర శత చతుర్వింశత్యాది సంఖ్యక నామావళి పఠనమును ఆచారము లగుటచే రుచి భేదమున వాని యంగంగి భావము కల్పించబడుచుండును. నామరూపములలో నామము నుండియే రూపము జనించినదను సిద్ధాంతము నమనరించి నామమునకు ప్రాధాన్య ముండుటచే రూప ప్రతీకమునకన్న నామ ప్రతీకము శ్రేష్ఠమగును. ఉపనిషత్తులలోని ఓంకార ప్రతీకాపానా ప్రాధాన్య మీ యంశమునకు సమర్థకము 'తస్య వాచకః ప్రణవః' అనుపాఠంబలయోగ

మాత్రమే ఓంకారమును భగవద్వాచకముగాఁ జెప్పెను. నన్యనులకును విడువరావలగుటచే దానికన్న మించిన మంత్రము లేదనుటయు ప్రసిద్ధమే. కాని ఏనామ మైనను భగవద్వాచకముగా భావించినప్పుడు మంత్ర మగుచుండుటచే శ్రీ లలితా సహస్ర దివ్యనామ స్తోత్రము బహునామఘటిత మగుటచే మాలామంత్రముగ పేర్కొనబడుచున్నది.

శ్రీ దేవి మంత్రమగు షోడశాక్షరి శ్రీ షోడశాక్షరీ విద్యగా శ్రీ విద్యగా శ్రీ లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమున పేర్కొనబడినది. ఈ స్తోత్రము శ్రీ చక్ర విజ్ఞానమును గూడ చక్కగా వివరించును. శ్రీ చక్రము శ్రీ దేవియొక్క బ్రహ్మాండాత్మక రూపమునకు పిండాండాత్మక రూపమునకు షోడశాక్షర విద్యకును సంకేత మగుటచేత శ్రీ చక్ర విజ్ఞానము గూడ శ్రీ విద్యయని వ్యవహరింపబడును.

శ్రీ విద్యా ప్రతిపాదక గ్రంథములు పెక్కులున్నను శ్రీ శంకర భగవద్పాదులవారి సౌందర్యలహరి సంగ్రహములు రమణీయముగను శ్రీ విద్యను వివరించును. ల. న. నా. స్తోత్రమువలె నీ సౌందర్య లహరియు శ్రీ దేవియొక్క కేశాది పాదాంత రూప సౌందర్యమును అతిమనోజ్ఞముగ వర్ణించును. సచ్చిదానందాత్మకమగు అంతస్సౌందర్యమును గూడ ప్రతిపాదించును. అందుకేత శ్రీ శంకరులు తమ సౌందర్యలహరిని శ్రీ లలితా సహస్ర దివ్యనామ స్తోత్ర సారముగా వసుకూర్చినట్లు భావించుట కవకాశము కలిగినది. ఈ రెండు గ్రంథములను తులనాత్మకముగ పరిశీలించినప్పుడు శ్రీ శంకరులు ల. న. నా. స్తోత్రమును విరంతరము పఠించి జపించి భావించి రచించినట్లు వున్నవగును.

సౌందర్యలహరిలో మొదటి వలబదియొక శ్లోకములు ప్రధానముగ శ్రీ విద్యను వివరించును. మిగిలిన శ్లోకములు ప్రధానముగ శ్రీదేవి రూప సౌందర్యమును వర్ణించును. శ్రీ విద్యను వివరించు మొదటి వలబదియొక శ్లోకములు శంకరులవే కైలాసమునుండి పంచలింగములతోఁబాటు లేబడినవని అని శంకర రచితములు కావని వాని కానందలహరి యను వ్యవహారము కలదనియు సంప్రదాయజ్ఞులు చెప్పెదరు. కాని మొత్తము శ్లోకములకును సౌందర్య లహరి వ్యవహారమే రూఢమై యున్నది. తొలుత చెప్పిన విధముగ సప్తదానంద స్వరూపము గాని శ్రీవిద్య గాని రూపముగాని సౌందర్యంతర్గతములే యగుటచేత రూఢమైన వ్యవహారము సమంజసమనియే భావించ వచ్చును.

లలితా సుందరి, లాలిత్య సౌందర్య శబ్దముల యేకార్థరూప సంబంధమును గమనించినప్పుడు సహస్రనామ స్తోత్రమందలి శ్రీ లలితా లాలిత్యమే శ్రీ సౌందర్యలహరిగా శంకరులచే ప్రవహించఁ జేయఁ బడినదని స్ఫురింపకమానదు.

ల. స. నా. స్తోత్రమందలి యనేక శబ్దములు యథాతథములుగను వ్యల్పమైన మార్పుతో కూడియును సౌందర్యలహరియందు గోచరించును. అనేక శబ్దము లకు పర్యాయ పదములు కనబడును. కొన్ని నామముల యర్థము విస్తరింపబడుటయో సంగ్రహింపబడుటయో భావించును.

శ్రీ శంకరులు ల. స. నామ పారాయణమును ముగించిన వెంటనే సౌందర్యలహరిని రచించుట కారంభించినాడేమో యనిపించును. ల. స. నా. స్తోత్ర మందలి చివరి నామము శివశక్తైక్య రూపిణీ (1000) అనునది. సౌందర్యలహరిలోని ప్రథమ శ్లోకము “శివః శక్త్యాయుక్తో” యని ఆరంభింప బడినది. శివశక్తుల యోగము భేదరూపముకాదు, ఐక్యరూపమే. ఒకవేళ యోగమెప్పుడును భిన్నవస్తువు లకే యని భావించినచో శివశక్తులకు ఆ యోగమే కలదు కాని యోగము లేదు. శివశక్తుల యోగము వియుక్తులకు కలుగు యోగము కాదని ఆకార ప్రశ్లేషవకాశము. ఈ శివశక్తుల యోగము నిత్య యోగమే యని ఆకారప్రశ్లేషవకాశము మూచించును.

భేదమునే యంగీకరింపని శంకరులు శివశక్తులు భిన్నములని వాని యోగము భేదరూపమని యంగీక రించెద రనుకొనుట యసంభావ్యమగుటచే ఆ నిత్య యోగము భేదరూపము కాదని ఐక్యరూపమే యనియు నీ ప్రశ్లేషవకాశములు స్వంజించఁ జేయుచున్నవి.

పారమార్థికమైన ఆ శివశక్తైక్యకృమే శివ శక్తులు ప్రకాశమర్థములు. ధర్మి ధర్మములుగ వ్యవహరింపబడుచు శివుడు శక్తియుక్తుఁ డగుట చేతనే సృష్టించుటకు. శక్తుఁ డగుచున్నాడు లేచో కదలుటకును నమర్చుడు కాబాలడు అత్యాది సృష్ట్యాది నమస్త వ్యవహారములకును పాతునగుటచే అభిన్ను లైన శివశక్తులయొక్క భేదరూపయోగ వ్యవహారమునకును పాతువని భావించుట శాంకర సిద్ధాంతము గుణము.

ఇట్లు శివుడు శక్తిభిన్నుడు గాక శక్తి స్వరూపు డగుటచేతనే సృష్టి యాతనినుండి యేర్పడును. కానిచో కదలికయు కలగదు. సర్వశక్తి నిలయుమైన శివ స్వరూపమగు నా యాదిశక్తిచే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులును ఆరాధించెదరు. అట్టి యాదిశక్తి తనకు గల శక్తు లన్నింటికని మూలమని గుర్తించి నమస్కరించుటకు గాని స్తుతించుటకు గాని అనేక జన్మార్జిత పుణ్యమువలన గలిగిన చరమ జన్మమునగాని అవకాశము లభింపదు. అను నీ ప్రథమ శ్లోకార్థమునకు శివశక్తైక్య రూపిణీ (1000) బ్రహ్మోపేంద్ర మపేంద్రాది దేవ సంస్తుత వైభవా (83) శివారాధ్యా (406) పుణ్యలభ్యా (544) పుణ్యశ్రవణ కీర్తనా (545) నామములు మూలము లనుట వుచును.

శ్రీ శంకరులు నిరంతర మీ స్తోత్రమును పఠించుచుండువారనుటకు నిదర్శనము. ఈ స్తోత్రము నందలి నామములు యథాతథముగ సౌందర్యలహరి యందు కనబడుట కాదనరాదు.

తొంబదియెనిమిదవ శ్లోకమున నిస్సేను మహిమా (429) మహిమాయా (215) నామ ములు యథాతథముగ కన్పడును.

గిరామా హర్షదేవింద్రుహిణ గృహిణీ మాగమవిదో హరేః పత్నిం పద్మాం హర సహచరీ మద్రీ
తనయామ్

తురీయా కాపిత్వం దరధిగమ నిస్సీమ మహిమా
మహామాయా విశ్వభ్రమయసి వర్ణబహు మహిషి.

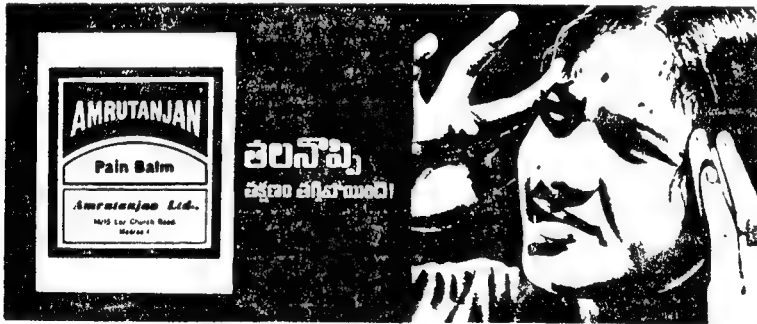
మహామాయయొక్క నిస్సీమ మహిమ దురధి
గమముగా విశేషింపబడినది. విశ్వభ్రమయసి అను
పదములు విశ్వభ్రమణకారిణి (890) నామము
యొక్క వ్యాసీ కరణములు తురీయా శబ్దము తుర్యా
(262) నామముయొక్క వ్యయము ద్రుపాణ
గృహిణి శబ్దము బ్రహ్మణి (822) నామార్థము
పారే: పత్నీం శబ్దములు నారాయణి (298) నామా
ర్థకములు పారనహచరిమ్ అను పదము మృదానీ
(565) నామార్థము 'గిరామ్' అను బహువచ
నాంత శబ్దముతో కూడిన దేవీమ్ అను శబ్దమున వరా
(366) పశ్యంతి (368) మధ్యమా (370)
వైఖరీరూపా (371) నామార్థములైన చతుర్విధ
వాక్కులకు ప్రకాశికయగు సరస్వతీ (705) వాగ్య
దినీ (350) వాగధీశ్వరీ (641) మహాదేవీ (209)
ప్రతిపాద్యయగు మహాసరస్వతీదేవీ ప్రతిపాదించబడి

నవి. పహ్లాశబ్దము మహాలక్ష్మీ (210) నామము
నకు అద్రితనయా శబ్దము గౌరీ (636) నామము
నకు పర్యాయములు.

ఇట్లే శ్లోకమునందలి పెక్కు పదములు విడి
విడిగా ఆయా నామములను ప్రతిపాదించుట గమనింప
బడినది మొత్తముగా కూడ నీ శ్లోకము శారదా
రాధా (124) కటాక్ష కింకరీభూతి కమలా కోటి
సేవితా (591) శివారాధ్యా (406) నామములచే
సూచించబడిన ముగ్గురమ్మల పూజలనందు మూల
పుటమ్మ యగు మహాకామేశ మహిషిని ప్రతిపాదించుట
గూడ గమనింపదగినది. ఇట్టివే మరికొన్ని శ్లోక
ములును.

విశాలా కల్యాణి స్ఫుటరుచిరయోధ్యాకువలయై ।
కృపాధారాధారా కిమపి మధురా భోగవతికా
అనన్తి దృష్టిస్తే బహునగర విస్తార విజయా
ద్రువంతత్త్వాన పవనపరణ యోగ్యావిజయతే.

ఈ శ్లోకమునందును కల్యాణి(324) యోగ్యా
(656) విజయా (346) నామములు యథాతథ

అమృతాంజనం

తలనొప్పి, జలుబు, ఇతర బాధలను నిరసాయంగా వచ్చిన పోగొడుతుంది

తలనొప్పి, వత్సనొప్పి, కండరాల నొప్పి, జలుబులు, జలుబులు—వచ్చిన తగ్గాలంటే
అమృతాంజనం వాడండి. బాధగా ఉన్నచోట అమృతాంజనం వాడండి. తక్షణం బాధ
మాయమవుతుంది. అమృతాంజనం దిన్న పీసాలలోనూ, అదాళేటి పెద్ద పీసాలలోనూ,
తక్కువ ఖరీదలించి దిన్న తల్లాలలోనూనూ వాడుకోండి.

అమృతాంజనం 10 బొవ్వులూ కలిపినది.

అమృతాంజనం 10 బొవ్వులూ కలిపినది.

ముగ కన్నడును. కాని అమ్మవారికి గాక అవి అమ్మ వారి దృష్టికి విశేషణములుగా కూర్చబడినవి. విశాల శబ్దము విశాలాక్షి (937) నామైకదేశమే యని దృష్టి విశేషణత్వమున నిర్ణయించుకొనవచ్చును. ఇంతే గాక స్ఫుటరుచి శబ్దము తేజోవతి (452) ద్యుతి ధరా (769) నామములను అయోధ్యా శబ్దము సర్వసల్లంఘ్య శాసనా (996) నామమును కృపా శబ్దము రాజత్కృపా (688) నామమును ధరా శబ్దము ధరాశబ్ద ఫుటితములైన సర్వధరా (660) ధర్మాధరా (885) నామములను మధురా శబ్దము స్వభావ మధురా (916) నామమును భోగవతి శబ్దము భోగినీ (292) నామమును అవస్థి శబ్దము రక్షాక్షురీ (317) నామమును వగర శబ్దము బహు వగర విస్తార విజయా సమాన మధ్యగతమై శ్రీమన్నగర నాయకా (56) నామమును స్పష్టముగ స్ఫురింపజేయును.

కృణత్కాంచీదామా కరికలభ కుంభస్తవనతా
పరిక్షిణామధ్యే పరిణత శరచ్చంద్ర వదనా
ధనుర్బాణాన్ పాశం స్పటిమసి దధానాకరతలైః
పురస్తాదాస్తాంతః పురమధీతురాహో పురుషికా

ఈ శ్లోకమున రత్నకింకిణికారమ్య రశనాదామ భూషితా (38) రణత్కింకిణీమేఖలా (312) నామములు కృణత్కాంచీదామగా వస్తనభారదల వృధ్యపట్ట బంధవత్రితయా (36) నామవందలి ప్రథమార్థము కరికలభ కుంభస్తవనతగా తలోదరీ (848) కాతోదరీ (130) నామములు మధ్యపరిక్షిణగా శరచ్చంద్ర నిభాసనా (129) రాకెందువదనా (314) నామములు పరిణత శరచ్చంద్రవదనగా సంగ్రహింపబడినవి. మూడవ పాదమున రాగస్వరూప పాశాఢ్యా (8) క్రోధాకారాం కుశోజ్వలా (9) మనోరూపేతుకోదండా (10) పంచతన్మాత్ర సాయకా (11) నామములు సంగ్రహింపబడినవి. ధనుర్బాణ పాశం కుశముల యొక్క మనః పంచతన్మాత్రరాగ క్రోధరూపత్వము మూత్రము భావుకుల భావకు విడువబడినవి. నాల్గవ పాదమున శివమూర్తిః (405) అతిగర్వితా (509) గర్వితా (857) నామార్థము వివరింపబడినది.

సువా సింధోర్మధ్యేసుర విలసివాటే పరివృతే
మణిద్వీపే నీ సోవనవతి చింతామణి గృహే

శివాకారే మంచే పరమశివ పర్యంక నిలయామ్
భజంతి త్వాం ధన్యాః కతిచన చిదానందలహరీమ్.

ఈ శ్లోకమున సుధాసాగర మధ్యస్థా (61) అను సమస్త నామము సుధాసింధో ర్మధ్యే అని వ్యస్త భావము భజించినది. చింతామణి గృహంతస్థా (57) అనునామము చింతామణి గృహే అనురూపు ధరించి వది. కిదాబననానీ (60) అనునామము నీసోవన వతి అను విశేషణముగా వ్రతరించినది. శివామేశ్వ రాంకస్థా (57) నామము పరమశివపర్యంక నిలయగా పరిణతమైనది. పంచప్రేతమంబాధికాయినీ (948) నామము శివాకారే (శివాకారే) మంచే అనుపదములుగా మారినది. అంతర్ముఖ సమారాధ్యా (871) నామార్థము ధన్యాః కతిచన భజంతి అనుపదములచే ప్రస్తు తింపబడినది.

స్పష్టిక్షురీ (264) బహ్మరూపా (265)
గోస్తీ (266) గోవిందరూపిణీ (267) సంహ
రిణీ (268) రుద్రరూపా (269) తిరోధానకరీ
(270) ఈశ్వరీ (271) సదాశివా (272)
అమగ్రహదా (273) పంచకృత్య పరాయణా (274)
అమ పదునొకండు నామార్థములను క్రమముగ

జగత్సూతే ధాతా హరిరవతి రుద్రః క్షుద్రయతే
తిరమ్కూర్మన్నేతత్ స్వమసివ పురిశస్థిరయతి
సదాపూర్వః సర్వంత దిదమమను గృహ్లాతి సశివ
స్తవాజ్ఞా మాలంబ్యక్షణ చలితయో ర్మూలతి
కయోః

అను శ్లోకము సూచించుచు పంచబ్రహ్మ స్వరూపిణీ (250) నామార్థమును సమర్పించు చున్నదమట నిస్సందేహము.

సాందర్యలహరిలోని సంబోధనాంత పదములకు లలితా వహస్ర నామస్తోత్రమందలి నామములు నామార్థములు ఆధారములమట పై పరిశీలనమువలన స్పష్టపడును.

ఈ క్రింది నామములు ఈ క్రింది శ్లోకము లలో యథాతథముగ గోచరించును. నిస్సీమ మహిమా (429) మహిమాయా (215) : గిరామాహుర్దేహిం (98) (నిస్సీమమహిమ దురధిగమము) కల్యాణి

(324) యోగ్య (653) విజయా (346) :
విశాలా కల్యాణీ (49) (దృష్టి విశేషణములు)

ఈ క్రింది నామములు శ్రీదేవి సంబోధనములుగా
ఈ క్రింది సంఖ్యలుగల శ్లోకములలో కూర్చబడినట్లు
గోచరించును :

జననీ (824) : 39, 17, 28, 32, 51,
64, 76, 77, 87, 103

భవానీ (112) 22.

శివా (53) : 25, 43, 57, 77.

సతీ (821) : 26, 97.

సత్య (136) : 30, 33, 102

భగవతీ (279) : 34

పార్వతీ (246) : 81.

అపర్ణ (755) : 56.

శర్వాణి (125) : 60.

ఉమా (634) : 47, 71, 99.

అంబ (986) 74.

మాతా (458) : 65, 84, 100.

సౌందర్యలహరియందు కూర్చబడిన పై నామ
ముల సంబోధనములు ల. న. నా స్తోత్రమందలి
పెక్కునామములను సమాహరించుట ఈ క్రింది విధ
ముగ నూహించుకొనవచ్చును. పది పర్వాయములా
వృత్తమైన జనని యను సంబోధనము.

జనన్మృత్యుర పంచములైన మూడు నామములను :

జగజ్జననీత్య ప్రతిపాదకములైన మూడు నామములను :

జగదాది వియజ్జననీత్య ప్రతిపాదకమైన యొక
నామమును :

కేవల జననీత్య ప్రతిపాదకములైన మూడు నామ
ములను మొత్తము పది నామములను :

క్రితావృత్తమైన మాతా అను సంబోధనము
మాతృ శబ్దోత్తరపద నామములను :

చతురావృత్తమైన శివే యను సంబోధనము శివా
శబ్దోత్తర పదనామము నొకదానిని శివార్థక నామములు
మూడంటిని మొత్తము నాలుగు నామములను :

క్రితావృత్తమైన సత్యే అను సంబోధనము నిత్య
రక్షక నిత్యశబ్దార్థ విత్య పర్యాయ రూప త్రివిధ
నామములను :

అగ్రహ్నా కీట జననీ (285) అనేక కోటి
(బహ్మండ జననీ (621) వేదజననీ (338)

వియదాది వియత్సనూః (551) లగ్నీ కంద
(325) విశ్వగర్భ (638)

వియత్సనూః (838)

విధాత్రీ (337) సావిత్రి (700) ససత్రి
(825)

శ్రీ మాతా (1) సిద్ధమాతా (474) గోమాతా
(606) వీరమాతా (837) విశ్వమాతా
(935)

శ్రీ శివా (999) స్వయంభూతా (200)
మంగళాకృతిః (934) శోభనా (463)

విర్మాతా (180) విరసాయ (186) నిర
శ్యా (187) మృత్యుశుభినీ (181)
అరాదినధనా (296) నిత్యబోధశికారాసా
(391) శాశ్వతీ (952)

త్రీవృత్తమైన త్రివర్ణమటితమై ఓంకార ప్రతిరూపమైన ఉమానామముయొక్క ఉమేయను సంబోధనము క్రమముగ త్రిపురాది త్రిక్షర్ణ్యంత త్రిశబ్దమటిత స్పృహిత నామములను, అంబరును సంబోధనము అంబా వద సంబద నామములను :

భగవతి అను సంబోధనము భగశబ్దార్థ మటిత మైన నామము నొకదానిని :

భగశబ్దార్థ వివరణరూపమైన నామము నొక దానిని సమాహరించును :

సౌందర్యలహరిలోని 102 వ శ్లోకములోని పెక్కు సంబోధనములు పెక్కుమూల నామములను వర్ణసాదృశ్యమున న్మరింపజేయును.

నిరే : భక్తనిరీ (568)
నిత్యశ్రే : నిత్యశ్రే (567)
నిరవలగిణి : గుణనిరీ (605)
నీతివిషయ : దండనీతి స్థా (609)
నిరఘటానే : విజ్ఞానమన రూపణి (253)

నియమ పరచిత్తక నిలయే :

నాన్యతర్యామిని (820)
నియంత్ర (569)

నియత్యానిర్మలత్వ : విశ్మంభా (835)

నిఖిలనిగమాంతస్తుత వదే :

నర్వోపనిష దుద్బుధ్వా (553)

(53) ఈశావదయితే :
(54) పశువతి పరాధీన హృదయే :
(19) వారమహిషి, (98) పర్వబాహు మహిషి :

(35) శివయువతి :
(72, 80) దేవి :
(89) చండి :

(97) సతీసతీనామహమే :

(91) చారు చరితే :

(62) మదతి :

త్రిరా (627) త్రిజగద్వంద్యా (628)
త్రిమూర్తి (629) త్రిశేశ్వరీ (630)
త్వక్షరీ (631) అంబి (295) త్రిపు రాంబికా (977) రాక్షసంబా స్వరూపిణి (495)
రాక్షసంబా స్వరూపిణి (504) సోక్షిన్యంబా స్వరూపిణి (521) యాక్షిన్యంబా స్వరూపిణి (535)

సుభగా (762)

షడ్గణ్య పరిపూరితా (387)

నిరాతంతే : నిర్వికల్పా (176)

ల న. నా స్తోత్రములోని ధరనుతా (957) నామమున కెన్ని వేషములు శంకరులచే నేయఁబడినవో ఈ క్రింది సౌందర్యలహరి శ్లోక సంబోధనముల వలన తెలియును.

గరిమతే (67,78,82,83) హనుగరి మతే (6,42) అచల తనయే (76) తుహినగిరికన్యే (12) గోత్రాఽరవతికులోత్పంకలికే (52) తుహిన గిరివంగధ్వజవతే (61) వగంతి పతాకే (73) ధరణి ధరకన్యే (75) ధరణి ధరరజన్య తనయే (55) అగరాజన్యతనయే (58)

మజీకొప్పి సంబోధనములు మఱికొన్ని నామ ములు సౌందర్యలహరి లలితాసహస్రనామ స్తోత్రము లకు గల సన్నిహిత సంబంధమును తెలియజేయును.

శ్రీ వేది లాలిత్యము — సౌందర్యము

ఈ క్రింది 32 వ శ్లోకము లోపామ్నదో పాసిత పంచదశాక్షరహోది విద్యను బోధించుటద్వారా లోపా ముద్రార్పితా (648) నామమును వ్యంజింపఁ జేయుటయేకాక ఓజసంకేతములద్వారా ఈ క్రింది నామములను స్తైత్యము స్ఫురింపఁజేయును.

శివః	(హ)	శివా	(53)
శక్తిః	(స)	పరాశక్తిః	(573)
కామః	(క)	కామకోటితా	(590)
క్షితిః	(ల)	ధరా	(956)

అథ శబ్దము వాగ్దేవకూట సమాప్తి పూర్వకముగా మధ్యకూటారంభమును బోధించుటచే శ్రీ మద్వాగ్దేవకూటైక స్వరూప ముఖ పంకజా (85) కంఠాధః కటి పర్యంత మధ్యకూట స్వరూపిణీ (86) నామార్థములను వ్యంజింపఁజేయును.

రవిః	(హ)	రవిప్రఖ్యా	(597)
శితకిరణః	(స)	రాజ్ఞీ	(306)
స్మరః	(క)	కామసేవితా	(588)
హంసః	(హ)	మిత్రరూపిణీ	(506)
శక్తః	(ల)	సహస్రాక్షి	(283)

తదను శబ్దము శక్తి కూటారంభమును సూచించుటచే శక్తికూటైకతా పద్మకట్టధో భాగధారిణీ (87) నామమును వ్యంజింపఁజేయును.

పరా	(స)	పరా	(366)
మార	(క)	రతిప్రియా	(316)
హరయః	(ల)	వజ్రణీ	(945)

అమృతశ్లేఖా దిప్తి స్ఫులిరపసానేషు ఫుటితాః అను పూదవపాదము ఈమూడు కూటములు హ్రీంకారముతో ముగియునని బోధించుచు హ్రీంకారి (301) త్రికూటా (589) నామములను స్ఫురింపఁజేయును. మొత్తము మీద నీ శ్లోకము మూలమంత్రాత్మికా (88) మూలకూటాత్రయ కళేబరా (89) నామార్థమును వివరించును. ఈ

శ్లోకము మొదటి శివశక్తి కామపదములు క, ఏ, ఈ అను కాదివిద్యా ప్రథమాక్షర త్రయమునకు బోధకములను సంప్రదాయము కూడ కలదు ఈ సంప్రదాయము సనుసరించినచో ల. స. నా స్తోత్రమునందలి త్రికూటములను బోధించు పై పూడు నామములలో వాగ్దేవకూటము మాత్రమే శ్రీమత్ అని విశేషింపబడుటచే గుర్తబోధశయిగు ఈకారము గూడ గుప్తముగ ప్రశ్నేషింపఁబడినదని భావింపఁబడ వచ్చును. హోది విద్యకన్య కాది విద్య శ్రేష్ఠమని 'శ్రీ విద్యవతు మంత్రాణాం తత్రకాదిర్యథావరా' అని ల. స. నా స్తోత్ర పూర్వసీతిక తెలియఁ జేయుచున్నది.

ఈ క్రింది 33 వ శ్లోకము లగస్త్యో పాసితమైన యీ కాది విద్య నుద్దరించు చున్నది.

స్మరం యోనిం లక్ష్మీం త్రితయమిదమావో తవనో ర్హిదామైకే నిత్యేనిరవధి మహా భోగ రసికాః భజంతి త్వాం చింతాపటే గుణనిబద్ధాక్షవలయాః శివాగ్నోజహ్వాంతః సురభి ప్పుతధారాహతి శతైః

ఇందలి స్మరయోనిలక్ష్మీ పదములు క, ఏ, ఈ అక్షరములకు సంకేతములు మిగిలిన అక్షరముల విషయమున హోది కాది విద్యలలో భేదములేదు. కావున నవి యిందుద్దరింపఁ బడలేదు. కాది విద్యను జపించు ఫలమిందు చెప్పఁబడుటచే హోది విద్యాఫలము చెప్పు బడకపోవుటచే కాది విద్యయొక్క పరత్వము శంకరులకును అభిప్రేతమని స్పష్టమగుచున్నది.

ఉ ప యో గ క ర మై న సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము—పిషిరి—కోళ్ల పెంచకము—అడవులు—
తొటపవి—యింజనీరింగ్—నైర్దమము—విద సాంకేతిక
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta—5.

సంప్రదాయాంతరము ననుసరించి 32 వ శ్లోకమే కాది విద్యోక్తార్థము గుటచే నీ శ్లోకమున స్మరలక్ష్మీయోని పదములు క్లిం ప్రీం శ్రిం అను బీజాక్షరముల బోధించునని వానిని కాది విద్యోది యందుజేర్చి జపించుట ఫలప్రదమవుట్లుగా కూడ వ్యాఖ్యానింప వచ్చును.

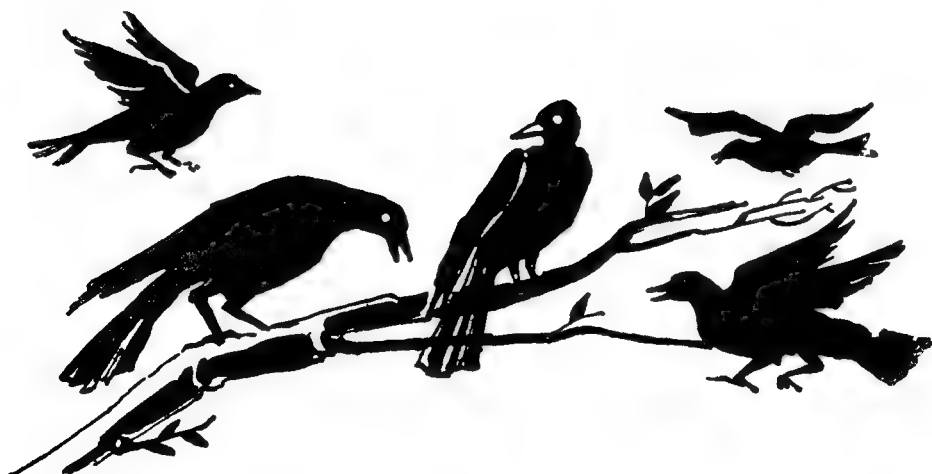
ఈ పంచ దశాక్షర మంత్రముకే చివట శ్రిం అను బీజమును జేర్చి షోడశాక్షర మంత్రముగా మార్పుట లక్ష్మీదేవర వండిత స్మృతము. కాని పూజ్యాలు శ్రి ఈశ్వర సత్యనారాయణ శర్మగారు వాగ్దేవ కూటమందే నాలవ ఈ కారము కలదని అదియే పదునాఱవ యక్షరముగా నీ మంత్రము షోడశయోగపదనియు భావించిరి.

ల న నా. స్తోత్రమున వాగ్దేవకూటమే శ్రి ౧౯ అని విశేషింపబడుట చేతన 'పద్మినీ మీం

శరణ మహంసపద్యే' అను శ్రి సూక్త ప్రతిమంత్రము నీం ప్రాధాన్యమును బోధించుట చేతను పీరి భావనకు ప్రామాణికత యేర్పడుచున్నది.

ఎట్లైనను ఈ శ్లోకము శ్రి విద్యా (576), షోడశాక్షరీ విద్య (577) నామార్కములను వివరించు ననుటలో వివరిత పత్తిలేదు. ల. న. నా స్తోత్ర ముద్భవ సంప్రదాయేశ్వరీ సాధ్య గురుమండలి రూపిణి అనుశ్లోకార్థమున సామ్యాముగా స్ఫురింపనట్టి 'ఈ' గూఢముగా కలదని సాధు (712) ౬ (713) నామధ్యయవరముగా సాధ్యశబ్దమును వ్యాఖ్యాకారులు వ్యాఖ్యానించినారు అందుచేతనే కాబోలు ఈ గుప్త షోడశి ఈ శ్లోకమునను గున ముగానే యుంచబడిన దని ఒకే ఒక ఈ కారము తప్ప రెండుమాడు ఈ కారములు లేనిపుటచేత నిశ్చయించుకొనవచ్చును.

—(సశేషము)

“అవంతి” సమీక్ష అన్యాయంగా వుందా?

(విరసం ప్రస్తుత కార్యదర్శి శ్రీ త్రిపురనేని మధుసూదనరావుగారు ‘కవిత్వం-చైతన్యం’ అనే గ్రంథం వ్రాసేరు. ఈ ఏడాది మార్చి నెల భారతి పంచికలో ఆ గ్రంథంమీద శ్రీ ‘అవంతి’ సమీక్ష వ్రాసేరు. జూన్ నెల భారతి పంచికలో శ్రీ త్రిపురనేనివారు ‘అవంతిగారి అన్యాయమైన సమీక్ష’ అని వ్యాసం వ్రాసేరు.

దీనిలో ఆ వ్యాసాన్ని వర్కలోచిస్తున్నా.)

‘ద్రోహం-చైతన్యం’ పుస్తకం మొదటి పుటలోనే ‘విప్లవకవికి వున్నమైన వర్గ చైతన్యం అవసరం’ అని శ్రీ త్రిపురనేని మధుసూదనరావుగారు వ్రాసేగా, దానినిచూసి, ఆ వర్గం కార్మికవర్గం అని పూర్వము వదిలేకన్న స్పష్టంగా చెప్పడం మంచి—అని శ్రీ ‘అవంతి’ నూలించారు.

దానిని ఆదోపణగా తీసుకొని శ్రీ మధుసూదన రావుగారు ‘శ్రామికవర్గమనీ, పీడితులనీ, నగరంలో కార్మికులు, పల్లెల్లో రైతుకూలీలనీ అనే సందర్భాలలో ‘వర్గం’ అంటే ఎవరో స్పష్టంగా వ్రాశాను’—అన్నారు. దాని తర్వాత ‘రైతు కూలీలు, విద్యార్థులు, యువకులు, చివరకు బూర్జువాల్లో ఒక భాగం కూడా విప్లవవర్గం కావచ్చు’ నన్నారు.

మార్క్సిస్టు తత్వశాస్త్ర దృష్టిలో వర్గానికి ఒక ప్రత్యేకమైన నిర్వచనం వుంది. యువకులు, విద్యార్థులు, పీడితులు అనబడే జనసందోహాలకు ‘వర్గం’ అనే పదం చెల్లదు. అదొకటి.

రెండోది—నగరంలోని కార్మికులు (పరిశ్రమలలో పనిచేసేవారు అనే పుద్గేశంతో), రైతు కూలీలను మార్క్సిజం ఒకే శబ్దంక్రింద చేర్చదు.

కార్మికవర్గానికి విప్లవ నాయకత్వం వుండాలని మార్క్సిస్టులు చెప్పడానికి కారణం వుంది.

ఆ వర్గానికి ప్రవృద్ధ ఆర్థిక వ్యవస్థతో, పెద్దయెత్తున యంత్రాలతో జరిగే పుత్పత్తితో సంబంధం వుంది. దానికే పుత్పత్తి సాధవాలమీద అణుమాత్రం యాజమాన్యం లేదు. అందుచేత వ్యక్తిగత ఆస్తిని నిలబెట్టులనే ఆసక్తి దానికే మూతం వుండదు. దాని పని న్యభివంశనే సమైక్యతకు, నిర్మాణానికి, క్రమశిక్షణకు అలవాటుపడి వుంటుంది. అందుకే ‘పెద్దతరహా పుత్పత్తి విధానంలో నిర్వహించే ఆర్థిక సాత్రదృష్టి ఒక్క కార్మికవర్గమే దోపిడికి గురి అవుతున్న శ్రమజీవి ప్రజలందరికీ నాయకత్వం వహించగలదు’—అన్నారు, లెనిన్.

రైతు కూలీలది క్షీణమాన గ్రామీణ ఆర్థిక విధానంతో సంబంధం. వారికి ఉత్పత్తి సాధవాలమీద యాజమాన్యంలేదు. వున్నా స్వల్పం. కాని, వారిపునికి, పని యాజత్వా చిన్న చిన్న పరికరాలతో జరిగే పుత్పత్తి విధానం మధ్య. అందుచేత వ్యక్తిగత ఆస్తి సమకారం అక్కడ రద్దుకాదు. వారి పని వద్దతులే ఐక్యత, నిర్మాణం, క్రమ శిక్షణ అలవాటు కావడానికి ఆటంకాలు.

ఈ రెండు వర్గాల కలయిక, మైత్రీ సోషలిస్టు విప్లవ విజయానికి అవశ్యకం అని గుర్తిస్తూ మార్క్సిజం కార్మిక వర్గానికి వివర వాయకత్వం వుండాలంది. అది కూడా శ్రీ మధుసూదన రావుగారు చెప్పినట్లు ‘అంతిమంగా’ కాదు. ‘అంతిమంగా’ అయితే ఈవేళ మనదేశంలో వున్న పరిస్థితులే ఫలితం!

అందుచేత 'అవంతి' గారి మాచనము నేమి తప్పదు.

రెండో అంశంమీద శ్రీ త్రిపురనేని వారి ధోరణివారి అభ్యంతర కరంగా వుంది.

"సాహిత్య దృష్టితో రచన ఎంత కళాఖండమైనా సాంఘిక దృక్పథం లేనప్పుడు అది అధమ రచనే అవుతుంది" (పుట 6) అన్న శ్రీ మధుగారి అభిప్రాయాన్ని స్వీకరించేరు, 'అవంతి'. అయితే సూక్తికరణలో మధుగారు పునయోగించిన 'విప్లవ ప్రభావం', 'విప్లవరచన' మాటలలోని 'విప్లవ' పదం విశేషార్థం ఇవ్వదన్నారు.

దానిని వ్యతిరేకిస్తూ "సామాజిక దృష్టి కలిగి కళాత్మకంగా వుండాలనే వాదానికి, విప్లవ దృష్టి కలిగి కళాత్మకంగా వుండాలనే వాదానికి తేడా లేదా?"—అని కామ్రేడ్ త్రిపురనేని ముదలకిస్తున్నారు.

అంటే గ్రంథంలో "సాంఘిక దృక్పథం" కాలానుగుణ్యము వారే సమాధానంతో 'విప్లవ దృష్టి' గా మారుస్తున్నారు. "సాంఘిక దృక్పథం" అంటే అర్థం 'విప్లవ దృష్టి'యే? శ్రీ మధుగారు తమ వ్యాసంలోనే కొంచెం ముందుకేళ్లకే (జూన్ భారతి—పుట 63, కాలం 2) "నా వ్యాసాలు ఇంతకు పూర్వం ఆధునిక సాహిత్యంలో ప్రచారమై వున్న సామాజిక దృష్టికి భిన్నమైన విప్లవదృష్టిని, శాస్త్రీయ సామాజిక దృష్టిని ప్రతిపాదించినవే"—అన్నారు. సాంఘిక దృక్పథానికి విప్లవదృష్టి అనే అర్థం దానిలో. భాగమే అయితే చాలా కష్టం! ఇటువంటి అవగాహన లేని నాబోటిగాళ్లు—'అసలు పుస్తకం, దానిమీద 'అవంతి' గారి విమర్శా దగ్గర పెట్టుకు ఎవరు చదువుతార'నే ధైర్యంతో శ్రీ మధుసూదనరావుగారు చిత్తం వచ్చినట్లు వ్రాసేరనే భవనదే అవకాశం ఉంది. రచయిత లేవరికీ అటువంటి వరిస్థితి ప్రతిష్ఠాకరంకాదు.

ఇంక 'శ్రామిక సంస్కృతి' గురించి శ్రీ మధుగారిచ్చిన సమాధానం, వివరణ సరికాదు. సంస్కృతి అంటే ఏమిటి?

'All the material and spiritual values and the means of creating, utilising and passing them on, created by society in course of history.'

ఇది Dictionary of philosophy లో culture అనే పదానికిచ్చిన నిర్వచనం. మనం 'సంస్కృతి' పదాన్ని culture అనే అర్థంలో వాడుతున్నాం. అనువదిస్తున్నాం. అందుకే 'అవంతి' గారు ఆ పదాన్ని పుస్తకంలో పునయోగించిన పద్ధతికి అభ్యంతరం చెప్పారు.

శ్రీ మధుసూదనరావుగారు ఈ సమస్యమీద ఇచ్చిన వివరణ ['శ్రామికుల శాతక జీవితం వాళ్ల మనస్సులో Reflect అవుతుంది అదేవాళ్ల సంస్కృతి... భాష సంస్కృతిలో ప్రధానాంగం'] చూస్తేవారు Consciousness అనేదాన్ని సంస్కృతిగా అనువదించేరా అనిపిస్తోంది.

'Consciousness takes its origin in the labour, socio productive activity of people and is closely connected with the appearance of language which is as old as consciousness.'

(Dictionary of Philosophy)

చైతన్యం అనేపదంతో వ్యవహరిస్తున్న ఈ భాషాన్ని, రూఢార్థం గల మరోపదంతో పునయోగించి ఇదేమిటని అడిగిన వారిమీద దాడి చెయ్యడం విజ్ఞతకాదు.

ప్రజలు అనేమాటను రెండు సామాన్యార్థంలో విశేషార్థంలో రెండు విధాలుగా పునయోగిస్తారు. శ్రీ మధుగారు ఈ రెండర్థాలలోనూ విచక్షణారహితంగా ఆపదాన్ని తమ వ్యాసంలో పునయోగించేరు. ఇక్కడ 'అవంతి' గారి అభ్యంతరం 'చైతన్యం, విద్యాబోధన' గురించికాదు. "శ్రామిక సందోహమే ప్రజలు"—అన్న సూక్తికరణకి గాని.

"చారిత్రక దశమపట్టి. వ్యవస్థను మార్చడానికి విభిన్నవర్గాల ప్రజలు కలిసి పోరాటం చేయడం వుంది."—అని శ్రీ మధుసూదనరావుగారు తమ సమాధానంలో వ్రాసిన వాక్యం గ్రంథంలోని పై సూక్తి

కరణను ప్రత్యాఖ్యానం చేస్తూన్నా. “నా సూత్రీ కరణ సరియైందే కదా”—అని ప్రశ్నిస్తున్నారు. ఏ మనుకోవాలి? వారు తమ వ్యాఖ్యానం, వివరణలో తమ సూత్రీకరణను వదులుకొన్నారు. దిద్దుకొన్నారు.

అలాగే ‘విప్లవ కవిత్యం—సాంస్కృతిక పోరాటం’ అన్న తమ వ్యాసంలో “విప్లవ కవికి సాంస్కృతిక పోరాటమే ఆచరణ” అనే కీలకవాక్యాన్ని అవంతి వదిలేరంటున్నారు. ఆ ప్రత్యేక వాక్యం ఇవ్వకపోయినా, అంతికన్న నిర్దిష్టంగా చెప్పుచు వాక్యాల్ని “విప్లవ సిద్ధాంత దృక్పథం లేకుండా విప్లవ కవిత్యం వుండదు. ‘విప్లవ కవికి ఆచరణ సిద్ధాంతం కలిసేవుంటాయి’—అంటూ ప్రవహించేరు, ఆయన.

శ్రీమదు...కీలకం అనుకొన్న వాక్యంలోని భావం శ్రీ అవంతి పురాహరించిన పై వాక్యాలకు విరుద్ధం. ఆ వాక్యభావాన్ని ఇంకా విశదంగా చెప్తున్న వాక్యాల పురాహరణ నిచ్చేక ఆ వైరుధ్యం ఎటు వంటిదో, అది ఎందుకు వచ్చిందో స్పష్టం చేసేరు.

మార్క్సిస్టు ప్రవక్తలు ప్రచార ప్రబోధాలలో సాహిత్యానికి తక్కువ స్థానం ఇవ్వలేదు. అయితే దైన్యం వలన పోరాటాలు, ప్రజా సమీకరణ, నాయక వర్గ నిర్మాణం, విద్యను నమ్మక్యతలకూ చైతన్య స్ఫూర్తికి దానిని సాధనంగా వునయోగించుకొన్నారు.

కాని, శ్రీ త్రిపురనేని వారు “కేవల ఆర్థిక పోరాటాలూ, ఢిల్లీ ప్రదర్శన” వంటివి అని ఒక చోటా, “ఎస్సికల ద్వారానో, రాజ్యాంగం బద్ధంగానో, సమ్మెల ద్వారానో” అని వేరొకచోటా సాయుధ విప్లవ ఇతర పోరాట రూపాల్ని నిరసించేరు. ఇతరేతర పద్ధతుల ద్వారా వ్యత్రమే విప్లవం వస్తుందని ఏ కమ్యూనిస్టులో అంటున్నట్లు అవ వ్యాఖ్యానం చేస్తూ సాయుధ పోరాట రూపానికి మార్క్సిస్టులు ప్రాముఖ్యం ఇవ్వాలంటున్నారు.

అసలా వాదం తప్ప అనేది అల్లా వుండగా ఒక ప్రశ్న.

సాయుధ పోరాట రూపానికి ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడం అంటే—

ఆ పోరాటంలో పాల్గొడమా?

లేక పాల్గొనుచు చెప్పడం చాలా?

శ్రీ త్రిపురనేని వారు ‘విప్లవ కవికి విప్లవ కారుని వేషం ‘అవసరం’ అని వాగ్దానం చేసేసేరు. అంటే వచ్చి బాతాఖానీగాళ్లు విశుద్ధ విప్లవకారులన్నమాట.

“కవిత్యం విప్లవాన్ని సృష్టిస్తుందనే భ్రమలు ఎవరికీ వుండవలసిన అవసరంలేదు” (జాన్ భారతి—పుట 65-కాలం 1) అంటున్న శ్రీ మధుగారు పై అభిప్రాయాలను ఎల్లా తెలుప గలుగుతున్నారు? ఎందుకు తెలుపుతున్నారు?

కార్మికోద్యమంలో, కమ్యూనిస్టు పార్టీ పుద్యమంలో, తెలంగాణ రైతు పోరాటాల పుద్యమంలో కార్యకర్తలనుగా నా కనుభవం వుంది. మాకెప్పుడూ కవుల లోపం పెద్దగా కనిపించలేదు. నిరక్ష రాస్య లయినా, పుద్యమాలలో పాల్గొంటున్న జనమే పాటలు కట్టేవారు. న్యూన పత్రికవారు వేసిన ‘తెలంగాణ పోరాట పాటలు’ వానికో ఓన్న పురాహరణ. అందుచేత సాయుధ విప్లవానికి సాహిత్యానికి మధ్యవుండే సంబంధం తెలుసుకోక పోవడం శ్రీ మధుగారి ఆలోచనలకు మూలం అన్న రెండో కారణం సహేతుకంగాని కృతక వాదంకాదు.

విప్లవ కవులు తరుచు లెనిన్ వ్రాసిన గెరిల్లా పోరాటం వ్యాసాన్ని వ్యవహరిస్తారు. కాని దానిలో ఆయన సాయుధ, సాయుధేతర పోరాట రూపాలు వేసిన నిరాకరించరాదనీ, పోరాటమే దాని ధ్వజాన్ని ఎప్పుడీ కప్పదు, ఎక్కడికక్కడ నిర్దారణ చేస్తుందనీ చెప్పిన దానిని పట్టించుకోరు. సాయుధ పోరాట రూపమే అనుసరణీయ మంటారు. పోనీ అంగీకరిద్దాం. మళ్ళీ పైప్రశ్నే మరోరూపంలో వస్తుంది.

ఆ సాయుధ విప్లవంలో విప్లవ కవుల పాత్ర ఏమిటి? విప్లవకారుని వేషం అవసరం అనడం

సరైనదా? “మేయబోతే ఎడ్లలోకి, దున్నబోతే దూడల్లోకి” అన్నట్లులేదా యిది? అందుకే “అత్తా తండా అంకురించిన ఆత్మరక్షణాధ్యవసాయం” మరో కారణం అన్న ఆవంతి వాక్యం సాధికరంగానే కనిపిస్తోంది.

ఇంకా చాలా వ్రాయవలసింది ఉన్నాయి. వ్యాస వివర భీతితో ఇక్కడికే ఆపుతున్నా.

ఇంతకీ తేలిందేమిటి?

1 వర్గం గురించి మధు...గారికి సరియైన మార్క్సిస్టు అవగాహనలేదు.

2 గ్రంథంలో ఉన్న పదాన్ని వారిది, వ్రతి సమాధానంలో వేరు పదం వుపయోగించి తమ వాదం సరిగ్గానే వుందని డబాయుస్తున్నారు.

3 తమ స్వాతీకరణకు వ్రత్యక్ష విరుద్ధ

మైన వివరణ నిమిత్తం ఆ స్వాతీకరణ సరిగ్గానే వుందనే వ్యాఖ్య చేస్తున్నారు.

4 ప్రాచుర్యంలో ఉన్న పదాలనూ, అర్థాలనూ తామే తారు మారుచేసి, గందరగోళంగా వ్రాసి వానిపై విమర్శలకు అన్యాయం ఆరోపిస్తున్నారు.

5 అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైనది—మార్క్సిస్టు పీఠాధిపతికి సర్వ విధాలా సప్తకరమైన ఆలోచనా విధానాన్ని సమర్థిస్తూ, దానికి గల భౌతిక కారణాలను కష్ట పెట్టుకుంటున్నారు.

తాము చెప్పదలచుకొన్నదీ, చెప్పవలసిందీ చెప్పలేక విమర్శకులు తమ భావాన్ని గ్రహించలేక పడం, తప్పుగా పాగలాగే రచన, “అధునిక విమర్శతో తగినంత పరిచయం లేదు” పడం పరిపాటే. కాని విమర్శ వచ్చేక ఒక్కమారు తిరిగి చూసుకోవడం మంచిది.

— శ్రీ టి. ఎల్. సరసింహారావు

గ్రంథవిమర్శలు

శ్రీమద్భగవద్గీతా ఆంధ్రానువాదము

[వ్యాఖ్యాత మహాస్వామి అదివరాహాచార్యులు—వరులకు: డిబి ౯/౦ వైద్య శ్రీ గ్రంథే రఘురామ గుప్త, పి. బి. నెం, 26 మార్కాపురం (ఒంగోలుజిల్లా) క్రాసు $\frac{1}{4}$ మై. 304 బి, నెం రు 8-00 బి.]

ఇది భగవద్గీతకు మరియొక తాత్పర్యము, వ్యాఖ్యాము. గ్రంథములో ప్రతి శ్లోకమునకు తాత్పర్యమునేగాక తరుచుగా స్వీయ సమీక్షను గూడ ఇచ్చుచు వచ్చివారు. అస్వీయ సమీక్షలు చర్చిత చర్చణముగా గాక తరుచుగా స్వతంత్రములై యుండుట విశేషము. కాని ఆ సమీక్షలు ఆదర్శ యోగ్యమైన స్ఫూర్తిని కలిగించక పాఠకులకు వేడుక మాత్రము కలిగించునవిగా ఉన్నవి. ప్రథమాధ్యాయము నుండియే ఉదాహరింతుము.

ఆ అధ్యాయములో దుర్యోధనుడు (ద్రోణాచార్యులతో చెప్పిన వాక్యములు ప్రసిద్ధములే ఐననుచిరి రెండు శ్లోకములు ఉదాహరించుచున్నాము.

'అపర్యాప్తం తదస్మాకం బలం భీష్మాభిరక్షితమ్
పర్యాప్తం త్వద మేతేషాం బలం భీమాభిరక్షితమ్.

అయనేషుచ సర్వేషు యథా భాగ మవస్థితాః
భీష్మమేరాభి రక్షంతు భవంత స్పర్ష ఏవహి.'

వీనిలో మొదటి శ్లోకములోని 'అపర్యాప్తం' అను శబ్దమునకు పూర్వాద్యలు 'విస్తారమై యున్నది—చాలకున్నది' అని విరుద్ధార్థము లిచ్చినట్లే 'పర్యాప్తం' అను శబ్దమునకు అందుల కనుకొనుముగా 'సర్వసమర్థమై యున్నది — చాలియున్నది' అని రెండర్థము లిచ్చి ఆయా యర్థముల కనుకొనుముగా వ్యాఖ్యానించియున్నాడు. ఆ శబ్దములకున్న అర్థభేద

మునుబట్టి వ్యాఖ్యాతలు భిన్నార్థములు గ్రహించినారు కాని ఈ గ్రంథకర్త అనువాదములో 'అపర్యాప్తం' అను దానికి 'యుగ్ధమునకు సంసిద్ధమై యుండలేదు' అనియు 'పర్యాప్తం' అను దానికి 'యుగ్ధమునకు సంసిద్ధమై యున్నది' చేసిన స్వతంత్రానువాదము బుద్ధిమంతుల కాత్పర్యము కలిగించక మానదు. మొదటి శ్లోకములోనే రెండు సైన్యములు యుగ్ధమునకు కూడియున్నవని కలదు. రెండు వక్షములందును సర్వ సేనాధిపతులు ఉపసేనాధిపతులు నిర్ణయించబడి వ్యూహ రచనతో విడదెచురుగా యుద్ధము చేయుట విచిత్రముగాదు. కావున ఒక వక్షము సిద్ధముగా నుండుటయు ఒకటి సిద్ధముగా లేకుండుటయు అసంభావ్యము.

సై శ్లోకములలో రెండవ దాని తర్వాత గ్రంథకర్త స్వీయ సమీక్షలో నిట్లు వ్రాసినారు.

'విగ్రహదరు భీష్ముని రక్షింపుడని చెప్పినందున భీష్ముడు కర్ణుడర్థరథుడని పేర్కొని నాడను సనూయతో, శాపముంచేత కర్ణుడెట్లు వ్యర్థ విక్రముడై యర్థరథుడుగా జేయబడినాడో, శిఖండితో దోరాడజాలని భీష్ముడును సంతోడయ్యెని భీష్ము నది క్షేపించినట్లు, పై విషయముల బరామర్శించిన స్పష్టమగుచున్నది!'

ఆ తర్వాతి శ్లోకమైన 'తస్య సంజ్ఞనయన్ వార్షం ప్రవాహవాన్' అనుశ్లోక సమీక్షలో 'ఇందు భీష్ముని విశేషణములచేత నన్ను విగ్రహ రక్షింప గుర్తుదరా యను భీష్ముని దీర్ఘత్వమును...కర్ణుడు యుద్ధమునందులేని కొఱత కుండనట్లు పోరు నడిపెడనను నభిప్రాయములు సూచితము లగుచున్నవి.' అని కలదు.

ఆ పిమ్మట కౌరవపక్షము పాండవ పక్షముల శంఖములను పూరించిన భాగము చివర సమీక్షలో

'శిఖంపి ద్రువదుడును మొదలగు పాంచాలురు కురు పాంచాల ద్వేషముచేత భీష్ముని ద్వేషించువారైనను భీష్ముని గౌరవార్థముగా శంఖముల పూరించిరి' అని వ్రాసిరి.

గ్రంథకర్త స్వతంత్ర నవీకర్త ఈ విధముగా సాగినది. అప్పుడు కురువంశముననున్న యోధులలో అప్రతిహతానుడు భీష్ముడు కనుకనే అతనికి సైన్యాధిపత్య విధియిచ్చినది. అతడు శిఖండితో పోరాడలేనివాడుకాదు, పోరాడనివాడు. ఇక్కడ శిఖండి ప్రస్తావనే లేనందున దుర్యోధనునికి అసూయగాని అధిక్షేపించు ముచ్చటకాని ఆరోపించుట సమంజసము కాదు. కురుపాంచాలద్వేష మున్నదనుట వాస్తవము కాదు. పాంచాలురతో ద్వేషమున్నది ద్రోణునికి ద్రోణ ప్రత్యుక్తి. ఒకవేళ ద్వేషమున్నచో పాంచాలురు భీష్ముని గౌరవార్థముగా శంఖములు పూరించినచు యుక్తిసహముకాదు. ముందు భీష్ముడు సింహానాదిముచేసి శంఖము పూరించగా తక్కిన కౌరవవీరులు శంఖములు పూరించిరి. అది విని పాండవంకు పీరులందరును - పాంచాలందరును మౌనముగా వుండిరి - శంఖములు పూరించిరి. శంఖములు పూరించుట ఉత్సాహ సూచకముగాని గౌరవ సూచకము కాదు.

ఈ విధముగానే గ్రంథ మంతయు విచిత్రమైన స్వీయ సవీకరణతో సాగినది.

25 వ శ్లోకము సవీకరణలో గుడకేశ హృషీకేశ శబ్దముల ప్రయోగచిత్యమును చక్కగా వివరించి 'ఇందు దేవుడు ఇంజను నందుండు దీపము వంటివాడు. జీవుడు ద్రైఘ్నియ వంటివాడు' అని ఉపసారము చేయుట జనాకర్షణమునకు ఉద్దేశించియు ఉపన్యాసము గాని హాస్యముగా లేదు.

ఇట్లు భగవద్గీతను గతానుగతముగా వ్యాఖ్యానింపక స్వతంత్రముగా సవీకరణలు చేయుచు పోవుట ఈ గ్రంథమున దంతటను కానవచ్చు విశేషము. ఈ స్వతంత్ర సవీకరణలు అర్కసహముగా ఉష్ణవా లేవాలనునది వేరు విషయమగు గాక! అయినను గ్రంథకర్త స్వాతంత్ర్యమును ధైర్య సాహసములను అభివర్ణింపక తీరదు.

గ్రంథాంతమందు 18 పద్యములలో 18 అధ్యాయముల అర్థ వంగ్రహము విచ్చినారు. గ్రంథాంతలో ఈ గ్రంథమును 8 కంద పద్యములలో శ్రీవివానునకు కృతినమర్పణము చేసినారు. మొదటి పద్యము నాల్గవ పాదము 'అశ్రితార్థ' అనియు, 3 వ పద్యము 2 వ పాదము 'వాసవాధి' ఇత్యాదిగా ప్రారంభమై గణభంజములలో మున్నది. తక్కిన పద్యములుగూడ ఛందో దోషములతో కూడియున్నవి. గ్రంథాంతమందలి నమవృత్తములలో అన్ని ఛందోభంగములు ఉండలేదు. ఇట్టి పద్యరచన గ్రంథ గౌరవమునకు దోహదము చేయజాలదు.

గ్రంథాదిముందు శ్రీ కుమార ఆదివరాహోచార్యులుగారు 69, పేజీలలో ఉపోద్ఘాతము వ్రాసినారు. అందులో మన దేశములో ప్రబలింప వల్యతలైన శంకర రామానుజ మధ్యవార్యుల మతములనేకాక అధురతనములైన అర్యసూత్ర బ్రహ్మ సమాజములను గూడ సవీకరణ చేసినారు. మొత్తము విదా అందులో శ్రీ మద్రామానుజ వైష్ణవమందు అభిమానులు కనబడుచున్నను వారి సిద్ధాంతములు కూడ అక్కడక్కడ ఖండింపబడినవి. మొత్తమువిదాదేవి సవీకరణము ప్రమాణికముగా కనబడలేదు. అందులో ఎంత సరసమైన భాష ప్రయోగింపబడినవో తెలుసుటకు చివరినుండి 4 వ పేజీలోని ఈ క్రింది వాక్య భాగము చాలు.

'నిరాకారము విరుణము నగు అంతర్యామి స్వరూపముతో ప్రపంచమునందు వ్యాపించియున్నాడని తెలియజాలని దుష్టుల మాయావాదముల నాక్షేపించియున్నారు.'

ఈ గ్రంథాదిలో 'శ్రీవివాన ప్రసాదము' అను శిర్షిక క్రింద గ్రంథ ముద్రణమునకు రాజకీయ సహాయము పొందలేక పోయినందుకు బాధ వెల్లడిచేసి శ్రీమంతుల సహాయముచేత ముద్రించెమని సెలవిచ్చిరి. శ్రీ ఓరుపల్లి దేవస్వామిం ఎక్స్ప్రెస్ కమిటీవారు దీనిని ముద్రించుటకు అంగీకరింపలేదు. ఆ కమిటీవారి విర్ణయము మొత్తముమీద - వారు పైకి

చెప్పిన కారణ మెట్లున్నను—న్యాయ సమ్మతమనియే మాకును తోచినది.

— శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

నృత్తరత్నావళి

(సంస్కృతము—తెనుగులిపి — జాయసేనాచరి విరచితము. శ్రీ రాఘవల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారి ఆంధ్రీకరణముచేసెను, డాక్టర్ పోణంగి శ్రీరామ అప్పారావుగారి పీఠికతోను, ప్రచురించిన దేవాలయ శిల్ప చిత్రములతోను, ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక అకాడమీ వారి ప్రచురణ, రాయలసెజా, ఐదునందల పుటలు, క్యాలికోజైండు రు 25-00 కళాభవన్, సైపాబాద్, హైదరాబాదు 4.)

సంస్కృతము మన భారతీయ భాషలకు తల్లివంటిది. నకల శాస్త్రములకుగని, నకల భారతదేశమునకును కొన్నివేల యేండ్లుగా ఉమ్మడి భాష. మన పూర్వులు నకల శాస్త్రములను, కళలను, విద్యలనుకూర్చి గ్రంథరాజములను అందరిలో వ్రాసియుంచిరి. ప్రిగ్ జ్ఞాపకముంచుకొనుటకును, పాఠము చేసికొనుటకును తగినట్లు శ్లోకములలో వ్రాసియుంచిపోయిరి ఆ మహనీయుల బోధా పద్ధతివలన పుస్తకములు అలభ్యములుగానో, కొద్దిగానో ఉండినను గురుశిష్య పరంపరలో పాఠములు జరుగుచుండి విద్యకు అంతరాయము కలుగనందువలన మొన్నటిదాక క్రమ ప్రాప్తముగా కళలను విద్యలును, శాస్త్రములును ఎడతెంపులేక వర్ధిల్లినవి. ఇటీవల దేశికాల పాత్రాదుల వ్యత్యాసమువలన సందేహములు కలుగుట, ముద్రణము సులభమగుట, సంస్కృత మెరిగి చెప్పగలిగినవారు తక్కువమగుట మున్నగు కారణములవేత పుస్తకాపేక్ష కలిగినది. మన ప్రాచీన గ్రంథములన్నియు ముద్రణ భాగ్యమును పొందనారంభించినవి. ఈ యక్కర నృత్యకళకు ఎంతో ఆవశ్యకమైనది దీనిని ముద్రించి ఈ యక్కరను తీర్చిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక అకాడమీ వారును, ఆంధ్రకర్త శ్రీ శర్మగారును, పీఠికా రచయిత శ్రీ అప్పారావుగారును ఆంధ్రుల కృతజ్ఞతకు ఎంతయు పాత్రులు.

ఇందలి విషయము

నృత్తరత్నావళి కేవలము నృత్య శాస్త్రమునకు సంబంధించినది. ఎనిమిది అధ్యాయములు, మొదటి నాల్గింటిలో భరతమతాను సారమైన మార్గ నృత్యమును, తర్వాతి నాలుగధ్యాయములలో దేశినాట్య సంప్రదాయమును వివరింపబడినవి, మార్గపద్ధతి వివరణము చాలవఱకు గతాను గతికమేయైనను జాయసేనాచరికత కలదు దేశివిధానమున లెక్కలేని విషయములు చెప్పబడినవి. దేశిస్థానకములు, ఉత్పల్లికరణములు, భ్రమరులు, దేశిపాదములు, పాటమణుల, చారులు, లాస్యంగములు, గజభేదములు, పేరణిమున్నగు 15 నృత్యభేదములు శిక్షాపద్ధతి, వాద్యపద్ధతి, నర్తకీ నర్తక ముఖరి—వ్రతిముఖరి—వాద్యబృంద బృంద—ముఖ్యగాయక సంప్రదాయాది లక్షణములు, నృత్త నృత్యమండప లక్షణములు ప్రవేశాగరము, సభాపతి, సభ్యుల లక్షణములు నేపథ్య విధానము, బృంద విన్యాసము, వాద్యముల మేళవంపు, నృత్య ప్రారంభము, తెరలు, నర్తకీ నర్తక బహుకరణము—అతి వివరముగా కలదు.

గ్రంథము పూర్తిగా నృత్యమునకే సమర్పితమనుట నష్టము. ఇది నర్తకవిధముల విశిష్టమైన ముద్రణము. అనువాదకులు శ్రీ రాఘవల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు ఎంతటి గానకళా ప్రవూర్ణులో అంతటి సాహిత్య విద్యాప్రవూర్ణులు, నరనరచనాధురీణులు, ప్రియవాక్తములు. వారి యనువాదమును గుఱించి ఎంతయైనను మెచ్చుకొనవలసినదే గాని రెండవ మాటకు అవకాశము ఉండదు. ముద్రణ తిధానము కూడ ముచ్చటగా నున్నది. పుటలలో ఎడమవైపు సంస్కృత మూలమును కుడివైపు తెలుగులో సరిగా ఆయా శ్లోకములకు వచనాంధీకరణమును ముద్రించినారు. సందేహములను ఎక్కడి కక్కడ మూలముతో పోల్చి తీర్చుకొనుట కనుకూలము ఈ పద్ధతి. మూలము ఇప్పొల్లవఱకు సరియైన సేత సరిష్కారము లేకయుండినది. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథ భాండాగారమువారు, (O M S Library) డాక్టర్ వి. రాఘవన్ గారి పరిష్కరణముతో రెండేండ్ల క్రింద ముద్రించి

మేలొనరించిరి. సరియైన ప్రామాణిక లిఖిత ప్రతి లేనందువలనను గ్రంథసౌతమున, సందిగ్ధములును మెండుచి యుండినందువలనను, సంగీత నాటక అకాడమిగారు వదేండ్ల క్రితమే దీనిని ముద్రించదలచి యుండినను, శ్రీ అనంతకృష్ణ శర్మగారి సలహాపై రాఘవన్ గారి ముద్రణమునకు కాచుకొనియుండి తర్వాతనే తమ కృషికి పూనుకొనుట వీరి సౌజన్యమును వేనోళ్ల చాటుచున్నది. శ్రీ రాఘవన్ గారు శ్రీ శర్మగారి రన్నట్లు 'సుగృహీత నామధేయములు,' తాళపత్రాదికములను కూలంకషముగా పరిశోధించి, నాణ్యమైన సంగీత నాట్య విషయములందలి తమ దీర్ఘకాలనుభవముతో సుదీర్ఘమైన చారిత్రక విషయములతోడి ఉపోద్ఘాతముతో, సతభేదముల సూచికలతో ప్రామాణికమైన ముద్రణమును వెలివరించిరి. పితృవంశమును పరిశీలించు గుణగ్రాహియునైన శ్రీ శర్మగారు రాఘవన్ గారి సంగ్రహమును చక్కగా పరిశీలించి పెక్కింటిని ఆమోదించి, అమల సచ్చని వానిని అధోజ్ఞాపిత లలో హెచ్చరించి, ఎక్కడ పెంపకములేక, మూలమునకు చేర్చుగా, నేర్పుగా, సులభతైలిలో అమల దించినారు.

ఈ స్మృత రత్నావళికి మఱియొక యాంధ్రానువాదము, సైదానితో సమకాలికముగా, వేడివేడిగా 1971 లో వెలువడుట కూడ ముహూపమా. అగి శ్రీ జమ్మలమడక మూలమున శర్మగారు రచించి శ్రీ ముళ్లపూడి తిమ్మరాజుగారు (తణుకు) ప్రచురించినది. వీరు కూడ డాక్టరు రాఘవన్ గారి పరిష్కృత ముద్రణమున కెదురు చూచినారే. వీరి ముద్రణము డెమ్మో సైజులో శ్లోకము క్రింద వివరణ రూపమైన యనువాదముతో నున్నది. ఇంచుమించు నమకాలికముగా ఈ రెండనువాదములు వెలువడుట వస్తు గౌరవమును, దానినిది మర యక్కఱను వేనోళ్ల చాటుచున్నది. 'స్మర్తవ్యా వక్షతే విద్యా' అన్నారు పెద్దలు.

శ్రీ డాక్టర్ పోణంగివారి సీతక అకాడమి ముద్రణమునకు తలపూనికము వీరు భరతనాట్యాది శాస్త్రమును గూర్చి కొన్నియేండ్లునుండి పరిశోధించువారిలో అగ్రగణ్యులు. అనంతకృష్ణ శర్మగారివంటి పెద్దలే, తమకు ఆరోగ్యము, వ్యవధి చాలనందున వీరి సీతకకు ఆశపడిరనగా ఎంతటి పరిశోధకులో వేరుగా

చెప్పనక్కరలేదు. నృత్య కళ, అంగికాభినయము స్మృత-నృత్య-నాట్యముల సూక్ష్మ సూక్ష్మ భేదమును, నాట్యకళా చరిత్రమును, భంతాది పూర్వ రచయితలు జాబుచేయుక్కః శిష్యులే, ఆంధ్ర నాట్యరంగములు మున్నగు బహువిషయములను డెబ్బది పుటలలో సోదాహరణముగా వివరించుచున్నారు.

సందిగ్ధములు

కాని లోకమునకు ఎక్కడికి తప్పి. ఎవరెంత వివరించినను, ఎన్ని కొత్తని చెప్పినను అభిప్రాయ భేదములకును, సునారలోచనకును సూతనాంశముల సేరరచనమునకు అనకాశము శోకుండజేయుట దుర్వృత్తము. న్నాట్యమునకి వాకు తోచిన వానిని హెచ్చరించుచున్నాను.

ఈ స్మృత రత్నావళి స్మృతము లేక వట్టి నృత్యముకాదా సామాన్యమైన పరిభాషలో నాట్యమును మాత్రమే చెప్పట కుద్దేశించబడినది. ఇందు సంగీత కావ్యనాటకాది విషయములకు బొత్తిగా చోటు లేదు. శ్రీ మూలమున శర్మగారు తమ ముద్రణోపాధ్యాయమున చెప్పినటు - 'ఈ స్మృత రత్నావళి అంగికమునె వివరించినది' వాచికమును ప్రతిపాదించలేదు. రస భావమును చెప్పలేదు. కావ్యనాటక రచనా ప్రక్రియలను జాపలేదు. భరతరామలీలో నపేక్షితములను జెప్పితివని జాప వయనెను; ఆ గ్రంథము లభింపలేదు...దేశివృత్త నిరూపణమే ప్రాధాన్యము వహించును. అయినను మార్గరీతి యుపేక్షితముగాదు. అపేక్షితమైనంత సమీక్షితమైనది.'

గ్రంథముయొక్క రచనా విధానమును చూచిన స్మృతమును తెలిసికొన గోరువారికి రచయిత చెప్పని విషయములు స్మృతశాస్త్రమందు చేరవనియు, వానికి ఇతర శాస్త్రములు చూడవలసివచ్చనియు రచయిత యభిప్రాయముగా స్ఫురించు చున్నది. స్మృత-నృత్య నాట్యపదములనుగూర్చి ప్రాచీనుల భిన్నాభిప్రాయములను చర్చించి శ్రీ అప్పారావుగారు ఇట్లు వ్రాసినారు 'ఇంత వృష్టముగా స్మృత నృత్య నాట్యములు నిర్వచింపబడినను గ్రంథములందు లోకవ్యావహారికమున నివి నృత్య స్తముగా ప్రయుక్తములగుచు వచ్చినవి.' అని కాలి

దాసునే ఉదాహరించినారు. 'నాటక ప్రదర్శనమును సర్వమందుకూడ వాడెను' అన్నారు. 'నాట్యమువలెనే నృత్యముకూడ రసస్పృహకమే యనెడి నత్యమును తెలుగు కవియగు నన్నెచోడుడు గుర్తించియుండుట స్మరణీయము' అని కుమార 9 ఆ-38 పద్య ఉదాహరించి 'కావున నృత్యముకూడ నాట్యమువలెనే రసవ్యంజకమునుట వృష్టుము. ఇప్పట్లు గుర్తించ వలసిన విషయ మొకటి కలదు నృత్యము భావాభివ్యక్తి పీఠముగుటవేత గాత్రవిక్షేప మాత్రమై తాళలయ్యాశ్రితమగుచున్నది. గాత్రవిక్షేప విషయమున నృత్య నృత్యములు రెండును సమానములే (సంగీత రత్నాకరము మదాహరించినారు) కాని నృత్యము భావ పీఠముకాగా నృత్యము అభినయోత్పత్తివది. (ఈ యర్థమునందే నృత్యమును కేవలము అభినయము అని కూడ వ్యవహరించుట కద్దు.) నృత్యమున శుష్కాకరములు ప్రయుక్తములుకాగా నృత్యమున సాహిత్యము (గేయాదులు) ప్రయుక్తమగుచున్నది. ఇంక అభినయము విషయమున నృత్య నాట్యములు తుల్యములు. కాని నృత్యము ఆంగికాభినయ ప్రధానముకాగా నాట్యము సాత్వికాభినయ ప్రధానమును కళాత్మకమును అగుచున్నది.. అయినచో, జాయన యే రచించిన 'నృత్య రత్నావళి' నృత్యమునకు శాస్త్రవగా, నృత్యమునకు శాస్త్రమే? అని ప్రశ్నించుకొని శార్ఙ్గ దేవుని అనుసరించి "శాఙ్గ దేవుడు ఒక్క ఆంగికాభినయము (గాత్ర విక్షేపము)ను గూర్చియే వివరించియున్నాడు. ఇక జాయనకూడ ఒక్క ఆంగికాభినయమును (గాత్రవిక్షేప మాత్రమైన నృత్యము) గూర్చి మాత్రమే అధికముగా చెప్పెను. అందుచేతనే తన గ్రంథమునకు నృత్యరత్నావళి అని పేరు పెట్టినాడు' అని సమర్థించినారు.

అంతదూరమెందులకు? జాయనయే ఇందు ప్రథమాధ్యాయమున నాట్యవత్తరణమునుచెప్పి నాట్య లక్షణమునుచెప్పి, చతుర్విధాభినయమును నిర్వచించి 'ఇదానీం ప్రకృతం నృత్యం' అని నృత్యమును నిర్వచించి నృత్యమును 'గాత్రవిక్షేపచారిత్రాత్ నృత్యే

బహుళమాంగికమ్' అని వీని మార్గదేశి భేదములను చెప్పి, నృత్య నాట్యాధికములను చెప్పి-

'గీత వాద్యాది మిలితం లయమాత్ర వమాత్రయం అంగవిక్షేపణం నృత్యం భవేదభినయోజ్జితమ్'

అని ప్రకృతమును నిర్దేశించి దేశియందు 'చిద్ర ప్రచ్ఛాదన ఫలం' పరిపాత. అన్నాడు. ('నాట్యాభినయములలో గలుగు కొరతలను కప్పిపుచ్చుట దాని (నృత్యముయొక్క) ఫలముగదా. ఇది దేశియని ప్రసిద్ధమైనది?—అనువాదము) మఱి మార్గనృత్యము నాటవేదమునుండి వెనువడినదని జాయన అన్నాడు. అప్యారాధ్యుగారు జాయన వాక్యమునే ఉదాహరించియుండదు.

ఒక ముఖ్య విషయము - జాయన శార్ఙ్గ దేవుని పేరెత్తడు. ఇరువురును సమకాలికులు 'ఏ గతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరేగదా!' జాయన గణపతి దేవుని కాలమున క్రీ. శ. 1253-54 లో రచించెను శార్ఙ్గ దేవుడు 1247 లో గణించిన యాదవ సింఘుల దేవుని యాస్థానివాడు. గణపతి ప్రభువు కౌమార దశయందే ఈ విద్యయుండు జాయనను ప్రవేశపెట్టి ఇప్పుడు సేనాపతియై వరుసునిండి ఈ గ్రంథము రచించియుండును. కాబట్టి చాల వరకును ఇరువురును ఏకకాలముందుండినవారే. ఒకపాటి స్వర్గకూడ ఉండినదేమో!

ఇప్పుట ఒక సందేహము. గ్రంథముపేరు నృత్య రత్నావళిగానుండు నృత్యమున మార్గదేశి భేదములను రచయిత ప్రస్తావించుచుండ, ప్రధాన విషయము నృత్యముగా నగవడుచుండ 50 శ్లోకమున 'ఇదానీం ప్రకృతం నృత్యం' అని కనబడుచున్నది. ఇన్ని నృత్యం అనుటకు సారపాటుగా నుండునా? అనువాదకు లిరువురును నృత్యమనియే అనుసరించినారు. మఱి 'చిద్ర ప్రచ్ఛాదన ఫలం' దేశికిమాత్రమేనా? మార్గనృత్యమునకు అక్కరలేదా? నాట్యమందును అభినయమునందును కలుగు కొరతలను నృత్యము కప్పిపుచ్చుట యవగానేమి యభిప్రాయమో. ఇది చెప్పిన శ్లోకము 54

అది యగుచునే 'అస్మావర్యా మృదానీశః' అను
55 వ శ్లోకమున్నది. మృదానీశునికి స్మృతికి వచ్చి
నది సృత్తమంతయునా లేక దేశి సృత్తముమాత్రమా?
సృత్తము అనలు శివుఁడే గదా. దేశివికూడ అతనికి
అంటగట్టు ప్రయత్నమా? పైగా నాట్యవేదముమండి
వెలువడినది మార్గమన్న వెంటనే సృత్తలక్షణము
చెప్పి తర్వాత దేశి సృత్త లక్షణము చెప్పబడేత 51
శ్లోకమునుండి 55 వఱకుగల శ్లోకముల వరుసలో
ఏదో తారుమారుకూడ నుండియుండునా యని తోచు
చున్నది. 'గాత్రవిక్షేపణార్థత్వాత్ సృత్తే బహుళ
హాంగికమ్' అని రాళ్లపల్లి వారనగా 'సృత్తే' ప్రియ
మన జమ్మలమడుకవారు 'సృత్యే' అని గ్రహించినారు.
పైగా 'సృత్యమనందు అంగికాభివయము బహుళముగా
నుండును. గాత్రములు అవయములు వాని విక్షేపము—
ఇట్టి సృత్యమును' అని వ్యాఖ్యానించినారు. చూడగా
నిచ్చట పాఠములును శ్లోకముల వరుసయు కొంత
గందరగోళమునకు తావొసంగినవి. అప్పారావుగారి
వివరణము (పైన ఉదాహరణము)చేత ఇట్లుండనని
తోచుచున్నది.

'ఇదానీం ప్రకృతం సృత్తం
యదా లక్షణ ముచ్యతే
భవేత్ భావాశ్రయం సృత్యం
పదార్థాభి నయాత్మకమ్.

గీత వాద్యాది మిలితం
లయమాత్ర సమాశ్రయం
అంగవిక్షేపణం సృత్తం
భవేదభినయోజ్ఞితమ్

గాత్ర విక్షేపణార్థత్వాత్
సృత్తే బహుళహాంగికమ్
వివిధేన విలాసేన
క్షేపావిక్షేప ఇన్యతే

నాట్యే(ప్ర)వ్యాభివయే చిత్ర
ప్రచ్ఛాదన ఫలం హితత్
ఏ తద్దే శీతి విఖ్యాతం
తతద్దేశజనేచ్ఛయా

నాట్యవేద ప్రవృత్తత్వాత్
మార్గితత్వాత్ మహర్షిభిః
సద్విః సంచారి తత్వాచ్చ
మార్గమాహారిదం బుధాః

అస్మావర్యో మృదానీశః
ఋతః సంధ్యాను సృత్యతా
మయాసీదం స్మృతం సృత్తం'
ఇత్యుక్తం చంద్రమాలినా

సృత్యం శ్రీ గదితాదిస్యాత్ నాట్యం
తన్నాట కాదికమ్.

ఈ చివరి పంక్తి 52 వ శ్లోకమున మూడ
వదిగా నున్నది. ఎటను ఇమడదు. రచయిత సృత్త
రత్నావలి వ్రాయుచున్నానని వరికి నాట్యావతారమును
నాట్య లక్షణమును చెప్పి, చతుర్విధాభినయములను
వివరించి ప్రకృతము సృత్తముగాన సృత్త లక్షణము
ప్రారంభించి సృత్తసృత్య భేదమును 50 శ్లోకమున
చెప్పినందువలన ఉదాహరణమువంటి ఈ పంక్తి 50 కి
తర్వాత కుదురునేమో. తర్వాతి 'గీతవాద్యాది' మొదలు
కొని 'అంతయు సృత్తమును గూర్చియే గదా. జాయప
మార్గదేశి సృత్తములను రెంటిని చెప్పినాడు.

జాయప వట్టి ద్వ్యస్నును గుఱించియే వ్రాసినా
డనుట స్పష్టము. కాని ఇతడు ఒక్క అంగికాభినయ
మును మాత్రము గ్రహించి 'వాచిక సాత్త్విక ఆహో
ర్యము'లను విడిచియుండినయెడల నేపథ్య రచన
యెట్లు? నటీనటుల వేష రచన ఎట్లుండెడిది?
మామూలుగా సింగారించుకొనుటయూ లేక ఒక రూప
రచన (వేషము వేసికొనుట)యూ? పాల్కురికి సోమ
వాధుని శివతాండవ వర్ణనలో శివుని తాండవమూర్తి
కవణడుచున్నదిగదా, ఆ వృత్తమును ప్రదర్శించు వారు
వాచిక సాత్త్వికములను వదలినను ఆహార్యమును
ఎట్లు వదలుదురు. శివతాండవమూర్తికి తగిన రూప
రచన యుండదా? అట్లే అధ్యాయ 7, శ్లో 162—
163 లో సర్వకీ లక్షణమును చెప్పుచు జాయప—

'కల్యాణకటకే పూర్వం భూతమాత్య
మహోత్సవే

సోమేశః కౌతుకాత్ కాంచిత

భిల్లి వేషముపేయషి'

అనుటచేత వివిధ భూమికా ధారణ ముండియుండవలెను. 'నృత్యంతి మధగాయంతి' అనుటచేత ఇది నృత్యము కాదు నృత్య మందున్నా యన్న గోఁడీతి నృత్యమున కిది ఉదాహరణము —దేశి నృత్యము— చూడగా వట్టి అంగవిక్షేపమాత్రము కాదు గాన ఒక పాటి స్వాతంత్ర్యము నర్తకుల కుండెడిదేమో! లేక పోయిన రచయితకు స్వవచోవ్యాసూతము కలుగును గదా. కాబట్టి నృత్యము వట్టి అంగకముతో నిలవలేదు. ఇట్టి వానిలో రసభావాదు లేని యుండవు? మఱియొక ప్రశ్న. ఈ నృత్యములకు ఆధారమేమి, ఇవి వేని వాక్రయించి యుండును? ముఖ్యగాయకుడు పాడు గీత ప్రబంధములు కనుగుణముగా గదా నృత్యము ప్రవర్తిల్లవలెను. రసదృష్టులు, స్థాయిభావదృష్టులు. సంచారి దృష్టులు, ఇత్యాదు లిందుటచేత రసోత్పత్తి తప్పదు. నాటకములలో నెట్లున్నను నృత్య నృత్యములలో శరీరావయవములు స్ఫుటముగా కనబడనట్టి ఆహార్యముండవలయునుగదా, లేకపోయిన ద్రవ్యము దేనిని చూచి ఆనందింతురు. శాస్త్ర నిర్వచనమునకును లోకాచరణమునకును ఇంత భేదముండుటచేతనే కాబోలు మహాకవులు కూడ ఈ పదములను వ్యత్యస్తముగా ప్రయోగించినారు.

వ్యత్యస్త ప్రయోగములు

మనకు చరిత్ర గ్రంథములు లేవు సరిగదా చరిత్రక దృష్టికూడ బొత్తిగా లేదు. రసానుభవమునకు, గ్రంథార్థము, స్వరస్యము వీనిని గ్రహించుటకు చరిత్ర విందులకను అలక్ష్యము కూడ కలదు. ప్రతి విషయమునకును ఉత్పత్తికి కారణము పరమేశ్వరుడు. ఈశ్వరుడు కథలు చెప్పుటలో చాల సమర్థుడు. ఈ కల్పిత పౌరాణికోత్పత్తి గాధలవలన ప్రాచీనులే పాఠపడి పెక్కు గౌరవగోళము లేర్పడినవి. సంగీతము ముందా నాట్యము ముందా? నాటక మెప్పు డేర్పడినది. భరత నాట్యశాస్త్రము బ్రహ్మ నిర్మించినదట. పంచమ

వేదముట. అట్లయిన మహాభారతము గతి యేమి? అదియు పంచమవేద మనియే అన్నారు. రెండు పంచమ వేదములా? దీని కేమర్థము. ఎట్లు సమన్వయము. మనకు సంగీత గ్రంథములు వేరు, తాళిలయోదుల గ్రంథములు వేరు, నాట్యగ్రంథములు వేరు. కావ్య నాటకాలంకార గ్రంథములు వెవ్వేరు. పరస్పరాశ్రయము లైన యీ శాస్త్రములను వెవ్వేరుగా వారువారు అభ్యసించుచుండినందువలన శాస్త్రకారులును గ్రంథములను వెవ్వేరుగా వ్రాయవలసి వచ్చినది కాబోలు. విద్యలు సాధించుచుండినవారు ఏదో ఒకదానిలో నిష్ణాతులు. అన్నియు కూలంకషముగా ఎఱిగిన సూత్రధారుల పంటి పండితులు నూటికో వెయ్యింటికో ఒకరు.

శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రలో గాంధర్వవేదమును గుఱించి వ్రాసినది ఇప్పట్లున స్మరణార్హము. —'గీతం వాద్యం తథా నృత్యం త్రయం సంగీత ముచ్యతే' అను నది సంగీత లక్షణము. (గాంధర్వం త్రివిధం గీతవాద్య నర్తన భేదతః) ఇందు నృత్యము వాద్యానుగమము, వాద్యము గీతానువృత్తి. అందుచేతనే గీతము ప్రధాన మగుచున్నదని సంగీత రత్నాకరకావ్యాదుల నిర్ణయము. పితామహుడు సామవేదమునుండి తొలుత గీతమును గ్రహించెనని వారి విశ్వాసము. గీతమనాది...గీతము నాదాత్మకము, నాదవ్యక్తియే వాద్యమనకు మూలము. ఈ గీతవాద్యములను రెంటిని నృత్యము అనుగమించును. అందుచే నీ మూడును నాదాదీనము అనుటయు విదితము. అట్టి యీ నాదము అపాతము అనాపాతము అని ద్వివిధము. దీనివలన శ్రుతియు, దానివలన స్వరమును, దానివలన రాగమును, దానివలన గీతమును నృత్యము లగును గావున గీతమునకు నాదమే యాత్మ యనియు మూలాధారమనియు దలంపబడుచున్నది. తదాత్మకమైన గీతము నధికరించియే సంగీతశాస్త్ర మునిర్మించినది. ఆ గీతమునకు వాద్యనృత్యములు సహకారులు. అందుచే నీ మూడును సంగీత శాస్త్రమున కవలంబములైనవి.'

సకల విషయములను చేర్చి కూర్చిన అధునిక

పాత్య గంధమునంటి భరతనాట్యశాస్త్రము (ప్రస్తుతము లభ్యమగు గంధము) ప్రాచీనమేగాక మొదటిది, అన్నిటికిని మూలాధారమును భ్రమయే సకల వృత్తానములకును మూలకారణము. అట్లు ఒక్కటిగా మండి ఒకటిగా అవిర్భవించి తర్వాత విడిపోయి విభిన్న శాస్త్రములుగా వృద్ధి నందినవనుట పరిణామ దృష్టికి విపరీతము 'సృత్త'ము అనాది, పరమేశ్వర సృష్టి, అంగవిక్షేపాత్మకమైనది, నాట్యము బ్రహ్మ సృజించినది అర్థ ప్రదర్శన సాధనము. నాట్యమును చూచి శిష్యుడు రెంటిని కలిపెను. ఈ కలయికయే 'సృత్యము' మొదలైన కథలు వానివాని పుట్టుపూర్వోత్తరములను మరచిపోయి కల్పించుకొన్నవి. సృత్తమును కల్పించిన పరమేశ్వరునికి నాట్యమును కల్పించు మహిమ లేకపోయినదా, లేక బ్రహ్మయే సృత్తము వెలగినవాడు రెంటిని కలుపు జ్ఞానమో ధైర్యమో లేనివాడా? ఇన్నయు పుక్కిడి పురాణములు. భరతనాట్యశాస్త్రము మూలరూపమును కోలుపోయి తర్వాతి చేరికలచేత ఎంతో రూపహీని నందినది. కాశ్మీర శైవులు పరమేశ్వరుని తెచ్చిపెట్టినారు. రససిద్ధాంతాదులు తొలుత లేనిని తర్వాత ఎక్కియుండవలెను. సంగీతవృత్త సృత్యనాటకములు వికాల భారతమున భిన్నప్రాంతములలో భిన్నరీతుల వృద్ధి నంది తర్వాత ఆలంకారికులును గ్రంథ రచయితలును వీనినెల్ల సమన్వయంప నారంభించి తమ కాయా కాలములలో ఉపలబ్ధములైన ప్రమాణములతో సిద్ధాంతములు వేసేవందున తలతోక తెలియని పరిస్థితి యేర్పడినది.

ఉదాహరణమునకొక చిన్నప్రశ్న. అమరకోశమందు నాట్యవర్గయందు దశరూపకములను గుఱించిగాని నాటకములందలి పరిభాష సమగ్రముగాని, వీలకానరాదు. నాట్య సంగీతాదుల గుఱించి అంత విపులముగా చెప్పిన అమరసింహాదు ఇవి విద్యార్థుల కక్కాటలేనవి తలంకనా? లేక అమరుడు వీని నెఱుగడనియందుమా? అంకమును మాటగాని, నాటకరంగమందలి యవనికగాని ఏదియు కానరాక పౌపుట ఆశ్చర్యము! సృత్త సృత్య నాట్య నాటక భేదములను

బొత్తిగా చెప్పడే! భరతనాట్య శాస్త్రమందలి విషయములు ఎన్నో లేవు. భరతునికన్న ముందువాడా అమరుడు? ఇంతెందులకు బలరాముకన్నాడుగాని దశరథరాముడే కనబడడే!

నాటకము-దశరూపకాది సంగీత సృత్యములకు త్యాజిదిగా పరిణామమంది యుండవలెను. ఒకపాటి కావ్యమార్గమేర్పడిన పదన, నాట్యపరిభాషను స్వీకరించి కౌవ్యమార్గమున విభిన్న ప్రాత్రోచిత భాషా సమాశ్రయమైన నాటకము దేశమందు ఏర్పడి యుండవలెను. లౌకిక సంస్కృతము చక్కగా నెలకొన్న తర్వాతిదిగా నుండును. కావుననే దీనిని, అనగా నాటకమును, మనవారు సంగీత సృత్యశాస్త్ర గ్రంథములో చెప్పక కావ్యాలంకారాదుల చేర్చిరి. విద్యానాధుడుగాని విశ్వరాధుడుగాని సంగీత సృత్తములకు స్థానము కల్పింపలేదు.

మన వండితులు చారిత్రక పౌర్వాపర్య దృష్టితో వీనినెల్ల సమన్వయించిన యెడల పెక్కునూతనాంశములు గోచరింవగలవు.

జ్ఞాన సేనా పతి

గ్రంథకర్త ఆంధ్రుడనుటకు సందేహము లేదుగాని ఈ నాట్య ప్రక్రియలలో ఆంధ్రుల స్వాతంత్ర్య ప్రక్రియ లెంతవఱకు అమనది పరిశోధకులకు విషయము? నందికేశ్వరుడు ఆంధ్రుడనియు, భరతముని ఆంధ్రులను పేర్కొనుచున్నాడనియు మనము సంతోషించుట మంచిదేకాని ఇతర దేశముల, జాతుల ప్రభావము మనమీద బొత్తిగాలేదని తలంచుట పొరపాటు. జ్ఞానసయు శార్ఙ్గ దేవుడును సమకాలికులని మనముముందే గ్రహించితిమి. ఇరువురకును చాల పోలికలు కనబడుచున్నవి గదా. ఇరువురకును ఉమ్మడిగా వేరొక మూల గ్రంథముండనేమోయని శ్రీ అప్పారావుగారు తలంచుట పమంజనమే. కాని ఇప్పటికూడ కొంత చరిత్ర చూడవలెను. కాకతీయులకు మహాదేవగణపతి చక్రవర్తుల కాలముమండి మైత్రియేగాని విరోధము లేదు.

తత్సార్వముండిన నైరముపోయి చెరసాలలో నుంచ బడిన గణపతిని యాదవులు స్నేహభావముతో వదలి పెట్టినది స్మరణార్హము. ఈ కాలమున మహారాష్ట్ర లెందరో ఆంధ్రదేశమునకు వలసలువచ్చి ఇప్పటనే నిలిచిపోయిరి. వారివలన అనేక సోపాన వాఙ్మయ ప్రక్రియలు మనకు సంక్రమించినవి. అట్టివానిలో ఉదాహరణ వాఙ్మయ మొకటి అనియు, బొత్తిగా చారిత్ర కజ్ఞానముగాని పరిశోధనా పద్ధతినీ ఎఱుగని శుష్కాంధ్ర పండితులు శ్రీ నిడుదవోలు వెంకట రావుగారు దీనిని గుర్తింపలేదని, నేను ఆంధ్రవ్రతక ప్రమాది ఉగాది సంచికలో నొక వ్యాసమున విశదీకరించి యున్నాను. తిక్కన సోమయాజి ఈ జాయపకు సమకాలికుడుగదా. నిర్వచనోత్తర రామాయణమందలి ప్రస్తావములచేత నాటికే మహారాష్ట్రులు వచ్చి యున్నారని తెలియుచున్నది. ఆరెమరాటీలు, మాయల మరాటీలు మొదలైన కథలు, వానిలో ప్రస్తావించిన బడిన గండికోట, పానుగల్లు, బాలనాగమ్మ కథలు ఇవన్నియు ఈ సంబంధమునే తెలుపుచున్నవి. మరాటీలకే ఆరెలని పేరు అలియ రామరాయలు ఆరెపిటి వంశస్థుడు.

మహారాష్ట్రలవంటివారే, ఇంచుమించు, కల్యాణీ చాళుక్యులు, ఇంకను ఒక మెట్టు ముందరికి పోయిన మహారాష్ట్రలకుముందే కల్యాణీ చాళుక్యుల కాలమున సాంస్కృతిక సంబంధములు ఉండినవనుట విశదము. గోండ్లీ సృత్యము మహారాష్ట్ర లది. మనకు ఓరుగంటిమీదగా సంక్రమించి నాచర సోపాన ప్రవాహదుల ప్రకంఠం నందుకొన్నది. 'తెరలెత్తి... వరుణుండు గొండిలి పరిధిల్ల' (ఉ హరి. 4-216) 'తనకీర్తి నరక్తి పునఃతర బ్రహ్మాండ భవన భూమల గొండ్లీ పరిధిల్ల' (శృంగర నైషధము) కాని గొండిలి మహారాష్ట్రలది కాదేమో! గొండలదేశ మొకటి ఉండినట్లు, దానిని పాలించుచుండిన వారు తొలుత మాళవ పరమార భోజమహారాజు వంశస్థులైనట్లు, ఆంధ్ర కర్ణాటక ప్రాంతములకువచ్చి ఇప్పటనే నిలిచి పోయినట్లు శాసనములచేత తెలియుచున్నది.

కల్యాణీ చాళుక్య ప్రభువు ఆజవ త్రిభువన మల్ల విక్రమాదిత్యుడు (చాళుక్య), పరమార భోజ మహారాజు మరణానంతరము ధానగరమున అరాజక మేర్పడగా, తన్నాశ్రయించిన రాజకుమారునికి రాజ్య మిప్పించెను. ఈ కుటుంబమునాడైన జగద్దేవునికి తర్వాత తెలంగాణములో కరీంనగరుజిల్లా వేములవాడ ప్రాంత రాజ్యమును, నల్లిసాయిరెనును, పామంత రాజ్యముగా నిచ్చెను. ఈ జగద్దేవుని తండ్రి ఉదయాదిత్యుడు. వాని తండ్రి గోండల క్షోణిపాలుడు (చూ. తెలంగాణ శాసనముల, కొలనుపాక శాసనము)

'భోజః కవీశ్వర మరోదపాకల్ప భూజః

.....

నమవినయ విలాసో శౌర్యలక్ష్మీ నివాసః

శుభ విభవ విలాసో గోండల క్షోణిపాలః...

భోజానికి సంతతిలేదు. ఈ గోండలుడు జ్ఞాతిగా మండవలెను.

బాల్యమునుండియు విద్యనేర్చిన జాయపవీరాద పరిసరముల ప్రభావము తప్పదు. ఇతడు ప్రాచీనుల గ్రంథాదులనుండియు గురువులనుండియు గ్రహించినదేగాక తన కల్పనలను 'వయం, మన్మతమ్, స్వయం మన్యామహే...' ఇత్యదులచే తెలిపినాడు. దేశమందు సృతమెంత ప్రకాశించినదో కాకతీయ శిల్పము చాటుచున్నది. ఆర్యా వర్త, మాళవ, కల్యాణీ చాళుక్య మహారాష్ట్ర యాదవ సంస్కృతులు ఓరుగంటికి చేరుకొన్నట్లే తమిళదేశమందలి సృతముకూడ కనబడుచున్నది. తమిళ సృత్యమైన శిందు (ఏందు) ఇందులో 'చింతు'గా కనబడుచున్నది. వీనివన్నిటిని సమన్వయించి పరిశోధించి చక్కని వ్యాఖ్యను సంగీత నాటక అకాడమివారు వ్రాయించిన దేశేవకార మగును.

అనువాదమును గుఱించి మఱియొక మాట.

శ్రీ అనంతకృష్ణ శర్మగారి అనువాదము సకల విధముల ప్రశస్తమైనదని ఆదిలోనే చెప్పితిని. ఇట్టి మనోహర రచనలో పూవులు దిద్దుటలోనో అచ్చు

నకు శుద్ధప్రతి తయారుచేయుటలో కలిగిన కొన్ని
పారపాటుల వంటివి దొరలినవి. అధ్యాయ 1—
శ్లోకము 14.

జిత్వా శౌర్యేణ వృద్ధ్యం
జలనిధి రశనాం, సుస్థిరీ కృత్యశోకం,
సంగీత స్వాపభోగే సకుతుక
మనసః స్వామినః శాసనేన,
తస్యాభీష్టస్య భావ్యవృణే
ముకురనిభం సృతతలీలాయితస్య
ప్రాజ్ఞోఽసౌ శాస్త్రమేతత్
రచయతి చతురం సృత రత్నావలీతి.

అనువాదము—‘ప్రాజ్ఞుడైన ఆజాయన, సము
ద్రములు మొలనూలుగాగల భూమినంతయు శౌర్య
ముచే జముంచి, శోకమును స్థిరపరచి. సంగీతానుభవ
మునకు వేడుక పడిన ప్రభుని యాజ్ఞచే, ఆయనకు
మిగుల ప్రിയమగు సృతతలీలకు రత్నదర్పణము
వంటి చదరమైన యీ శాస్త్రమును ‘సృత రత్నా
వళి’ అను పేర రచించుచున్నాడు.’

ఇచ్చట ‘చతురం’ అనుటకు అనువాదమున
‘చదరమైన’ అని యున్నది. చతురవనగా చాతుర్య
ముతో కూడిన, నేర్పగల అని సామాన్యముగా అర్థ
మగును. చదరమనగా చౌకమైన, నలుచదరమైన,
చతురస్రమును నిత్యాద్యర్థ మగును. ఇది ఎట్లు పడి
వదో, ఒకవేళ చతురమునకు రాయలసీమ ప్రాంతము
లలో చదరమును మాండలిక పదము కలదేమో!

అధ్యాయ 2—శ్లోక. 40.

‘యాత్యాకుంచిత వక్ష్యాగ్’ అను దానికి
‘తుది రెప్ప వెండ్రుకలు కొంచెము ముడుచుకొని’ అని
యనువాదము. రెప్పల తుదలు గదా వక్ష్యాగ్ములు.
వానిని వదలి వెండ్రుకలను మాత్రము ముడుచు
కొనుట నాట్యమున సాధ్యమా.

అధ్యాయ 2—శ్లోక. 162.

కిముధత్తే శ్రియం జాతు
మధు పుష్పాయుధం వివా

సూర్యోదయం వినా పద్మం
విభవో యావనం వివా.

అను—‘కామము లేక మద్యము, సూర్యో
దయము లేక పద్మము, తారుణ్యము లేని శృంగార చేష్ట
లును ఎవ్వడైన అందగించునా?’ ఇచ్చట శ్రీ మాధవ
రామ శర్మగారు ‘మన్మథ భావము లేకన్న మధువు
శోభా సంపాదకము కాగలరా?’ అని అనువదించినారు.
(పుట 107) ఇచ్చట మధువనగా వసంతబుటవని
తోచుచున్నది.

అధ్యాయ 2—శ్లోక. 190 శ్

‘చపేటే తాలికాయాం చ స్వా ద్వరాభయ
దానయోః’ ‘అరవేటిపెట్టు, వరము నిచ్చుట, అభయ
ప్రదానము..’ ఇందు తాలిక వదలిపోయినది.

వీనినెల్ల ‘ముఖ్యమైన సరసింపు’లలో నూదించి
యుండదగును. కాని ఎంత యని ఈ వృద్ధాశ్రమున
శ్రీ శర్మగారు శ్రమ పడగలరు. ఇంతమాత్రము వారు
చేసినదే మహావికారము.

—శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

చిలకమర్తి—లక్ష్మీనరసింహము

(రచన : శ్రీ మొదలి నాగభూషణశర్మ.
డెమ్మి సైజు 99 పుటలు. వెల సాదా ప్రతి
2 రూ. గ్రంథాలయ ప్రతి రూ 4. ఆంధ్రప్రదేశ్
సంగీత నాటక అకాడమీ ప్రచురణ, కళాభవన్,
హైదరాబాదు-500004.)

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు
గ్రంథాలు ప్రకటిస్తున్నట్లే సంగీత నాటక అకాడమీ
వారు కూడా సంగీత నాటకాదులకు సంబం
ధించిన ఉత్తమ గ్రంథాలను ప్రకటిస్తూ ఉండడం
ముదావహం. వారు ఈ వరకే సంగీత రత్నాకరం,
సృతరత్నావళి మొదలైన గ్రంథాలను ప్రకటించారు.
ఇట్టి శాస్త్రీయ గ్రంథాలతోపాటు నాటకకళాభి
వృద్ధికి దోహదం ఇచ్చిన తెలుగు నాటకకర్తలను
గురించిన గ్రంథాలనుకూడా ప్రకటించాలని ఆకా

ఉనివాారి ఉద్దేశం. ఆ ఉద్దేశాన్ని అనుసరించే మొదట్లో సుప్రసిద్ధ నాటక రచయిత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారిని గురించిన యీ పుస్తకం వెలువడింది.

గత శతాబ్దం చివరనూ, ఈ శతాబ్దం తొలి సలభై ఏళ్లకుపైగా బహుముఖాల దేశసేవ చేసిన మహానీయుల్లో చిలకమర్తివారు ప్రసిద్ధులు. వీరు కందుకూరి— వీరేశలింగం పంతులుగారి అడుగు జాడల్లో నడిచి, ఆయనవలెనే వివిధ రంగాలలోను, ఉద్యమాలలోను గట్టి కృషి చేశారు. నవలలు, నాటకాలు, జీవిత చరిత్రలు, చరిత్రలు, ప్రహసనాలు రచించారు. నాటక సమాజం నడిపారు. సంఘం సంస్కర్తలైనారు. అధ్యాపకులుగా ఉండడమే కాకుండా వ్యయంగా విద్యాలయాలను నడిపారు, పత్రికలను స్థాపించి, నిర్వహించి, వానిలోని తమ రచనల మూలంగా ఎంతో ప్రబోధాన్ని కలిగించారు ఆయనను గురించిన యీ గ్రంథంలో జీవిత చరిత్రను గురించి తొమ్మిది పుటలూ, నాటకేతర రచనలను గురించి పందొమ్మిది పుటలూ ప్రత్యేకించబడినవి. మిగత గ్రంథం అంతా ఆయన దృశ్య రచనకూ నాటక రంగానికి సంబంధించినదే!

నాటకేతర రచనలను గురించిన శీర్షికలో చిలకమర్తివారి సాంఘిక, చారిత్రక, పౌరాణిక నవలలను గురించి, అనువాద నవలలను గురించి, కావ్య రచనను జీవిత చరిత్రలను, స్వీయ చరిత్రలను గురించి వివరంగా తెల్పబడినది.

‘సమకాలీన నాటకరంగం’ అనే శీర్షికలో— గత శతాబ్ది చివర, ఈ శతాబ్ది ప్రారంభంలోనూ జరిగిన ఆంధ్రనాటకరంగపు అనిర్వాచ్యాభ్యున్నతులూ, వివిధ పరిణామాలూ వివరించబడినవి. చిలకమర్తివారికి ఇమ్మానేని హమచుంతరాపు నాయుడుగారి మూలంగా నాటక రంగంలో ప్రవేశం కలిగిన విధమూ హిందూ నాటక సమాజ వృత్తాంతం, చిలకమర్తివారి సమాజయాజమాన్యం వివరించబడినవి. ఈ శీర్షిక

వెనకటి నాటక సమాజాల వృత్తాంతాలను స్మృతి పధానికి తీసుకు వస్తున్నది.

చిలకమర్తివారి దృశ్య కృతులలో స్వతంత్ర నాటకాలు, అనువాద నాటకాలు, ప్రహసనాలూ ఉన్నవి. వీటిలో ప్రహసనాలు సంఘంలోని దురాచారాలను విమర్శించడానికి మాత్రం ఉద్దేశించబడినట్లు తోస్తున్నది. నాటకాలలోకూడా అనువాద నాటకాల కంటే స్వతంత్ర నాటకాలే ఎక్కువ ప్రచారానికి వచ్చాయి. అందులోనూ గయోపాఖ్యానానికి ఉన్న ప్రసిద్ధి ఆ కాలంలోని మరి యే నాటకానికి రాలేదు. అందలి వరసలు కొన్ని ప్రబంధ పక్కిని ఉన్నా—అప్పటి సమాజానికి ఎబ్బెట్టుగా తోచేదికాదు. అందులోని ‘అల్లుడారమ్మని—’ మొదలైన పద్యాలు అబాలగోపాలం కంఠస్థమై యుండేవి. అందలి పాత్రపోషణను గురించి, కల్పించబడిన సంఘటనలను గురించి విద్యద్విమర్శకుల వాదోపవాదాలు బయలుదేరాయి. డాక్టర్ కేతవరపు రామకోటి శాస్త్రిగారు మున్నగువారి తీవ్ర విమర్శనలకు ఏతద్గ్రంథ రచయిత నాగభూషణ శర్మగారు ఇచ్చిన సమాధానాలు కూడా ఇందు ఉన్నవి. పరస్పర విరుద్ధాలయిన పండితాభిప్రాయాలకు ఇది గురి అయినా, పండిత, సామరథీకంలో మంచి ప్రచారం పొంద గలిగింది. దీనిని గురించిన విషయమే ఇందు విశులంగా ఉన్నది.

చిలకమర్తివారి భాసనాటకానువాదాలు వారి ప్రతిభా పాండిత్యాలకు తార్కాణాలు. అనువాదాల్లో తెనుగు మడికారాన్ని చొప్పించడం వీరి ప్రత్యేకత.

తెలుగు నాటకరంగానికి చిలకమర్తి చేసిన సేవను గురించి గ్రంథం చివర రచయిత ‘తెలుగుజాతి పునరుజ్జీవనంలో సంఘ సంస్కర్తగా ఆయన ఎంతటి ప్రముఖమైన పాత్రను నిర్వహించారో, తెలుగు నాటక పునరుజ్జీవనంలో కూడా అంతటి ప్రముఖమైన పాత్రనే నిర్వహించిన మహారథుడు చిలకమర్తి’ అని తమ అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించారు.

చిలకమర్తివారి జీవితాన్ని గురించి, ఆయన నాటక జీవితాన్ని గురించి వివరించడానికి ఆయనతో

గాని, ఆయన రచనలతోగాని పరిచయం బాగా ఉండాలి. మంచి పరిశీలన ఉండాలి. రచయిత చిలకమర్తివారిని గురించి ప్రత్యేక పరిశోధన చేశారు. నాలుగు నాటకాలు, పదిహేను నాటికలు, పాతికదాకా రేడియో నాటికలు వ్రాసిన నాటక కళాభిజ్ఞులు. తెలుగునాటక సాహిత్యాన్ని గురించి, తెలుగు దేశ రూపకాలను గురించి పరిశోధన వ్యాసాలు వ్రాశారు. వ్యక్తిజీవిత చరిత్రతో మేళవించి నాటకచరిత్రను సంగ్రహంగానూ, సర్వజనోపయుక్తంగాను రచన సాగించడంలో సమర్థులు. అట్టివారిచే ఈ గ్రంథాన్ని రచింపజేసి, ప్రకటించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీతనాటక అకాడమీవారు అభినంద నియులు.

శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్య.

స మ ర ం

(వెల : ఒక రూపాయి, ఎ. పుల్లయ్య, 3-13-111. కుమార్ పబ్లి, హనుమకొండ.)

కవితా సమర సముత్సాహులైన 30 మంది యువజనుల క్రాంతిగీతాల సంకలనం యిది. 'స్వేచ్ఛా నమాజం'కోసం 'సమనమాజం' కొరకు, 'శ్రామికుల శ్రేయోరాజ్యం'కొరకు రాజీలేని 'సమరంలో దూక దానికి ముందు అజ్ఞానంతో, అహంకారంతో, భయంతో ఇప్పటికే ఏర్పడిన అన్నితీర్ల విలువలతో, ఈ విలువలను సత్యంగా స్థాపించుచూపే భ్రమలతో, విశ్వాసాలతో—ఒక్కనాటలో, ఈ వ్యవస్థకు వెన్నెముకయిన ఆలోచనతో సమరం తప్పదు. అందుకే ఇప్పటికీది కవితా సమరం—అనేది ప్రకాశకుల మున్నుడి 'శాంతి కోసం'లో.

ఈ ప్రతిజ్ఞ కవితా వస్తువుతో ఏలా ప్రతిధ్వనిస్తూందో పరిశీలించే ముందు రెండు అంశాలు చెప్పవలసి వుంది. కవితలన్నింటా 'నేటి దుర్వ్యవస్థను భగ్గునదహించి వేయగలగాలి' అన్నకసే, ఆవేశం, నిజాయితీ ప్రతిధ్వనిస్తూందని ఒప్పుకోవాలి.

ఈ కవులందరికీ 'కొట్టు, నరుకు, చంపు, తిట్టు, ఉరుకు, రక్తం, నిష్కలం ఇవేనీ రాకుండా

రాయడమే కష్టం' అని తోస్తూంది. చెరబందరాజు గారు ఒక చోట అన్నట్లు. కాని ఆలా రాస్తున్న చాలామందిలోకన్న ఈ కవితలలో కవితాస్ఫూర్తి వ్యధ్యవ్యధ్య కనిపిస్తూంది

ఇంక కవితా వస్తువుకు, కనీసం కవులు బుద్ధే శించిన్న వస్తువుకూ వారుపయోగించిన వడబంధాలకి చాలాచోట్ల సాత్తులేదు. జానికి వారి ఆలోచనలకి భిన్నమైన వ్యవసానాలిచ్చే పదాలే వుపయోగించేరు, పాడుగునా. ఏలాగో వివరిస్తా.

సంకలన ప్రకాశకులతోసహా చాలమంది తమ కవితలలో తూర్పు దిగ్భాగంమీద ఆసక్తి విశేషంగా కనబరచేరు 'ఆలోచనల స్వేచ్ఛ వికసించే...తూర్పు శిఖరాలమీదికి...సాగిపోవడమో తేల్చుకోడానికి యిది సమయం—అంటారు ప్రకాశకులు. 'తూర్పు దిగ్భాగం మూయించి, వడమరగా మళ్ళించి, స్వార్థ యజ్ఞంతో 'ప్రేచ్ఛడానికి సాదరంగా పిలుస్తోంది'—చీకటి. అంటారు సంకలనకర్త అగ్నిమిత్ర తూర్పు శిఖరాలమీద వాసిస్తున్న సాయుధకేంద్రమరలు' అంటున్నారు, భువన్. 'కొత్తగా వీస్తున్న తూర్పుగాలిగొంతు పిసక బడింది'—అంటున్నారు 'వేట'లో. 'వేకవనే నిద్దర లేవరా, లేచి తూర్పు ఎరువును చూడుము'—అని 'కర్షక గీతం'లో ప్రబోధం. 'ల్లా వలచోట్ల చూస్తాం. మరెక్కొచ్చి చోట్ల తూర్పును సంకేతించడానికి 'అరుణోదయం' 'సూర్యుడు' 'ఎరువు' మొదలైన పదాల వుపయోగం కనిపిస్తుంది.

తూర్పు దిశకీ, సూర్యునికీ, అరుణోదయానికీ వేదకాలంనుంచీ మన సాహిత్యంలో విశేష ప్రాముఖ్యం ఇచ్చేరు. అది క్రమంగా తూర్పు దిశాభాగంలోవుండే ప్రతిదీ శ్రేష్ఠమేననే భావానికీ, తర్వాత మిగతావన్నీ సీచననే అహంభావానికీ తావిచ్చింది. మనపెద వాళ్ళ తప్పుపని చేసినప్పుడు తిట్టే తిట్టువదం' అప్రాచ్యుడు.' 'పాశ్చాత్య విద్యలువచ్చి మన ప్రాభవాన్ని పాడుచేశాయనే దుఃఖం ఇప్పటికీ చాలమంది నోటే వింటున్నాం. విప్లవ కవులకి ఆ అహంభావం వుందనుకోలేను. మరేమిటిది?

గ్రంథ విమర్శలు

మానేసే-టుంగ్ మీదగల అచల విశ్వాసాన్ని తోసింపచేసేమాట అది. ఆయన 1957 నవంబరు 18 న మాస్కోలో కమ్యూనిస్టు-చర్కర్లు పార్టీల అంతర్జాతీయ సమావేశంలో ప్రసంగిస్తూ ఒక చెైనా సామెతను (తూర్పుగాలిని పడమటిగాలో, పడమటిగాలిని తూర్పుగాలో జయిస్తుంది -) పుదాహరించి 'ఈ నాటి పరిస్థితియొక్క స్వభావం పడమటిగాలికంటే తూర్పుగాలే బలంగా వీస్తుందని నా విశ్వాసం' అన్నారు. వెనువెంటనే దానిని వివరిస్తూ 'సామ్రాజ్యవాద శక్తులకన్న సోషలిస్టు శక్తులు అనేక రెట్లు బలంగా వున్నాయి'-అని వ్యాఖ్యానించేరు.

సోషలిస్టు, సామ్రాజ్య వాదశక్తులను దిగ్విభాగంగానూ, భౌగోళిక విభాగంగానూ చూపడం మార్క్సిస్టు పరిజ్ఞానం అనిపించుకోదు. తూర్పు, పడమరలు రెండింటా సామ్రాజ్య వాదలూ, పెట్టుబడిదారీ దేశాలూ, వాని వలసలూ ఉన్నాయి. రెండు దిక్కులా సోషలిస్టు రాజ్యాలూ, స్వాతంత్ర్యంకోసం పోరాడే ప్రజలూ వున్నారు. దానిని విస్మరించగలమా? ఇటువంటి విభజననే ఏ తద్విన్న స్థితినుంచి రద్ద్యరే కిస్లింగ్ అనే బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాద సమర్థకుడు అన్నాడని గుర్తుచేసుకంటే దీనిలోని పొరపాటు అర్థం అవుతుంది. ఆయన పద్యం ఇది.

East is east, west is west
The twain shall never meet.

అటు తర్వాత వినపియావో 1965 లో సోషలిజం, సామ్రాజ్యవాదాల ఘర్షణ వర్ణించేందుకు ప్రపంచ గ్రామం, ప్రపంచ నగరం ఘర్షిస్తున్నట్లు సూచించేరు. ఇక్కడ గ్రామం వ్యావసాయక వాగరికతకూ, నగరం పారిశ్రామిక వాగరికతకూ సంకేతాలు. సోషలిస్టు విప్లవంలోనూ, సోషలిస్టు సమాజ నిర్మాణంలోనూ నాయకత్వం వహిస్తుందని మనం చెప్పే కార్మికవర్గం పారిశ్రామిక వాగరికతలో భాగం. మనం సోషలిస్టు విప్లవంతో నిర్మూలించవలసిన ప్రతి ఘాతశక్తులలో ఒకటి ఘోషణ, భూస్వామి శక్తులు. ఇవి గ్రామీణ వ్యావసాయక వాగరికతలో భాగం. ప్రపంచ గ్రామానికి ఈ పోరాటంలో నాయకత్వం ఎవరిది? దానికి వత్తాను

విచ్చే సామాజిక శక్తి ఏమిటి? వారి పోరాటం ఎవరి మీద? ఎందుకు? (పరిశ్రమలు నిర్మించే పుద్గేశం వుందా? లేదా?)

'గ్రామం, గ్రామం ఒక్కటే విప్లవకారులకు అనంతమూ, విశాలమూనైన క్రియారంగం. అంతిమ విజయ యాత్రకు విప్లవకారులు బయలుదేరే విప్లవ స్థావరం గ్రామం ఒక్కటే'-అన్నారు లిన్ పియావో జెమిన్ టిసెవోలో, (3-9-65). దీన్ని మరింత విస్తృతపరుస్తూ ఫ్రాంజ్ ఫాన్ 'ఒక్క రైతులే విప్లవకారులు. అలా వచ్చేదేగాని, వారికి పోయేదేం లేదు'-అంటూ కార్మికవర్గం విషయంలో కమ్యూనిస్టు మేనిఫెస్టోలో మార్క్సు పునయోగించిన పదాన్ని రైతులకి జతపరిచేరు. ఈ ఆలోచనా ధోరణిని రెజి డ్రేబే కొనసాగిస్తూ-'కార్మికుల్ని నగరం బూర్జువాగా మార్చివేస్తుంది' అని తమ Revolution in the Revolution లో వ్రాసేరు.

అంటే ఈ పోరాటం కార్మికవర్గం మీద కూడానని అర్థం చేసుకోవాలా?

ఈ అనందర్బ స్థితిని చూసుకోకుండా నమరం కవులు తూర్పు పడమర దిశా విభాగాన్నే కాదు, గ్రామనగర శత్రుత్వాన్నికూడా స్వీకరించేరు. చూడండి, మచ్చుకి.

'చిల్లర చీమలన్నీ కలిసి అడివిలో.....
పుట్టలు పెట్టుకొంటున్నాయి!
నగరాలకు సొరంగాలు వేస్తాయి!!
నగరాల్ని ముట్టడించి...-ఎరజెండా
ఎగరేస్తాయి!!... (వేటలో)

ఇంతతో ఆగకుండా 'ప్రపంచగ్రామ' నూత్రాన్ని మనదేశ పరిస్థితులకు సమన్వయించడం కావచ్చు. లేదా వాగరికత ఎంత వెనక్కి నడుస్తే అంత శ్రేష్ఠమనే ఆలోచనా కావచ్చు. సమరం కవులు అరణ్యాన్ని విప్లవ పీఠం చేసేరు. మచ్చుకి-

'గిరిజమడు దూసిన బాణంలా, పల్లెల్లా, గిరిల్లా
యోధుని పోరాటంలా అడవిలా నీ వూపిరి...అడవులు
అంటుకొనిగాని మండవు...అడవులు రాజకొని, రాజ

కొని పోటంట తప్పదు—అంటారు, నీ లిమ, తమ సమరం కవితలో అరణ్యాల ప్రసక్తి వీనిలో తరుచుగా కనిపిస్తూంది.

మావో భావాలను అవిమర్శకంగా అనుకరించడంవలన తటస్థపడిన అసంబద్ధ పరిస్థితే దేశ పరిస్థితులనూ, పరిణామాలను సవిమర్శకంగా ఆలోచించకుండా కనీ, కార్పణ్యం ద్వేషాలకూ హఠాత్తే ప్రాముఖ్యం ఇచ్చి ఆ ప్రవాహంలో కొట్టుకు పోవడం వలనకూడా తటస్థపడింది. వారు చూపుతున్నకనీ, ద్వేషం కారణం లేనివి కావు. కాని,

మనదేశంలో సోషలిజంట్ల గత్యంతరంలేదనే భావం ప్రజలలో స్థిరపడింది. దానినికాదని ప్రజలను కూడగట్టుకోగల శక్తి పాలక వర్గాలకు లేదు. కనక వారూ సోషలిజమే తమ లక్ష్యం అన్నారు. దానికి తమ వ్యాఖ్య ఇచ్చేరు కొన్నాళ్ళు. అది పనిచేయనప్పుడు సోషలిస్టు చర్యలు చేపట్టి, అవి అమలు జరక్కుండా తంటాలు పడ్డారు. అదీ సాగనప్పుడు వానిని అమలు జరుపుతూ ప్రయోజనం కలగకుండాదుకూ, నష్టం కలిగేందుకూ ప్రయత్నించేరు. ఏటప్పింటి లక్ష్యం ఒక్కటే. ప్రజల మీద తమ వాయకత్వం నిలుపుకోడం. అనలు సోషలిజం అంటే ప్రజలలో వ్యతిరేక భావం కలిగించడమూను.

ఇవన్నీ విభిన్న దశలు. ఏ దశలో మనం ఏం చెయ్యాలనేది ఇక్కడ చర్చనీయాంశం కాదు. మన కార్య విధానం దశాంతరాలలో భిన్నంగా వుండాలి.

కాని, సమరం కపులలో ఆ అవగాహన కనబడదు. పైగా వారు కనబరుస్తున్న కోపం, వైముఖ్యం చూస్తే పాలకవర్గాలు విజంగానే సోషలిజాన్ని అమలు జరుపుతారని ఆశ పడనట్లుగా, అది విఫలమయ్యేదరికి కోపుడుతున్నట్లుగా కనిపిస్తుంది. చూడండి :

‘గుంటనక్కలన్నీ సోషలిజం ఊళలు నేర్చుకొన్నాయి’ అంటారు ‘కాలం మారింది’లో, ‘సోషలిజం, సోషలిజం అంటూ ఓండ్రపెట్టి ధనవంతుల ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లాలి’—అంటారు, ‘ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లాలి’లో ‘మన ముందు సోషలిస్టు పోజుపెట్టి’—

అనేది, ‘ఎర్రగా నవ్వుకుందాం’లో. ‘సోషలిజమ్ సామ్రాజ్యవాదం ముద్దు పేరని...’ అంటారు ‘భయ... జయపే’లో, ఇంకా చూవవచ్చు.

ఈ అవిమర్శిత ధోరణి వారిని ఎక్కడికి తీసుకుపోతూందో చెప్పడానికి వెతుక్కోనక్కర్లేదు. వారు తమ లక్ష్యం ‘స్వేచ్ఛా సమాజం’ ‘సమ సమాజం’గానే కాని సోషలిజంగా చెప్పుకోలేని స్థితికి వెళ్లేరు. సామ్రాజ్యవాద సిద్ధాంతవేత్తలు సోషలిజానికి ప్రతిగా తమది ‘స్వేచ్ఛా సమాజం’ అని చెప్పుకొంటారు. ‘సమసమాజం’ రంగు, రుచి, వాసన స్పష్టంగాని శుద్ధసాత్వికరూపం. శ్రీ గోరాగారి అభిమానపదం. అవే వీరి లక్ష్యం?

దీనినిచూస్తే ‘సోషలిజం’మీద వైముఖ్యం కలిగించాలనే పాలకవర్గాల ప్రయత్నం బొత్తిగా విఫలం కాలేదనే అనుకోవాలి

ఇదిక్కడితో ఆగలేదు. ఈ ద్వేషం వారి అంతర్జాతీయ దృక్పథాన్నికూడా వక్రం చేస్తూంది. జాతీయ విముక్తి పోరాటాలు విజయం పొందిన సంతోషంకన్న దుఃఖం ఎక్కువ ప్రదర్శిస్తున్నారు. చూడండి!

‘అమాయక బాంగ్లా!.. నాడు నేనూ, నేడు నువ్వుకూడ మోసపోయిన వాళ్ళమే...భ్రమల సాత్ర గూళ్ళనుంచి బయటపడి...నమతా సాధాలు కట్టుకావి...’ (‘ఎర్రగా నవ్వుకుందాం’ కవితలోని భాగం) ప్రస్తుతం బాంగ్లాదేశ్ స్వాతంత్ర్యం పొందిందనుకోడం భ్రమ! దానినుంచి బయట పడాలి! అంటే?

ఇంతవరకు జరిగిన పోరాటాలలో విజయం పొందినందుకు విచారపడుతున్నట్లుండేగాని, వానిని మెట్టుగా చేసుకొని ముందుకు పోవలసి వుంటుందన్న పరిజ్ఞానమూ ఉత్సాహమూ కనబడదు.

ఆశియా, ఆఫ్రికాదేశాలు చాల వానితో స్వాతంత్ర్యోద్యమాలకు జాతీయ బూర్జువా నాయకత్వం వహించింది. (దేశ ప్రజలలో వున్న సామ్రాజ్యవాద, వలసవాద వ్యతిరేకతలతో ఈ వర్గానికి ఏకభావం వుంది.) అందువేత పుద్యమంలో దాని పాత్రను అర్థం చేసుకోవాలి.

గ్రాంథ విమర్శన

కాని ఆ వర్గం సోషలిస్టు పుస్తకాలకు నాయకత్వం వహించదు. పైగా దానిని వ్యతిరేకిస్తుంది. 'ప్రజల తీర్పును పొందిన చట్టాలు'కు ఉరిశిక్ష వేసిన నోటితోనే బాంగ్లాలో ప్రజాస్వామ్య రక్షణకే పాదం పెట్టా' (భయ భయ భయ జయహేలో) నంటుంది. ఆ వర్గం కనబరిచే వైరుధ్యంతో అదొకటి. దానిని మరిచిపోకూడదు.

ఈ జాతీయ బూర్జువాలో అనేక విభాగాలున్నాయి. వాని మధ్య పొద్దులంత వ్యవస్థగానూ వుండవు. స్థిరంగానూ వుండవు. వాని ప్రయోజనాలూ, దృక్పథాలూ భేదిస్తుంటాయి. ఈ భేదాలూ, అంతరపులూ ఆర్థిక స్థాయిలోనే కాదు. వివిధ రాజకీయ సమస్యలకు వారి దృక్పథాలతో కూడా వుంటాయి. ఇవి సర్వసాధారణంగా దేశంలోని వర్గ పోరాటం స్థాయిమీద ఆధారపడివుంటుంది. ఈ విషయంలో చాల స్పష్టమైన అవగాహన వుండాలి. లేక పోతే 'నీ దోపిడి కొక సామాజ్యం చాలక, సామంత దేశం కూడా' వచ్చిందనుకోడంలో ఆశ్చర్యం లేదు.

అయితే నిక్సన్, యాహ్ బోఖాన్ లు బాంగ్లా ప్రజల పోరాట స్వభావాన్ని సరిగ్గానే అంచనా వేసుకొన్నారు. కాని మన మిత్ర కవులు నావో, భిషినిం మీదనున్న విశ్వాసంతో తమరు చేస్తున్నదాని ఫలితం ప్రజోద్యమాలకే ద్రోహం అవుతుందని చూసుకోలేదు.

భావాంతోనే కాదు పదప్రయోగాలతోకూడ ఆలోచనలేమి, పురోగామి భావానభిజ్ఞత చాల కవితలలో చూస్తాం. ఉదాహరణకి 'సంస్కృతి—వర్ణ వ్యవస్థకు వారసత్వంగా వస్తున్న పెద్దపేరు (యువకుడా!) 'సాయధ విప్లవ పోరాటంలో విప్లవకారులు చేసే ఒక హత్య—వంటి అర్థశాస్త్ర పదప్రయోగానందం చాలా చోట్ల కనిపిస్తుంది.

వర్గరహిత సమాజంకోసం తన్ను అనుసరించమంటున్న 'జ్ఞానేశ్వర్ కీర్తి' 'ప్రవాక్తాల్లో తీర్పు' కవితలో 'పాటల్ సర్వర్గా, మోటార్ కీపర్గా, డియేటర్ గేట్ కీపర్గా యింకెన్నాళ్ళు' అంటూ శరీర శ్రమ అవసరమయ్యే సమయం దృశ్యమన్నట్లు వ్రాస్తారు.

'స్ట్రైకర్లనై వచ్చామ'లో మధాకర్ రాజ్యం చేస్తున్న రాణికాయన్ మీద చేసిన complaint చిత్రంగా వుంది.

'తనవర్గం వాడి తమ్ముణ్ణి, బామ్మరిదిని బాక్ మార్కెట్టుదారు, పెట్టుబడిదారుగాచేసి—వా సోదరులందరికీ రిక్వాల్మీ...నమకూరుస్తాంది.'

ఈ విధంగా పోటీపెట్టడం కేవలం అర్థంలేని పని. మన సోదరుల్ని బాక్ మార్కెట్టుదారుల్ని చెయ్యమని మనంకోరం. వాళ్ళని నిర్మూలించమంటాం. ప్రజల జీవితం సుఖమార్గంలో నడవకుండా వాళ్ళు అడ్డం గనక.

ఇలాగే పున్నాయి కవితలు, చాలవానిలో, ఏం వ్రాస్తున్నామో నిరగకుండా మాటలు దొర్లించిన ఘట్టాలు.

ఈ మాదిరి అవ్యవస్థిత మనస్సులతోనే ఈ కవులు 'సమసమాజంకోసం పోరాటం దారి చూపాలనుంది.' ('పోరులోకి ఉరకాలని వుంది'లో), 'సామ్య వాద క్రాంతిరథం సమరపథాన నడిపే క్రాంతి వాదిని నేను' (క్రాంతి వాదిలో) 'నా వర్గం వాళ్ళందరినీ నన్నునరించమంటున్నా' (ప్రజా కోర్టులో తీర్పులో) మొదలైన పదాలతో తమకు నాయకత్వం ఆసాదించుకోడం, అహంస్యంగా కనిపిస్తుంది.

మొత్తంమీద 'సమరం', విప్లవ కవుల రాజకీయ, సామాజిక, ప్రపంచ దృక్పథ అనభిజ్ఞతకి మచ్చు తునకగా వుంది.

అర్ధ శతాబ్ద కాలంలో ఆంధ్రుల పైని అక్రమ బరు విప్లవ ప్రభావం

(రచన : కంభంపాటి సత్యనారాయణ వెంకటాచార్యుల. విశాఖ సాహితీ, మద్రాసు-24)

ఈ శతాబ్ది ఆరంభంనుంచి రష్యా, భారత దేశాలలోని ప్రజా తంత్రవాది, అభ్యుదయ శక్తుల మధ్య పరస్పరావగాహన, సంబంధాలూ క్రమాభివృద్ధి సాందుతూ వస్తున్నాయి. గాంధీ-లాల్ బాహుల్ యల మధ్య జరిగిన పుత్తర ప్రత్యుత్తరాలూ, బ్రిటిష్ పాలకులు

బాల గంగాధర్ తిలక్ పై శిక్ష విధించినందుకు ఆసమ్మతిగా బొంబాయి కార్మికులు చేసిన సమ్మెపై తెలివ్చేసిన వ్యాఖ్య. చూపిన హర్షమూ దీనికి పుడాహరణ.

ఈ అవగాహనా, సాన్నిహిత్యం అక్కోబరు విప్లవానంతరం బాగా వృద్ధిపొందింది. ఈ విప్లవం సమాజంలో పై పై మెరుగులు పెట్టడంగాక, మూలముట్టుగా మార్చేసిందనే పరిజ్ఞానం, వ్యాప్తి అంగ్ల పాలకులు ఎంత మాసిపెట్టినా, ఆగలేదు. ఎం. ఎన్. రామ్, పిర్రేంద్రాద్ చటోపాధ్యాయ, రాజామహేంద్ర ప్రతాప్ వంటి అనేకానేక ఛాయల విప్లవకారులు విప్లవ ప్రథమ దినాలలోనే సోవియటు దేశాన్ని సందర్శించేరు, కొంతమంది యువకులు ఆఫ్గనిస్తాన్ మీదుగా సోవియట్ మధ్య ఆశియా ప్రవేశించి, సోవియట్ ల తరపున అక్కడ అంతర్యుద్ధాలలో పాల్గొనడం కూడా జరిగింది.

అక్కోబరు విప్లవానికి జాతీయ విముక్తి పుద్యమాలపై గల బలమైన ఆకర్షణ, ప్రభావానికి నిదర్శనగా మన జాతీయోద్యమ వాయుకులూ, చరిత్ర కారులూ, రచయితలూ ఆ విప్లవం గురించి తెలుసు కోవడం, అలోచించడం, వ్యాఖ్యానించడమే నిదర్శనం. ఆ ప్రభావం ఎల్లా వుంటుందో వలన పాలకులు ఎరుగుదురు. అందుకేతనే వారు ఆ విప్లవం గురించి మనదేశానికి ఆసలు వార్తలు అందకుండా చూసేరు. అసత్యాలు వ్యాపింపజేసేరు. సత్యాన్ని నిషేధించేరు. కాని, వారి ప్రయత్నాలు ఫలించలేదు. భారతదేశం యావత్తూ, ముఖ్యంగా మన తెలుగుదేశం కూడా విప్లవం జరిగిన ప్రారంభ దినాలలోనే దాని ప్రాముఖ్యాన్ని అర్థం చేసుకొంది. ఆ విప్లవం గురించి రష్యాలో వస్తున్న వచ్చిన మార్పుల్ని గురించి శత్రువు చేస్తున్న క్రోధపూరిత విషప్రచారంనుంచే వాస్తవాలు తెలుసుకోవడంకు పూనుకొంది.

శ్రీ కంభంపాటి నత్తనారాయణగారి ఈ పంక లనంలోని వ్యాసాలకు వస్తువు ఆ పూనిక ఫలితాలే. స్పృహకర్షణ నాయకులు, రచయితలు, చరిత్రకారులు, కమ్యూనిస్టు యువకులు ఆ విప్లవం గురించి ఏమను కున్నారు? వారిపై ఆ విప్లవ ప్రభావం ఎటువంటిది?

ఎంత గాఢమైనది? - మొదలైన విషయాలను వారు వారు ప్రతికంలో వ్రాసిన వ్యాసాలు, పుస్తకాలు సమీక్షించి మనకు పరిచయం చేస్తున్నారు.

ఇందుకోసం శ్రీ నత్తనారాయణగారు ఏభయ్యేళ్లకు పూర్వంనాటి ప్రతికలు, పుస్తకాలు పైకి తీసి, ఈ సమాచారాన్ని సేకరించడానికి ఎంత శ్రమ పడి పుడాలో పూహించగలం. అంతరిక్ష పరిశోధనకు లాగ నద్యో ఫలితం ఏమిటనే ప్రశ్న దీనికి వస్తోంది. కాని ఒక జాతీయోక్త సన్స్కారం రూపొందడానికి తోడ్పడిన అంశా లేమిటో మనం తెలుసుకోగలుగుతే, దాని భవిష్యత్తును రూపొందించడంలో తప్పులు తక్కువ చేస్తాం.

కాని, మన దురదృష్టం, ఇటువంటి కృషికి కావలసిన గ్రంథాలయాల మనకు బొత్తిగా తక్కువ. వున్నవి ఒకచోట లేవు. ఎక్కడ దొరుకుతాయో తెలియవు. వన్యములు, స్వాములవార్ల మాట మీ వున్నా ఇటువంటి ప్రయత్నానికి పూనుకొన్నవారి బ్రతుకు కొంచెం కుడి యెడంగా 'కరతల భిక్షుతరుతల వాసః'యే. ఆ ఇబ్బందుల్ని భరించి ఈనాటి యువ తరం సంస్కృతిని రూపొందించిన ఒక ముఖ్యవారి త్రక పుట్టాన్ని గుర్తు చేస్తున్న శ్రీ నత్తనారాయణ గారికి నా అభివాదనలు.

దీనిలో వున్నవి ౮ వ్యాసాలు. వానిలో ఏడు వ్యాసాలు వివిధ వందర్పాలలో వివిధ ప్రతికలలో వచ్చి నవే. వానిలో అయిదు వ్యాసాలు జాతీయోద్యమ నాయకులు శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి శీతరామయ్యగారు, కాంగ్రెసు వాది రచయితలు శ్రీ జి. వి. కృష్ణారావు, ఉన్నవగార్లు చరిత్రకారులు శ్రీ డి. శివరావుగారు కృష్ణాప్రతికవంటి ప్రతికలూ ఆ విప్లవాన్ని అర్థం చేసుకొన్న పరిమితులు, వారిపై ఆ విప్లవ ప్రభావమూ, ఆ భావాలకు వారిచ్చిన స్వగతం వర్ణించ బడినాయి. ఒక వ్యాసం తెలుగుదేశపు యువజనులలో 1930 తర్వాత ఆ విప్లవ ప్రభావం ఎంత బలంగా వుందో తెలుపుతుంది. సోవియటు సాహిత్యం తెలుగులో పొందుతున్న ప్రచారం గురించి తెలుపుతున్నది ఇంకో వ్యాసం.

ఈ సంపుటిలోని ఆఖరు వ్యాసం 'మహామనీషి లెనిన్'. మార్క్సిస్టు తాత్విక భావాలకి వాస్తవ రూపం కల్పించిన లెనిన్లోని మానవత్వ దృక్పథాన్ని, స్వార్థం ఎరుగని 'వసుధైక కుటుంబి' లక్షణాన్ని వివరిస్తూంది. చదవవలసిన వ్యాసం. ఇటువంటి ఉత్తమ సంకలనాన్ని అందచేసిన ప్రకాశకులు కూడా అభినందనీయులే, ఇటువంటి రచనలకు పితకులు అంతంతమాత్రంగావుండే మన తేలుగుదేశపు దురదృష్ట స్థితి దృష్ట్యా.

ప్రతిధ్వనులు

(వెల: చూడుకూపాయలు, విశాఖ సాహితీ, 26-15-204 మెయికోర్డ్, విశాఖరట్టణం-1)

రెండేళ్లు పూర్తిచేసుకొన్న విశాఖ సాహితీ సాహిత్య సమరాంగణంలో మంచి విషయాలు సాధించినదని ఈ కథా సంపుటి ఉపక్రమణిక (ఏప్రిల్ 4, 1973) నుంచి అర్థం చేసుకోవచ్చు. ప్రతి పదిహేనురోజులకీ ఒక సాహిత్య సమావేశం, ప్రతి సమావేశంలోనూ నగలున ఏడుకుప్పైగా స్వీయరచనల పఠనం, ప్రస్తుతం మన చేతులలో వున్నదానితో సహా చూడుకూపాయ సంకలనాల ప్రచురణ విజంగా ఈర్ష్య కలిగించే కృషి.

ఏదో అమావాస్యకీ, పున్నమికీ కలసుకొని, నాలుగు సాహిత్యం కబుర్లు చెప్పకొని, తిరిగి యిల్లకు పోయి జీవితపు ఆటుపోటుల్లో కూరుకుపోవడం గాక, సభ్యులు సజీవ సాహిత్య కృషిచేస్తున్నారని విషడం విజంగా వుత్సాహం కలిగించేమాట. రెండేళ్లలో సాహితీ సభ్యుల 209 రచనలు వివిధ వ్రాతకలలో వచ్చే యున్నకబురు తెలుగుదేశంలో రచయితలకూ, రచయితల సంఘాలకూ కూడా ఉత్తేజకరణం.

ఆ విధంగా వచ్చిన రచనలు కేవల సంస్కృత పూర్తికేగాక లక్ష్యశుద్ధి కలిగి, ఫ్యాలేదు బాగానే వున్నాయనిపించేవే ననడానికి ఈ సంపుటి చక్కని పుదాపరణ. శ్రీయుతులు అంగర వెంకటకృష్ణారావు, ఘండికోట బ్రహ్మజీవు వంటి ప్రసిద్ధులతో పాటు కొన్ని కొత్తపేర్లు-ఎన్నో పరిచయం లేనివి కని

పిస్తున్నా - రచయితలంతా అంత మరీ కొత్తగా కలం పట్టినవారు కాదని చెప్పున్నాయి ఇందులోని కథలు.

అంగరవారి "ఎందుకు?" కథగా గొప్పగా లేదు. కాని, ఈవాడు వ్యాపార దృష్టితప్ప అన్యంలేని వ్రాతకంలో, సామాన్య పాఠకుల్ని వివేకవరచడం తప్ప మరో లక్ష్యం లేకుండా, ప్రపంచామభవం, జీవితామభవం కూడా లేకుండా, సమాజంలో విత్వం ఎదురవుతున్న సమస్యల్ని వదిలేసి, ఊహా కల్పిత ప్రేమామ భూతులూ, పెక్క్ తొందరలూ, అరాస్తవిక కల్పనలూ, విహారయాత్రలు, 'లవ్ ట్రయాంగిల్ లబ్బులూ'లో కూరుకుపోతున్న యువ రచయితలను ఆలోచించ చేసేందుకు వేసిన ప్రతి ఈ కథ. ఇక్కడ ఒకటనిస్తుంది. సంఘంలో అచ్చమృగ్లాంటి వాళ్ల మొగుళ్లు తాగుబోతులై పెళ్లాల్ని తన్నేవాళ్లే కావచ్చు. నక్కతుగా, పిల్లలకు పాలివ్వడానికి కూడా వ్యవధి లేకుండా పనిచేస్తేగాని పాట్లగడవని బ్రతుకులే కావచ్చు, అత్యధికంగా, పిల్లవాడు చచ్చిపోతున్నాడన్నా పనినాగా పెడుతుందేమోనని బాధపడే గృహిణులూ వుండొచ్చు నక్కతుగా. రోగి ప్రమాద దశలోవున్నా, డాక్టరుకి లంచం ఇవ్వలేకపోతేనూ, పెద్ద సిపార్టులే లేకపోతేనూ, అల్లరి చేయలేని సామాన్య వీధి మానిషి అయితేనూ, పబ్లిక్ హాస్పిటల్లో మందివ్వని దుస్థితే వుంది చాలచోట్ల. కాని, 'గురువుల రాక, దాసి మృతి...కరువును, మానీ కంబు' వన్న పద్యంలో ఏ కరువు పెట్టినట్లు, ఒకే చిన్న కథలో కథకోసమే అయినా కష్టాలు చేర్చి, దయనీయస్థితి సృష్టించగల మమకాండం, సమస్య తీవ్రతను మనస్సుకు పట్టించగలమమకాండం సరి కాదనుకుంటాను. ఈతిబాధలన్నీ ఒకేచోట్ల పోగు పెట్టుకుండా, వాస్తవికంగా, చిత్రించి పాఠకుల మనస్సులకి సమస్యను పట్టించలేమా? అన్ని బాధలూ ఒక్కొక్కటి దాడి చేస్తే తప్ప చైతన్యం కలగని స్థితిలో జనం వుంటే కష్టమే. రచయితలూ, కవులూ ఆలోచించవలసిన సమస్య యిది.

మనిషి మనిషికి ఒక కొత్త ధర్మం చూపించే

మన సమాజ పరిస్థితుల అవార్జికతను ప్రశ్నించే కథ 'ఇదేం' న్యాయం'.

తాము సాగించే నయంచనను కమ్ముకొనేందుకు నోరులేని పశువును అడ్డం పెట్టుకోగల అధికార్లు మేధావిలానం కీర్తిప్రియగారి కథ 'పశు బుద్ధి'లో చాల చక్కగా చూపించారు.

తెలుగువారి ప్రజాసామాన్యంలో పోలీసుశాఖ యొడ వున్నది పరమద్వేషం. కొంచెపు చూపున్నా, ప్రజలలో శాంతి, భద్రతలు కాపాడడంకోసం ప్రభుత్వం ప్రత్యేకించి పోషిస్తున్న ఈ శాఖయొడ ఆ ద్వేషం ఎందుకు వచ్చింది? మామూలు రోజుల్లో పోలీసులు కనబరిచే దుష్టు తనాన్నీ, నీచబుద్ధుల్నీ తెలిపే కథ వెన్నెలదారుల్లో. ప్రత్యేక పురస్కారం కాలంలో వాళ్లు కనబరిచే హింసానందం, క్రూరప్రవృత్తి చూపించే కథ - 'బ్లడ్ బాత్'.

సమాజం అసహ్యించుకొని, విరాదరించే దొంగ తనం, లంజతనం మానవుని బతుక్కి ప్రధానాధార మయ్యే స్థితి ఏర్పడిందన్న నైతిక సంఘర్షణను తెలుపుతున్న కథలు ఉదయం, బుజం.

బుజవర్తనకు కూడా మోసం చేరివు అవ పర మయ్యేటట్లు చేస్తున్న ఆఫీసు అధికార్లు లంచ గొండితనాన్ని 'నల్ల గీతలు'లో చూపించేరు యువ రచయిత ద్వయం మహేంద్ర, అంగర వెంకట శివ ప్రసాదరావులు.

"ఉభయకుశలో పరి" "ఇంకా తెలవారలేదు" "రెండోవేపు" అనేవి విభిన్న సామాజిక తరగతులకు చెందిన జీవితాల్ని చిత్రిస్తున్న కథలు. అయితే వాటన్నింటా అనున్యాయంగా వున్న భావం ఒక్కటే; ప్రకృతి పుత్రాతాలు వచ్చినా ఆపదలు మనిషి పొర పొటువలన వచ్చినా, బుద్ధి పూర్వకంగా కలిగించినా సమాజంలో నష్టపడే జనం ఒక తరగతి వాళ్లున్నారు. ఏ దెబ్బపడినా వాళ్ళుమీదే. దానినుంచి ఆత్మరక్షణ చేసుకోగల శక్తి కూడలేదు వాళ్లకి. వాళ్లకి వచ్చిన కష్టాలు, అపదలు నుంచే సాముచేసుకొనే జనం, లాభిదే జనం వేరే వున్నారు. ఆ అదృష్టవంతులని చెరిచేశక్తి ప్రస్తుత సమాజంలో లేదు.

అధికారం అనేది సరాలమీది కుదుపులాంటిది. వాళ్లకి సంతసేనూ తమ బాధేగాని ఎరటివాళ్లు కష్టం కాబట్టదు, తమ ప్రపంచంలోనేగాని వాస్తవ ప్రపంచంలో బ్రతకలేరు. బ్రతకగల వాళ్లనిచూస్తే అనూయ, కోపం. అటువంటి దుర్దశలో వున్న ఒక ఇంజనీరు జాగుప్సాకర ప్రవర్తనను చిత్రిస్తున్న కథ కారడవిలో గంధపువ్రామ.

ఈ విధంగా దీనిలోని కథ లింఛుమించు అన్నీ నేడు సమాజాన్ని పీడిస్తున్న వివిధ సమస్యల మీదికి మన దృష్టిని ఆకర్షిస్తున్నవే. శిల్పం అనేది ఒక్క రోజున పట్టుబడేదికాదు. అది శ్రమ సాధ్యం చాల వరకు. ఆసలు కావలసింది వస్తు సంగ్రహణాసక్తి. అది ప్రధానంగా సంస్కార లబ్ధి. ఈ లక్షణం రచయిత కుంటే శిల్పం అదే పట్టుబడుతుంది, శ్రద్ధతో ఆ శ్రద్ధను ఆశించగలం, ఈ రచయితల నుంచి.

— 'కవంతి'

తిష్ట రక్షిత

(తొమ్మిది ఆశ్వాసముల పద్య కావ్యము)

ప్రథమ ముద్రణ: 1967.

ద్వితీయ ముద్రణ: 1972.

రచన: శ్రీ కరుటూరి పత్మనారాయణ మూల్యము: రూ 8, పుటలు 190 ప్రాప్తిస్థానము: గ్రంథకర్త పేర, విజయమోహన పబ్లికేషన్సు, జయ కృష్ణపురం, రాజమండ్రి-3.)

భారతీయ సాహిత్యంలో చారిత్రక కావ్యాలే బహు కొద్ది. వ్రాయుటకు శక్తి యుండియు ప్రాచీనులు వ్రాయరైరి. ప్రాచీనకాలాన ఇందుమించు పురాణాలకే ప్రాధాన్యత ఉండేది. వారికి గల అప్రతిహత ప్రతిభ, ఆలోచనాశక్తి, అనూహ్యమైనది. ఎందుకో కానీ పౌరాణిక వస్తుజాలాని కిచ్చిన ప్రాధాన్యం చరిత్రకు సాచీను లొసగరైరి.

గ్రంథన కౌశలం, భావావేశం, కల్పన-విస్తృత మాత్రాన చారిత్రక కావ్యాలు రచించడం కష్టం. అందుకే చరిత్ర ఘట్టాలు విశదీకరించే కావ్యాలు

కొలదిగా లభిస్తాయి అంధ సారస్వతంలో. వీటిని పరికిద్దాం!

సిద్ధేశ్వర చరిత్ర-ఇది ప్రపథమంగా పేర్కొన వలసిన గ్రంథరాజం. దీన్ని కాసే వర్షపు కొంత ద్విపదగానూ, వచనంగానూ పూరించాడు. ఇదొక చారిత్రక కావ్యం. దీనియందు కాకతీయ రాజ వంశపు యదార్థ కథనం, ఓరుగల్లు ప్రాధమిక కాకతీయ రాజ్యవతనం వర్ణింపబడింది. ఈ గ్రంథం కాకతీయ రాజవంశావళి గాధను తెల్పుకోటానికి జగదీశ్వరీ.

రామరాజీయం:-అర్యీటి వంశావళి శుద్ధంగా వర్ణింపబడింది కావ్యంలో. చారిత్రకాంశాలను యథా తథంగానూ రసవంతంగానూ రచించి మెచ్చసాందా డి వెంకయ్య కవి.

కృష్ణరాయ విజయం:- ఈయది కుమార ధూర్జటి కృతం. సారసాహిత్య సాహిత్య సరణిలో నడి పించా డీ కావ్యాన్ని. కానీ రాయరాచకం దీనికి మాతృక. విజయనగర నిర్మాణం, కృష్ణరాయల పరి పాలనా విశేషాలతో కూడి వీరరస ప్రధానంతో-సాహిత్యంలో సముష్టత స్థానం ఆక్రమించుకొంది కృష్ణరాయ విజయం.

రంగరాయ చరిత్ర:-రచయిత దిట్టకవి నారాయణ కవి. ఇది బొబ్బిలి యుద్ధాన్ని తు. చ. తప్ప కుండా వర్ణింపబడిన కావ్యరాజం. ఉర్దా పదా లెన్నో వచ్చి చేరినా అవి కావ్యానికి ఓ వింతశోభ నిస్తుంది.

పలనాటి వీరచరిత్ర:-ఈ కావ్యాన్ని రచించి, పండిత లోకంలో ప్రతిభా ప్రాగల్భ్యాన్ని ప్రదర్శించు కొన్నాడు కవి సార్వభౌముడు శ్రీనాథుడు. వర్ణనా వైరుప్యం, ప్రాత చిత్రణ, శిల్పం-పన్నాటి వీర చరిత్రకు కొత్త పన్నాణాన్ని చేకూర్చాయి.

తర్వాతి కాలంలో ఎన్నో కావ్యాలు వెలిశాయి. కానీ పండితుల విమర్శనా ధాటి కాగలేక కాలగర్భంలో లీనమైపోయాయి అనేక కావ్యాలు.

ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో వెలసిన చారిత్రక కావ్యానేకం-అందులో,

మునలమ్మ మరణం, అంధప్రళప్తి, సౌందర నందం, హంసీక్షేత్రం, శివభారతం, రాణప్రతాప సింహ చరిత్ర, అంధ పురాణం, గాంధీగారి 'అత్మ కథ' మొదలైనవి తెలుగుదేశమున విశేషఖ్యాతిగాంచినవి.

వి రమణీయం. నూ, శ్రావ్యంగానూ తీర్చిదిద్దుటచే వీటికో విశిష్టత చేకూరింది సాహిత్యంలోనూ ప్రజా హృదిలోను. ఈ కోవకు చెందనదే ఇక్కడ సమీక్షింప బోవు 'తివ్వరక్షిత' మహాకావ్యం. ఒక నవలవలెనూ చదువుకోవచ్చును. ఈ కావ్యం నిర్వచనం. తొమ్మిది ఆశ్వాసములు. ఇంచుమించు పదకొండు వందల పద్యాలన్నవి. కావ్యమంతా మొదటినుంచీ చివరిదాకా ఒకే విధమైన రచన సాగినది. ఈ కావ్యంలో మనకు గోచరించు ప్రాతలు అశోకుడు, ఉపగుప్తుడు, కుణాలుడు కుంజకర్ణుడు, తివ్వరక్షిత, కాంచనమాల, పరివ్వరక్షిత.

అశోకుడు మగధ సామ్రాజ్యానికి ప్రభువు. పరివ్వరక్షిత ఆయన పట్టపురాణి.

హతాత్తుగా తటస్థపడిన తివ్వరక్షిత సౌందర్యానికి ముగ్ధుడైనాడు అశోకుడు. ఆమెతో స్నేహం చేసికొన్నాడు. చివరకు పెండ్లిచేసుకొన్నాడు.

ఇప్పుడు తివ్వరక్షిత మగధాంతఃసరాన్ని చేరింది. అశోకుడు ఆమె చేతిలోని కీలుబొమ్మయ్యాడు. తివ్వరక్షిత వన్నిన వలలో చిక్కుకున్నాడు అశోకుడు. 'పరివ్వరక్షిత'ను తరిమాడు అంతఃపురాన్నుండి. కుమారుడైన కుణాలుని కన్నులు పోయేదాకా తివ్వరక్షిత క్రూరసభావాన్ని గుర్తించలేకపోయాడు అశోకుడు. పశ్చాత్తప్తుడై కర్తవ్యకోసం పరివేదన పొందాడు చివరన. ఈ బృహత్కావ్యంలోని కథ టూకీగా ఇది. ఈ కథ కొంత సారంగధర చరిత్రను పోలి యున్నది.

ఉపగుప్తుడు బొద్దాచార్యుడు. కుణాలుణ్ణి బొద్దంవైపు మరలించిన మహా మనీషి. కుణాలుడు అశోకుని కుమారుడు, సుచరితుడు. కుంజర కర్ణుడు వైదిక మతాభిమాని, అశోకునకు పట్టుబడి-ప్రాణాలు విడిచిన భగ్గుభీమి. తివ్వరక్షిత ఈ కావ్యము

నందు కథా నాయకురాలు. తన సౌందర్యాన్నే పాచికగా ఉపయోగించి—అశోకుణ్ణి తన చేతిలోని కీలుబొమ్మను చేసుకొన్న జాణ. ఆ జాణతనవే కథా గమనానికి మూలం.

కాంచనమాల కుణాలుని భార్య. కుణాలుని విడబాయని సతి.

అశోకుని పెద్దరాణి పరివర్తరక్షిత. ఆమె నైదిక మతాభిమానిని. కుంజకర్ణుని ఆసమర్థతకు, తిష్యరక్షిత ద్వేషానికి తన జీవితాన్నే బలిపెట్టుకొన్న భగ్గుజీవి.

శ్రీ సత్యనారాయణగారు ఆయా పాత్రల స్వరూప వ్యభావాలను—చిత్తరువువలె చక్కగా చిత్రించారు. ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులు గల ఈ కవి మధుర మంజుల శ్రావ్యమైన కావ్యరాజాన్ని రసజ్ఞ లోకాని కర్పించి కృతకృత్యులయ్యారు.

ఈ కావ్య రాజ్యమునకు డా॥ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు వ్రాసిన 19 పుటల సమీక్ష, శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి ఐదు పుటల పరిచయ వాక్యాలు, శ్రీ మధుసూదనుల సత్యనారాయణశాస్త్రి గారి ఐదుపుటల భూమిక—విశిష్టతను చేకూరుస్తు

న్నాయి అట్టి ఈ కావ్యమునుండి మచ్చునకొక పద్యమును తిలకింపుడు.

అష్టమాశ్వాసంలో — శ్వసచుని చికిత్సచే కుణాలునకు కన్నులు వచ్చిన ఘట్టాన్ని చూడండి. ఆ చండాలుని త్యాగిణినికీ ఆశ్చర్యపడి — అతనిని ప్రశంసిస్తూ పల్కిన ఈ పద్యమును చూడడు.

‘కులమును బట్టియే మనుడు గుండెల

లోపల నుచ్చ నీచతల్

నెలకొనునందు నా యెడఁద

నిల్చిన భావము వమ్ముఁజేసె నీ

సలలిత మంజువర్తనము చక్కని

పాఠము నేర్పె నాకు నే

కులమునఁ బుట్టినన్ మనసు

కోమలమై తనరార నిలగున్.’

ఈ గ్రంథకర్త ప్రాచీనాధునిక మహాకవులతో తులతూగగల ప్రతిభాశాలి. అంతేకాదు ఆయన కవితా వైశద్యమునకు ‘తిష్యరక్షిత’యే తార్కాణ. ఈ కావ్యము ఆంధ్రదేశమున బహుళ ప్రచారముపొంది, విద్యజ్ఞున మునలకు విశిష్టామోదాన్ని కల్పించి— విద్యార్థులకు విపుల సాహితీ సంపదను చేకూర్చి—బహుళ ప్రచారము పొందాలని నా ఊహ.

వే. రా.